פרשת **שמות** תשפ"ו לפ"ק | גליון א'תלג, שנה ל'

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

והנה הנער בוכה... מילדי העברים זה

חדורי אמונה ומלאי בטחון, פסעו קבוצת הרבנים הגדולים נבחרי העדה ואנשי שם, בתוכבי טרקלינו המפואר של הקיסר פראנץ יאזעף בעיר המלוכה וויען הבירה, וכי לא דבר ריק הוא שרבני וגדולי אונגארין יעזבו את קהילתם, ויפסיקו את הרבצת התורה לתלמידיהם, אך מחמת הגזירה הנוראה של לימודי חול לתשב"ר שריחפה בחלל לא נתנו מרגוע לנפשם, והחליטו שהוא עת לעשות לה'.

והנה עתה הם צועדים מפרוזדור א' למשנהו, ככל שהתקרבו אל מול פני המלך ככה גדלה יקר תפארת כלי הבית וקירותיו, וכך גם פעימות לבם הנרגשות הלכו והעצימו עת יעמדו לפני המלך להביע משאלותיהם, והנה הרגע המיוחל הגיע, ויושט המלך את שרביט הזהב ושאל מה בפיהם.

אחד הרבנים שהיה בעל לשון ומכיר את שפת המלך, אך דא עקא קולו היה עבה במקצת וניחר גרונו, פתח פיו ובשאגה אדירה אמר: אדוני המלך! אל יחר אפל בעבדך על גסות קולי, ושאגת גרוני, כי לא אני לבד מדבר לפניך, אלא אלפי אלפים תשב"ר שזוחלים ורועדים מהגזירה הנוראה זועקים מתוך גרוני ומבקשים שתקרע רוע הגזירה, וככה הרבה בתחנונים עד שהקיסר נטה חסד עליהם והגזירה נתבטלה.

ובזה ביארו דברי בתיה בת פרעה בראותה שהנה הנער בוכה דהיינו שקולו עב וגס כנער, ותאמר מילדי העברים זה, דהיינו כל קהל ישראל הנתונים בצרה זועקים מתוך גרונו.

ובזה ביארו בספה"ק שזה הענין של תפילה בקול ובצעקה, להורות שהאדם הנעמד להתפלל, אינו מתפלל על עצמו גרידא, אלא על כל קהל בני ישראל, ואז התפילה מקובלת לפני המקום, כד' התפארת שלמה השמיעיני את קולך כי קולך ערב, דהיינו אם האדם הוא בבחינת ערב לחבירו ומתפלל עליו, אז הקב"ה אומר השמיעיני את קולך.

עלינו להתאחד בתפילה ותחנונים מעומק הלב לה' המאזין לשוועת עמו ישראל, והוא יחיש את גאולתינו ויפדה אותנו מהגלות המר, וזכות תפילת רבים גדולה היא מאוד ובכוחה לקרב את פדות נפשינו, בביאת משיח צדקינו, ומלכינו מרן רבינו שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... ב
העדה ותפילה ..... ג
דבש תפרים ~ לקיטת תפרים ..... ד
קדוש י"י"ר ..... ו
בשפתי צדיקים ~ לשון חכמים ..... ח
פרפראות לחכמה ~ דורש טוב ..... ט
שבח"י רפאל ..... י
פינת יקרת ..... יב
חוקים להורותם ..... יח
הלכה ברורה ..... כא
היכלא דבא ..... כג
דבר בעתו ..... ל
פשולחן מלכים ..... לו

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ:
להר"ר **אלטר אשר אנשיל אילאוויטש** הי"ו
052.7648437

כל הזכויות שמורות ©

Cong. Yetev Lev
D'Satmar
Kiryas Joel

קהל יטב לב
ד'סאטמאר
קרית יואל יצ"ו

Main Office: 16 Garfield Road | Monroe, NY 10950 | **Tel.** 845.774.4040

בעזהשי"ת

ערש"ק ויחי תשפ"ו לפ"ק

מודעה

הננו בזה להודיע לאנ"ש חברי קהלתינו הק' אשר

כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ישהה

במקום נופש

פאלם ספרינגס, קאליפארניע

מיום ב' שמות
עד ה' בשלח הבעל"ט

להזכרות אפשר להתקשר עם "הויז בחור"

917-378-3387

בברכת שבתא טבא
הנהלת הקהלה

כח עצום יש במחשבה טובה אמיתית לנצח היצה"ר

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, פירש"י **'בכל מה שהם נותנין לב לענות כן לב הקב"ה להרבות ולהפריץ'**, ונראה ע"פ מה דאיתא בספרים דהא דפרו ורבו כ"כ היה מפאת ריבוי חלקי הטוב שהיה מתברר מהמצרים ונתוסף על חלקי קדושת ישראל, והנה בגוי מחשבה רעה ה"ה כמעשה, ובאשר חשבו לענות את ישראל חשוב כאילו כבר עינו אותם, **וא"כ חלקי הקדושה שהיה צריך להתברר ע"י העינוי כו' זה נגמר תיכף בשעה שהיה נותנין לב לענות, ועל כן נגמר תיכף אצלם הכח להרבות ולהפריץ.**

ובזה לימוד לאדם לבל יתבהל לאמור איך נוכל את יצה"ר שהוא הר גבוה וקשה ולהבקיע בין חומות ברזל המונעים את האדם להשיג שלימותו, ולזאת ישיב אל לבו כי מחשבה טובה מצרפה הקב"ה למעשה, **וא"כ תיכף כשנדבה לבו אותו להתקדש הרי תיכף באה בו כל הקדושה מכל המעשים שהוא עתיד לעשות ונהפך לו לב אחר, ושוב אין להעריך עצמו קודם הקבלה לאחר הקבלה**, וק"ו **הדברים אם במה שהיו נותנין המצרים לבם לענות אותם נתוסף בישראל כח לפרות ולרבות עד שלבשו צורה אחרת שלא נשמע כמוהו שכולם יחד ילדו ששה בכרס אחד, עאכו"כ איש שנותן דעתו להתקדש ומקבל עליו באמת עול תורה ועול מצות שנשתנה תיכף מהותו וצורתו לאיש אחר כו'**, אך כ"ז באם הקבלה היא מעומק הלב באמת, כי לא לפניו חנף יבוא, וכי מה יועיל החיצונית להשיג כח פנימי, אם לא ברגש הנפש רוח אייתי רוח ואמשיך רוח.

שם משמואל

אם אינו מחובר לצדיק, בכח היצה"ר להתגבר עליו

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, התורה מלמדת דעת את העם שיהיו מתחברים ומתקרבים אל צדיק הדור, כמאמר הכתוב (משלי יג כ): "הולך את חכמים יחכם", [כי] על ידי זה שאינו מקורב אל הצדיק, יצר הרע אשר נקרא מלך זקן (תנדא"ר פל"א), והוא בכל יום מתגבר על מצרי"ם, היינו מצ"ר י"ם (שמיצר בכל יום. עי' סוכה נב.). וזהו מחמת **'אשר לא ידע'** היינו שלא חיבר **את** עצמו (מלשה"ק בראשית ד, כה) **'את יוסף'**, הוא צדיק הדור, צדיק יסוד עולם הוא בחינת יוסף. **"חש"י ירחם עלינו שנוכל לקרב את עצמנו לצדיקי הדור באמת".**

רביד הזהב

היראה הוא גדר להחכמה, שלא יהיה ח"ו חכם להרע

ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים. "ענין היראה הוא שמוביל לחכמה, על דרך משל, **בחכמה לבד בלי יראה יכול לעשות כל הרשעות ולהיות ח"ו חכמים להרע** (ע"פ ירמי' ד, כב), **אך ע"י היראה נעשה גבול לחכמה, שלא יכנס חכמתו בדבר זר רק בתורה ועבודה.** נמצא היראה עושה גבול וכלי להחכמה שלא יתפשט יותר מדאי כו'. "וזה י"ל הפירוש: כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים (ברכות ו:) על דרך 'וישמע שאול את העם' (ש"א טו, ד), שפירושו לשון אסיפה (ע"י"ש ברד"ק), והיינו, ע"י היראה שבו, דבריו נשמעים נאספים ונקבצים הכל במדה ובמשקל וגבול, שנעשה כלי וגבול אל החכמה. ולכך י"ל שיראה נקרא **'בית'**, ע"י שהוא צמצום וגבול לכלי. וזה י"ל פירוש הפסוק: **'ויעש להם בתים'**, היינו **'כי יראו המילדות את האלקים'** וזכו ליראה 'ויעש להם בתים' היינו שזכו ליראה הנקרא 'בית', ונעשה כלי וגבול וצמצום.

דגל מחנה אפרים

בזמנינו צריך זהירות ללכת דייקא 'ממדריגה למדריגה'

לא תאספון לתת תבן לעם ללבון הלבנים כתמול שלשום הם ילכו וקוששו להם תבן. נ"ל כי האדם הרוצה לילך בדרכי אמת בדרכי השי"ת, אסור לו לחפוש ולחקור אחר חכמות גדולות ומועצות, ואין מהצורך לעשות פעולה יותר מכחו, כי אם אשר חננהו ה', וזה פירוש הפסוק: 'לא תאספון לתת תבן לעם', פירוש, שלא לחפוש אחר תבונה יתירה יותר ממדריגתו, 'ללבון לבנים', פירוש, הגם שכוונתו הוא לשמים ללבן ולזכך עצמו, אף על פי כן אסור לו לעשות יותר מכחו, 'כתמול שלשום' רומז על דורות הראשונים, רק 'הם ילכו', ועיקר הדרך הנכון הוא לילך בהדרגה ממדריגה כפי כחו.

אור לשמים

הקב"ה שומע תפלות ישראל אף כשאינו כראוי

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה. נראה לפרש, דמלך מצרים נקרא היצר הרע (זוה"ק ח"א קז:), ואמר הכתוב, שמדרך בני אדם ברוב הימים אשר יגיעו ויתעורר לבם בקרבם ויהרהרו בתשובה ויתחרטו על מעשיהם, ורוצים להמית היצה"ר. ויש שאינו משכיל לעשות תשובה כהוגן ולתקן העיקר הם המדות רעות ולטהר מחשבותיו שיתפלל בלי מחשבות זרות, רק אחר שיהרהר בתשובה אמר יאמר בלבו שבזה הוא מתוקן כראוי, ומרפה עצמו מן התורה ומן התפילה, שהיא עיקר עבודה שהיא בלב, זו תפילה (תענית ב.). וזה שכתוב: **'ויאנחו בני ישראל מן העבודה'**, כאדם המתייגע ועומד לפוש אזי הוא מאנח מיגיעתו ואינו עושה כלום, **'ויזעקו'**, רצ"ל רק ביום כנופיא ותענית שאומרים סליחות אז זועקים ובוכים, **אבל בשאר הימים אין מתאמצים כלל בתפילה, ואין זו תשובה נכונה.** אעפ"כ השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו מקבל צעקתם כאילו הם מתפללים בכוונה שלימה, וזהו: **'ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה'**, פירוש כאילו היה עבודה בלב זו תפילה שלימה.

נועם אלימלך

תורה

נצחון היצה"ר רק ע"י לימוד התורה

ויד את המצרי ויטמנהו בחול, "**ויך את המצרי**" היינו היצר הרע שהוא מיצר לישראל (עיי תיקו"ז הקדמה ט.), ועל ידי מה אפשר להכותו ולהכניעו, לזה אמר: "**ויטמנהו בחול**" הו"ל ר"ת: ח'וקיו ו'משפטיו ל'ישראל (תהלים קמו, יט), **דהיינו על ידי לימוד התורה,** וכמו שאמרו רז"ל (סוכה נב:): "אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש" ויעסוק בתורה, ואם אבן הוא היצה"ר הוא ניטוח וכו' (ע"ש).

ברית אברם

גדול פועל הנעשה מעסק התורה בשבת אלף פעמים מהנעשה בימי החול

למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו, כונתו בזה על ביטול העבודה ביום שבת, שהיתה מתחלתה על פי עצתו של משה רבינו עליו השלום, שיעין את פרעה בכך, ועתה השר שלו חזר בו והפך לבב פרעה בזה, באומרו מאחר כי אין להם עדיין תורה לעסוק בה בבנין רוחני, למה יבטלו מן עבודה הגשמית ביום שבת:

ובזה מובן הטעם שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, **לא נתנו שבתות לישראל אלא לעסוק בהם בתורה,** והיינו כי ישראל יש בהם כח לבנות בנין רוחני ועליוני על ידי עסק התורה, ולכך נקראו בנאים, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, על פסוק **וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך,** וזה הבנין שבונים אותו על ידי עסק התורה, הוא נעשה בחלק עולם הבא, ולכן בשבת שהוא מעין עולם הבא, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, צריך להרבות בו בעסק התורה, כי אז יצליחו בו יותר בבנין הרוחני, **ולכן כתבו המקובלים ז"ל: "דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת, אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול",** ולכן מאחר שנעשה בנין רוחני ועליוני בשבת מן עסק התורה, נאסר בשבת בנין הגשמי החמרי לגמרי, ולכן שנו במשנה הבונה מכלל ט"ל מלאכות האסורים בשבת, כי הבנין הוא אב מלאכה.

בן איש חי

תפילה

הקב"ה שומע תפלות ישראל אף כשאינו כראוי

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה. נראה לפרש, דמלך מצרים נקרא היצר הרע (זוה"ק ח"א קיז:), ואמר הכתוב, שמדרך בני אדם ברוב הימים אשר יגיעו ויתעורר לבם בקרבם ויהרהרו בתשובה ויתחרטו על מעשיהם, ורוצים להמית היצה"ר. ויש שאינו משכיל לעשות תשובה כהוגן ולתקן העיקר הם המדות רעות ולטהר מחשבותיו שיתפלל בלי מחשבות זרות, רק אחר שיהרהר בתשובה אמר יאמר בלבו שבזה הוא מתוקן כראוי, ומרפה עצמו מן התורה ומן התפילה, שהיא עיקר עבודה שהיא בלב, זו תפילה (תענית ב.). וזה שכתוב: '**ויאנחו בני ישראל מן העבודה**', כאדם המתייגע ועומד לפוש אזי הוא מאנח מיגיעתו ואינו עושה כלום, '**ויזעקו**', רצ"ל רק ביום כנופיא ותענית שאומרים סליחות אז זועקים ובוכים, **אבל בשאר הימים אין מתאמצים כלל בתפילה, ואין זו תשובה נכונה.** אעפ"כ השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו מקבל צעקתם כאילו הם מתפללים בכוונה שלימה, וזהו: '**ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה**', פירוש כאילו היה עבודה בלב זו תפילה שלימה.

נועם אלימלך

גם אם יש ח"ו חומת ברזל נגד התפילות, מועיל הצעקה ע"ד 'צעק לבם אל ה', ועי"ז יצאנו ממצרים

ויהי בימים הרבים ההם וגו', ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה וישמע אלהים וגו', ויראֵ אלהים וגו'. יש לדקדק למה בחר בלשון זעקה וכו' למה לא נאמר ויתפללו וכתב לשון זעקה ושועה. ונראה לבאר כי ידוע מהגמרא גדולה תפלה יותר ממעשים טובים. גם איתא במדרשים ובזוהר מעלת התפלה שהיא במקום עבודה. אמנם יש עתים שאין התפלה יכולה לעלות למעלה מפני הקטרוגים שמפסיקים כחומת ברזל כמו שכתוב כי עוונותיכם מבדילים. **והתקנה לזה איתא בזוהר הקדוש לזעוק מעומקא דליבא בכל כונתו שהוא רק קול לבד בלא דיבור, והוא נקרא זעקה ושועה ומזה אין המקטרגים יודעים רק הקב"ה בעצמו פונה לזעקה זו כשהיא באמת מעומקא דלבא ועונה לקוראיו,** [וזה לשון הזה"ק בזה: אמר רבי יהודה, הלכך גדולה צעקה מכולן, שצעקה היא בלב, הדא הוא דכתיב צעק לבם אל ה', וזו קרובה להקדוש ברוך הוא יותר מתפלה ואנחה, דכתיב 'כי אם צעוק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו'] **וזה חשוב יותר מהתפלה שהיא בדיבור בחיתוך אותיות ותיבות שמבינים המלאכים ויכול לחיות קטרוג עליה, לא כן בזעקה הנזכרת לעיל בלא דיבור, חשי"ת לבד יודע מחשבותיו ומבוקשו וממלא משאלות לבו לטובה.**

מאור ושמש

[**וידוע לשון הרמב"ן בפרשתו:** כי אע"פ שנשלם הזמן שנגזר עליהם לא היו ראויים להגאל, כמו שמפורש על ידי יחזקאל (יחזקאל כ ח), **אלא מפני הצעקה קבל תפלתם ברחמיו**].

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. יי"ל דדעת האומות דישראל בטלין ברוב לגבייהו, אך יודע דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואינו בטל ברוב משא"כ אחר דניידי, ולפי"ז אם ישראל יושבין במקומן אין חשש ביטול ברוב, אבל לאחר שנלו הוי ניידי, אבל אינו חשש דמצינו אחד שקול כנגד כו"כ, כמו משה שקול כנגד כל ישראל ואם כן יתכן דהפחות שבישראל שקול כנגד כל האומות ולאו רובא הם, וראיה לזה מהמבואר במדרש כי השי"ת נכנס עמהם במנין להשלים מספר שבעים, ומזה יובן כמה ספון אחד מישראל אם כביכול מחשיב עצמו לאחד מהם, וזשי"ה ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה, דפירשו מקביעתן ובאו למקום הטומאה ואיך לא חשו דישתקעו בטומאה חיו ויבוטלו ברוב, לזה אמר ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש, והלא בפרטן אי אתה מוצא רק ששים ותשע אלא שכביכול השלים המנין, ומזה יובן כמה חשוב אחד מישראל ואם כן אין כאן רוב נגדם.

(ישמח משה)

☆

הבה נתחכמה לו פן ירבה ונוסף גם הוא על שונאינו. אפיל לפימ"ש בבכור שור לבאר דברי חז"ל כינוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם. כי העולם נידון אחר רובו ועל פי רוב הרשעים בעולם רובא נינהו, ולכן כינוס לצדיקים שהם קבועים ויושבים במקומם וקיי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה הנאה להם והנאה לעולם, שמכריעים את כל העולם לזכות דוודאי הקב"ה מטה כלפי חסד, אבל פיזור לצדיקים ואינם קבועים הרי כל העולם מוכרע לכף חובה חיו מחמת רוב רשעים, ולכן הושיב יוסף אביו ואחיו בארץ גושן ואת העם העביר אותם לערים, כי אז היו במתי מעט ומצרים עם רב, וחשש שלא ידונו אחר רוב, ע"כ הושיבם במקום מיוחד קבוע בבחינת כינום לצדיקים, ואת העם העביר לערים למען יהיה פיזור לרשעים, ואז יש לישראל דין רוב כי

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותינו"ק עצי התמרים

טבע הרשע הוא לשנוא הצדיק ולהכותו, וע"ז תמה משה 'למה תכה רעך' הלא אינו צדיק אלא רשע כמוך

ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך. ופירש"י 'רעך'. רשע כמותך. (ובשפתי חכמים שם, מביא בשם המהרש"ל לדייק, דאיך קראו 'ריעו' אם זה הי' רשע וזה לא הי' רשע, לכן פי' שגם כן חברו הי' רשע, עיי"ש) **מדברי תורה אשר זכיתי לשמוע מפ"ק אדמו"ר הגה"ק מרן יואל טייטלבוים זי"ע אבדק"ק סאטמאר. שפי' ע"ד הצחות** בכוונת רש"י ז"ל בכתבו רשע כמותך, דהנה דרכי הרשעים ותהלוכתם לרדוף אחרי הצדיק, וצופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, אמנם הפעם הזה הי' שונה דרכי הרשע לגמרי, שכאן רשע הי' מכה את רשע כמותו, ועל כן שאל משה רבינו ע"ה, רשע למה תכה רעך, הלא הוא רשע כמותך, ואין זה מדרכך להכות את הרשע הדומה לך, כן פי' מרן ע"ד צחות ומליצה

אמרי דבש (פרק י"ז, דף קל"א)

הלהרגני אתה אומ"ר, באמירת שם הקדוש, כאשר הרגת את המצרי

ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר. איתא בגמרא, בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה, זמן ק"ש היה, והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, א"ל תלמידיו 'עד כאן', אמר להם, כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך, אפילו נוטל את נשמתך' אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנה, ועכשיו שבא לידי ולא אקיימנה, היה מאריך ב'אחד', עד שיצאה נשמתו באחד, (ברכות דף ס"א). **שמעתי ממו"ח זקיני הגה"ק מהר"מ ט"ב זלה"ה** (מרן הגה"ק בעל 'ישמח משה') ע"פ מה דאיתא בכתבי האר"י ז"ל דבשם "תכה", הרג משה את המצרי, שנאמר למה 'תכה' רעיך, ודתן ואבירם אמרו לו 'הלהרגני אתה אומ"ר כאשר הרגת את המצרי' באמירה בלבד. והנה סופי תיבות של את' ה' אלקיך' הוא גם כן שם "תכה". לכן כשראו תלמידיו של רע"ק שהוא מאריך בתיבת 'אחד', אמרו לו, רבינו עד כאן, למה אתה מאריך בתיבת אח"ד, ולא תרצה לומר להלן הפסוק שלאחריו "ואהבת את ה' אלקיך", שמרומז שם השם תכ"ה בסופי תיבות, שתוכל להנצל בכח שם קדוש זה משונאיך, השיב להם ר' עקיבא, ידעתי מזאת, אבל בכיוון איני אומר הפסוק הזה של ואהבת, מפני שאמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, שרצוני להדבק בו ית' באהבה ומסיג"פ.

דברי יחזקאל (אגדות עמוד קג"ו)

קבוע כמחצה על מחצה ומטה כלפי חסד, ולזה אמר הכתוב ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, ובתרגום דלא מקיים גזירת יוסף שיהיו ישראל קבועים במקומם, כי אם לשית עצה לנוד אותן ולפזרן, ולזה ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, בהיותם במקומם קבוע כמחצה על מחצה ומטה כלפי חסד, הבה נתחכמה לו פן ירבה וגו' ויעבידו מצרים וגו', כל אחד ואחד לקח לו איש ישראל לעבד לו בבית ובשדה, וסוף דבר גם תבן לא ניתן להם ויפץ העם וגו', אין לך פיזור יותר מזה.

(ייטב לב)

☆

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. ויבואר ע"פ הידוע שדבר חשוב דרכו למנות ודבר שבמנין יש לו מספר בפני עצמו, משא"כ דבר שאינו חשוב כל כך למנותו כי אם דרכו במדה ובמשקל אין לו מספר כי אם על ידי הצטרפות וריבוי, וכן איש הישראלי העושה רצונו של מקום אז יש לו חשיבות גדול ויש לו מספר בפני עצמו, משא"כ זה שאינו עושה רצונו של מקום שאין לו חשיבות אין לו מספר בפני עצמו, כי אם ברוב עם שיש לכל אחד ואחד מדה טובה ואז יש לכולם ביחד מספר ע"כ, וז"ש ואלה שמות בני ישראל"ל, היינו בעת שיהיו בבחיי ישראל שהוא מדריגה גבוה, ואז קאמר ואלה שמות של כל חד וחד כי יהיי להם שם ומספר בפ"ע, אכן הבאים מצרימה, ירצה שבעת שהיי במצרים שנפלו קצת ממדרגתם בידוע אז את יעקב יכונה למדריגה קטנה, ואז רק איש וביתו באו שלא הגיעו לרבת המעלה שיהיי לכ"א שם ומספר בפ"ע.

(קדושת יו"ט)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. ובמדרש וכי היום באים והלא ימים רבים היו להם שבאו למצרים וכו' מת יוסף נתנו עליהם משוי לפיכך כתיב הבים כאילו אותו היום נכנסו למצרים, והביאור הוא לפימש"כ בש"ך עה"תעה"פ ואת יהודה שלח לפניו שנשתלחה אותה רצועה מא"י לגושן, ואותה רצועה היתה נעלמת ולא היתה נודעת אלא ליעקבובניו, לזה אמרו יבו נא עבדיך בארץ גושן וכו' ולפי"ז יע"א לא נכנם לאויר חו"ל כלל שלא להיטמא מאויר ארץ העמים, אלא היתה רציעה של

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותי"ה"ק עצי התמרים

אף אם מתאספים למען שמו ית', אבל אם ח"ו אינם פרושים מע"ז ומינות, אזי הוא בהכרח שלא באמת, ואינו מרוצה

ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך נהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. פעם אחת כשבא אדמו"ר אחד מארץ ישראל, והאדמו"ר הזה היה אחד מהחותמים שמצוה וחוב קדוש להשתתף בבחירות הטמאים בארץ ישראל, וכמה מבחורי הישיבה הלכו אל שלחנו בליל שבת קודש. **וכשנודע לרבינו דבר זה, רמז להם אז** [פרשת שמות שנת תשי"ח לפ"ק] **בתורתו בשלש סעודות**, וכך דרש ואמר לפרש הפסוק **'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה'**, ואחר שדיבר באריכות בענין ביטול עבודה זרה, הוסיף ואמר (נעתק מן הטעי"פ) : דער בורא כל עולמים איז א מגיד מראשית אחרית, אבער משה רבינו האט דא נאך גארנישט געהערט, ווייל ווילאנג ער האט נישט געזען קיין ביטול עבודה זרה, האט ער (השי"ת) אים נאך גארנישט געווין דערווייל, **און אזוי ברויך טאקע צו זיין, אז מען זעהט נישט קיין ביטול עבודה זרה, אפילו מען זאגט תורה, איז דאס אלעס גארנישט, עס איז ליגנט און שקר.** אזוי ווי דער פסוק זאגט טאקע דארט (ישעי' א טו- טז) אין זעלבן קאפיטל (וואו ס'שטייט) ידכם דמים מלאו רחצו הזכו (וגו') פארענט (כמה פסוקים לפניו בפסוק י"ג) זאגט דער פסוק 'חודש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה', זאגט רש"י פשט וואס האב איך פון אייערע אסיפות, איר קומט זיך צוזאמען אויף א שבת א חודש, איר קומט פאר מיר "לפני", איך זע אבער אין הארץ האט עטץ אלץ אינזין עבודה זרה, **און בידעט זאכן אינאיינעם קען נישט זיין, אז מ'איז נאך נוטה אין הארץ צו דער עבודה זרה, דאס איז נישט סובל מ'זאל זיך קענען צוזאמען קומען פארן בורא כל העולמים, מ'זאל זיך צוזאמען קומען פאר מיינעט וועגן און אינזין האבן עבודה זרה דאס קען נישט אויסהאלטן**, אזוי טייטשט רש"י דעם פסוק, און אלע מפרשים טייטשן אזוי אוים דעם פשט אויף דעם דרך, זיי טייטשן אזוי דעם פסוק, אז די בידע אינאיינעם, דאס קאן נישט זיין'.

ואחר אריכות דבריו הקדושים, סיים בדברות קדשו בזה"ל: "דארף מען וויסן אז נאר דער כח התורה דאס קאן מציל זיין אידען און מ'זאל זיך חלילה נישט טועה זיין חס ושלום ולא יעלה על לב לעולם. (שאפשר גאולה בלא זה) **שטייט ארויס אז שבת, חודש, אז מ'קומט זיך צוזאם און מ'האט א מחשבה פון עבודה זרה, שטייט, אז השי"ת זאגט, איך בין ענק מוחל דעם חודש מיטן שבת, אזוי שרייט געוואלד דער פסוק, וואס ברויך מען מער**, מחשבות עבודה זרה בעוה"ר חס ושלום וויסט דאך יעדער ווי **רוצה זיין אין א מלכות המינות וואס ס'איז דא דערינען בעוה"ר עבודה זרה ממש, ס'איז נאך ערגער, ס'איז עבודה זרה מיט מינות, מיט אלעס, אז מ'איז חלילה נוטה צו זיי, ברויך מען נישט זייער דאוועגען, מיט זייערע שבתים, מיט זייערע אסיפות.** זאגט דער פסוק בפירוש "**און ועצרה**", אפילו זיי זענען זיך מאסף "**לפני**" אפילו גאר פארן בורא כל עולמים'ס וועגן אז מ'איז זיך מאסף, ווייל די מחשבה איז אבער נוטה לעבודה זרה (אינו מרוצה לפניו ית'). **"השי"ת זאל העלפן מ'זאל האבן די זכי' מ'זאל זיך פורש זיין פון אלע דרכי עבודה זרה פון דרכי המינות, מ'זאל האבן די זכי' מ'זאל זיך מדבק זיין אין דרך האמת".**

זכר צדיק לברכה (אות תתתקי"ט)

א"י מתקפלת והולכת לפניו והוא בתוכה, וכן כשהוליכהו לאחר מיתהיתה מתקפלת והולכת עמו, וזהו שרמז לו אנכי ארד עמך מצרים ואנכי אעלך גם עלה ע"כ, וזש"ה הבאים מצרימה וכו' מת יוסף כאילו אותו היום נכנסו למצרים, וכי תימא הלא באו ולא כעת כאשר מת יוסף, לזה אמר את יעקב איש וביתו באו, שמתחלה כאשר באו עם יע"א גם ביתו הלך עמו מא"י והיי שם קדושת א"י, ורק עכשיו נכנסו למצרים.

(דברי יואל)

☆

ויהי כל יוצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים. ופירש"י להודיעך דקתו של יוסף הוא יוסף הרועה את צאן אביו הוא יוסף שהיה במצרים ונעמה מל ועומד בצדקו, יתבאר עפימ"ש בתפארת שלמה דהצדיק נושא ומעלה תורתם ותפילתם ותשובתם של ישראל לשמים, וכ"ז יעקב היה קיים היה הוא מעלה אותם בכל ענייניהם, ואחר מיתת יעקב ידעו כי יוסף הוא הצדיק הדורורצו שהוא יעלה תורתם ותשובתם ע"ש, והנה בדברי יחזקאל כתב לפרש החרוז הוא אשר דיבר לעם סגולתו שמור לקדשו מבואו ועד צאתו, כי דיבור הוא לשון מנהיג כמו דבר אחד לדור, כלומר הוא אשר ראוי מנהיג לבני ישראל, שמור לקדשו מבואו ועד צאתו, מי שהוא זהיר לקדש את עצמו מעת בואו לעולם הזה ועד צאתו ע"כ, וזש"ה ויהי כל יוצאי ירך יעקב שבעים נפש, שכולם היו תחת השפעת יעקב אביהם כי הוא העלה את תורתם ועבודתם לשמים, ולאחר מיתתו בחרו ביוסף להיות מנהיגם ולחעלות עבודתם לשמים, מאחר ויוסף היה במצרים וכפירש"י שהיה צדיק מעיקרא ונשאר גם אח"כ בקדושתו, בבחי' שמור לקדשו מבואו ועד צאתו, ולזה בחרו דוקא בו להיות מנהיגם.

(ברך משה)

☆

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. וברש"י כתב אע"פ שמנאן בחייהן בשמותם חזר ומנאן במיתתן להודיע חיבתן, נראה בהקדם מה שפי' השל"ה עהי"פ וזכרתי את בריתי יעקב, וקשה הא פסוק זה של נחמה ואיך בא בתוך הקללות, וי"ל כי אף זה הוא מתוכחת מוסר כי אינו דומה רשע בו רשע החוטא, לרשע בן צדיק שראה אביו מתנהג בחסידות, וכן אינו דומה מי שהוא דר במקום מכוער למי שהוא דר במקום תורה, וע"ז אמר הי אזכור לך אלו הדברים שאתה מזרע אבות הקדושים, וגם הארץ אזכור כי נתתי לך ארץ ישראל שאוירה מחכים ע"כ, ובזה פי' בעצ"ח מה שהתפלל יעקב בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי, שהתפלל שלא יזכר להם בחטאתם חי"ו שהם מבניו ועי"כ יוגדל אשמתם, וז"ש ואלה שמות בני"י הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו, דהיינו שכ"ז שהיו במצרים היו עם יעקב אבינו משום דבני"י במצרים היו מצוינים וכשרים והיו ראוי להם שיזכר עליהם שמו של יעקב אביהם ושמות השבטים כאשר מונה והולך, ולזה נתכוון רש"י שמנאן במיתתן להודיע חיבתן, היינו להודיע חיבת האנשים החיים דאל"ה מוטב שלא יזכר שמותם שלא להוסיף על עונש עליהם כאשר בקש ובסודם אל תבא נפשי, משא"כ כאשר הולכים בדרך הישרה אז אע"פ שמנאן בחייהם ראוי להזכירם גם במיתתן להודיעי שבח בניהם ההולכים בדרכיהם.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותיה"ק עצי התמרים

בעת שנתמנה אבי הגה"צ רבי אלעזר ניסן זללה"ה לאב"ד סיגוט ונסע עמו ק"ז הישמח משה זללה"ה ללוותו ונתקבצו אז אלפים רבים מישראל ויצאו לקבל פניו בכבדי שבת ויו"ט והאי סבא קדישא בכה מאוד ע"ז הכבוד ואמר או לו למי שהעולם מטעין בו, אז פתח אבי ז"ל את פיו בחכמה ואמר לו שהכבוד הזה נותנים לו עבור תורתו בשביל שהוא ת"ח ומייגע א"ע בתורת ד' ונחה דעתו של זקיני היש"מ ונענה נחמתני בני נחמתני.

ואמר לפרש את הפסוק (תהלים טז, ח) שויתי ד' לנגדי תמיד וגו' לכן שמח לבי ויגל כבודי עפי"מ שפי' הרמב"ם הכתוב למען יזמרך כבוד ר"ל שאם נותנים כבוד להקב"ה, אזי הכבוד מזמר ומשבח על שהגיע להקב"ה לא כן כשנותנין כבוד לבנ"א עכ"ד לכן כשחולקין כבוד לאדם צריך להבין שלא בשביל עצמו הוא זה אלא בשביל שיש בו תורה ויראת שמים וצדקות וכל זה מתת אלוקים הוא ולכן צריך שיעלה הכבוד ההוא להשי"ת ויאמר שהכבוד אינו שלו אלא של הקב"ה ואז יגל הכבוד ויזמר. וז"ש דוד מלך ישראל כשחלקו לו כבוד שויתי ה' לנגדי תמיד לדעת שהכל מידו והכל שלו כדכתיב לך ד' הגדולה והגבורה וגו' לכן שמח לבי ויגל כבודי שאינו לעצמי אלא של הקב"ה זה תוכן דבריו ז"ל שאמרם ברשפי אש.

וז"ש **שלח נא ביד תשלח** ופרש"י ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן ויחר אף ד' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו וגו' ואתה תהי' לו לאלהים, ולכאורה צ"ב מה התשובה שהשיב לו הקב"ה אך לדרכינו יובן דמשה היה סבור שיהא אהרן מיצר על גדולתו וע"ז אמר לו השי"ת הלא אהרן אחיך הלוי וגו' הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו, ולא יהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה והטעם כי ואתה תהיה לו לאלהי"ם לרב ולשר כפרש"י וגם לאלהים קודש והכונה שאהרן יודע שאין גדולתך לעצמך כי אם לאלוקים וע"כ לא יקנא בך ואדרבה ישמח בלבו.

(ייטב לב)

ליקוטי אמרים מלרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאורה

הרב הקדוש מראפשיץ (זרע קודש נף ד"ה וזהו) פירש: 'תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים' (קידוש), כשיתחיל להתחזק בדרך הקדושה, לף כי הוא קשה מאוד מפני גודל התגברות הטומאה, הסגולה לזה 'זכר ליציאת מצרים', על ידי זכרון יציאת מצרים יתחזק לבך ובטחונך בה', כי גם שם היו ישראל משוקעים בשורש הטומאה ערות הארץ, ועשה ה' עמהם נסים ונפלאות להוציאם, ונתרוממו בקבלת התורה למדריגה גדולה למעלה מהשגה מופלגה; ועל כן הפרשיות הללו שמכר בהם גזות מצרים, ולילך שלחמו כוחות הטומאה בישראל, והוציא ה' את ישראל מידם, וזכו לקבלת התורה, "הקריאה היא מעורר הזמן, והמה מסוגלים בכח זכרון יציאת מצרים, להתגבר על כוחות הטומאה הלוחמים בבני ישראל". (ויקי תקסז)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. מתחיל בלשון הוה בעמרו 'הבאים', ומסיים בלשון עבר איש וביתו 'באו'. ורמה לעמרו (בראשית רבה לז): ללו שמים רצוף מיוקום להושלכו ליאור, ועלו בזכותו של משה, שם היו השמים רצוף נפשות ליעלו ממצרים וקבלו התורה; **ובמדבר הקודש** כתב: מי שפשר לומר דהם היו דור המדבר ממש, דאם כן הגיעו כולם לערך שלותיו של משה שהיה בן שמונים בזמן יציאת מצרים, ובאמת דור המדבר נמנו מבן עשרים ולמעלה, ועליהם אמר משה (במדבר יד): 'אם מלות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו'. אלא נפשות אלו הילדים היו משורש השמים רצוף נפשות של דור המדבר, שבבר התגלגו לבוא בעולם בזמן לידת משה בהיותם משורשו, אלא שהרבה מהם מתו ומתגלגלו עוד הפעם שמוך לזמן הגלולה, ולא נגללו על ידי משה; וזהו מה שמסיים בלשון עבר, דאלו שבבר **באו** למצרים עם יעקב, חזרו בגלגול אחת ובאו עוד הפעם למצרים, וממילא בגלגולם השני בבר היה זמן רב **הבאים**, מעת שבאו בפעם הראשון עם יעקב למצרים. (דברי יואל)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. וכי עבשיו באו למצרים, והלא בבר באו זמן רב קודם (מדרש). אלא שבני ישראל פרו ורבו למאוד בשמי יעקב, עם בל זה לא פגם אף אחד מהם בקדושתו (ויקרא רבה לב). ונמצא בבל זמן שהיו עדיין יעקב ויוסף והשבטים עמהם, היו אלה בוחות הקדושה למאוד, עד שנשפע על ידי זה קדושה גדולה גם לבני ישראל שהיו עמהם בגופו הדור, אבל לאחר שמת יוסף ובל אחיו נסתלקו בוחות הקדושה, והתחילו להתדבק בדרבי המצרים, ובאמת בבר התחילה הירידה לאט אבל בשנסתלק יעקב. ולבן אחר שנאמר הסתלקותו של יעקב, בתיב **ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה**, שדייבא אז בהו למצרים ערות הארץ. (טיב לבב)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. וכי עבשיו בהו למצרים, והלא בבר בהו זמן רב קודם (מדרש). בל זמן שיעקב היה בעולם הגין עליהם בח קדושתו, ולא היה שלטה שיעבוד מצרים בלל, אבל לאחר הסתלקותו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מלרות השיעבוד וטומאת מצרים, ונתגדל שלטה בבל דור ודור, לאחר הסתלקותו של יוסף נתקטן בח הקדושה ביותר, על בן לעומת זה נעשה שיעבוד זה בדוע יותר, שהיו הרבה מישראל שעד אז עדיין לא נתפשו בטומאת מצרים, והן עתה נפלו בזה. וכן היה בשעה שנסתלקו בל השבטים, שנתפשו ברשתם עוד הרבה בני אדם מחרים, וכן היה בבל עת דור אחר דור, שהתחיל מאדם בדות ושיעבוד קשה, שנתפשו בזה תמיד יותר מישראל. וזהו **ואלה שמות בני ישראל 'הבאים' מצרימה** לשון הוה, שהיו תמיד בבחינה בילו עבשיו הם באים מצרימה, דתמיד בהתקטנות הקדושה ניתוסף שיעבוד מאדם, ונדמה להם בבל פעם בילו עבשיו בהו, ובל זה התחיל רק לאחר הסתלקותו של יעקב, אבל **את יעקב איש וביתו בהו**, בל זמן שהיו עם יעקב לא בהו למצרים רק פעם אחת בלבד. (טיב לבב)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. כשלדיקים נפטרים פורענות באה לעולם, וטובה מסתלקת מן העולם (תוספתא סוכה ז). הנה על ישראל היה שטר חוב לקיים גזירת ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו), ולא נתפרש כמה ימי העבדות והעינוי, ולא היה גזירת עבודה ועינוי על ארבע מאות שנה, שהרי אמרו (תוספות שבת י:): שהגלות התחיל משעת לידת יצחק; ולא היה שם עינוי כלל. **והרמב"ן** (לך) כתב: הגזירה קאי על כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, וגם ועבדום וענו אותם בחלק ממנה; ואפשר שהיה תלוי ועומד כמה יהיה זמן העינוי, כיון שלא נתפרש בגזירה והיה תליא בזכות הדור, אם כן נראה דכיון שהצדיק מסתלק מן העולם פורעניות באה לעולם, ומדת הדין מתוחה בעולם, ואפשר שתיכף אחר פטירתו של יעקב התחיל השיעבוד בפועל, שהיה מקום למדת הדין לקטרג מצד הגזירה, אלא שיוסף בכוחו הגדול ביטל הגזירה ונתבטל השיעבוד, וכן כשנסתלק יוסף חזרה מדת הדין לקטרג, והתחילו המצריים לשעבדם, אלא שהשבטים ביטלו את הגזירה, ואחר שנסתלק כל אותו הדור, ולא היה נמצא בדור שיהיה בכוחו לבטל את הגזירה, אז לא יכלו לדחות את הגזירה עוד. וזהו **ואלה שמות בני ישראל 'הבאים' מצרימה** בלשון הוה, שאחר הסתלקות יוסף התחיל השיעבוד, ונדמה להם כאילו עכשיו באו למצרים, אבל אחר כך חזר הדבר לקדמותו, וזהו **את יעקב איש וביתו באו**, שהשבטים ביטלו את גזירת השיעבוד, וחזר להיות כמו שהיה בזמן שבאו את יעקב, שהיו ישראל אז ברום המעלה. (דברי יואל)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. יש לדקדק על כפל הלשון 'הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו'. **והאור החיים הק'** כתב: בא לרמז שברצונם באו לסבול עול הגלות, והראיה שאחר מות אביהם ועלו לכנען, חזרו פעם שנית כאמור בפרשת ויחי, וזהו 'הבאים מצרימה את יעקב', ועתה מחדש 'איש וביתו באו', דאחר שעלו משם חזרו ובאו איש וביתו; ולפי זה יש להבין, דהלא בפעם הראשונה שבאו למצרים עם יעקב, בודאי גם באו ברצון לקיים את מצות ה' בגזירת הגלות, ואיזו רבותא הוא במה שבאו אחר פטירתו. ויובן במה דאמרו (ברכות לג:): אין לגבי משה יראה מילתא זוטרתא היא; **ובתולדות יעקב יוסף** (תולדות ד"ה וכל) כתב: שהכוונה על אותו הדור שהיה לגבי משה, שאצלם היתה היראה מילתא זוטרתא; וכמו כן נראה דכל זמן שהיה יעקב חי, לא היה רבותא מה שבניו נמשכו אחריו לקיים רצון ה' לקבל עול הגלות, אבל עכשיו כשמת יעקב, ואפילו הכי חזרו למצרים וקבלו את עול הגלות, זהו כבר רבותא גדולה. וזהו **ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה**, וזה קאי על הזמן שאחר פטירת יעקב, שקיבלו עליהם את עול הגלות, ולכאורה מהו הרבותא עכשיו יותר מפעם הראשונה שגם אז באו ברצון, על זה אמר **את יעקב איש וביתו באו**, שאז באו ביחד עם יעקב, ולכן אין זה רבותא כל כך שקיימו את גזירת ה' ברצון. (תשיז)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. הענין שקרא ירידתם למצרים 'הבאים', והוה ליה למימר לשון 'ירידה', דהנה מעת שנמכר יוסף למצרים ועד עכשיו עברו כ"ב שנים, ובכל אלו השנים לא העמיד יעקב יותר משבעים נפש, ורק אחר שירדו למצרים פרו ורבו מאוד, ואמרו (בראשית רבה עט): לא נפטר יעקב עד שראה ששים רבוא מבני בניו; ובודאי ישנם טעמים כמוסים וכך היה רצונו ה', ובאלו י"ז שנים שהיה במצרים נתחנכו שם ששים רבוא תינוקות של בית רבן על ברכי התורה והיראה, והיה שם השראת השכינה בבחינה גדולה שלא היה דוגמתו בארץ ישראל, כדאמרו (איכה רבה א): בא וראה כמה חביבין תינוקות לפני ה', גלתה סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהם, גלו משמרות ולא גלתה שכינה עמהם, וכיון שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם; נמצא דמפני שהיה **את יעקב איש וביתו באו**, שהדריך את בני ביתו וששים רבוא מישראל בחינוך קדוש וטהור אף בתוך מצרים ערות הארץ, לכן לא היו בבחינת 'יורדים' רק **הבאים**, שהשכינה שם הוא במקום תינוקות של בית רבן. (דברי יואל)

את יעקב איש וביתו באו. נשתלחה רצועה מארץ ישראל לגושן, וארץ גושן שבארץ ישראל הלך עמו למצרים (ש"ך ויגש). וזהו **את יעקב איש וביתו באו**, שמתחלה כשבאו עם יעקב גם **ביתו** הלך עמו מארץ ישראל, והיה שם קדושת ארץ ישראל. (דברי יואל)

ואלה שמות בני ישראל

פע"א בא חסיד אחד להרה"ק בעל "תפארת שלמה" ומסר לו פתקא כנהוג, אח"כ אמר להרה"ק: בהיותי בדרך פגשתי באיש אחד וביקש ממנו שאזכיר לפני הרה"ק חולה אחד הזקוק לרחמים, ואמר לי את שם החולה ושם אמו, אבל מחמת טרדותי שכחתי את השמות, שתק הרב כמה רגעים, ואחרי כן אמר להאיש: אולי כך הוא שם החולה, נענה החסיד בהתפעלות ואמר: כן רבינו, כן, חזר הרב ושאל: ואולי שם אמו של החולה כך הוא, כן - נזכר החסיד, והשיב מתוך התפעלות עצומה - וודאי כן, וכל העם העומדים בשעת מעשה, השתוממו מאוד לראות את רוח הקודש של בעל "תפארת שלמה", כשראה הרה"ק את תמהונם, נענה ואמר להם: היודעים אתם מנין אני יודע את שם החולה ושם אמו, יש לנו חומש המתחיל ב"ואלה שמות בני ישראל" ושם נמצאים כל השמות של בני ישראל, ומצאתי שם גם את השמות של החולה ואמו. (שיחות קודש)

של נעליך מעל רגליך

פעם נתוועדו הרה"ק מראפשיץ זי"ע עם הרה"ק הבני יששכר זי"ע בעת שהי' סכסוך גדול ביניהם בעניין מסויים, והרה"ק מראפשיטץ הקפיד מאוד על הרה"ק הנ"ל והזכיר מאמר הגמ' נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות וכו', ותוך כדי דיבור הסתכל על פירות שהיו מונחים על השולחן לפניהם, והפירות נעשו לאבק, ובכך רצה לרמוז להרה"ק הנ"ל שבכוחו להופכו לגל של עצמות ח"ו. והבני יששכר אחזו חיל ורעדה וענה להרה"ק מראפשיטץ הנה איתא באבות (פ"ב מט"ו) הוי זהיר בגחלתן שלא תכווה שנשיכתן נשיכת נחש ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכו', נמצא שצדיקים בכוחם להעניש בג' אופנים הנ"ל שראשי תיבות שלהם הוא: נעל דהיינו נ'שיכה ע'קיצה ל'חישה. ובזה יובן שע"כ כשמשרע"ה נשלח להנהיג את ישראל במצרים אמר לו הקב"ה: של נעלי"ך מעל רגליך, דהיינו כשרוצים להנהיג את ישראל צריכים להסיר ההקפדות וכדו' המרומזין בתיבת נע"ל, ובזה נחה דעתו של הרה"ק מראפשיטץ זי"ע ונתפייס עמו, ודפח"ח. (עשר צחצחות)

וירא כי אין איש

שמעתי בשם הרב הקדוש מו"ה ברוך [ממעזבוז] זצ"ל, שפעם אחת באו אצלו אנשי עיר אחת על שבת קודש משבתות השנה, שיעשה להם טובה על דבר הנגישות ועול הנוגשים שיש להם ממושל העיר, שהוא רשע גמור ועשה להם רשעות גדולות עד אשר לא יוכלו שאת, ויבוא לשבות אצלם על שב"ק ועי"ז יוכל להכניעו. והשיב להם זה הפסוק. וירא כי אין איש וגו' רמז לשר העיר שאינו איש כלל, ולא תואר אדם לו, ויך את המצרי כלומר להכות את המצרי הרשע אין ההכרח דווקא לעשות בו פעולה בשבת קודש, אך ויטמנהו בחול שהטמין אותו להניחו לימות החול, שגם בימות החול יוכל להורידו ולהשפילו עד שאול תחתית, עכ"ד. (באר משה)

אכן נודע הדבר

מספרים על הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זי"ע שהיה בא לפניו משפט שני אנשים, אדון עם עבדו, אשר באו ממדינה רחוקה, אחד אמר אני האדון והאחר עבדו, והאחר אמר בהיפוך, והרה"ק עשה בחכמה וציווה לצאת החוצה, וכאשר יצאו ועדיין לא הרחיקו קרא ויאמר העבד יבא נא הנה, ופנה העבד אחרי קול הרב לשמוע אל דבריו, מיד הבין הרב כי הוא העבד. כעין זה היה כאן, כי משה רבינו ראה שני אנשים נצים ולא ידע מי הצדיק ומי הרשע, אך כאשר אמר להם רשע למה תכה רעך, הרים אחד קולו להשיב בעזות, הבין מזה כי הוא באמת הרשע, ויאמר אכן נודע הדבר. (קרן לדוד)

לשון חכמים

לשון חכמים צדק ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. י"ל בדרך צחות, שפרעה הרגיש שיש לישראל רבי ומנהיג, ועל ידי זה הם עצומים באמונה שרבם נותן להם התאמצות וכח באמונת השי"ת, ע"כ אמר 'הנה עם בני ישראל רב', יש להם רב, וע"י כך 'ועצום הם ממנו', לכן אמר הבה נתחכמה לו, ודרשו חז"ל בואו ונתחכם למושיעם של ישראל, ר"ל להפריד אותם מרבם, ואמנם העיד הכתוב 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ', בהתחזקות באמונה ויאמינו בה' ובמשה עבדו.

שארית מנחם

ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. יש לומר בזה על דרך הלצה: שירא מהם מחמת שנטבעו במצרים בעמקי הקליפות ובמידת גדלות והתפארות, והוא שאמר 'ואמרו לי' דייקא 'מה שמו', היינו שהם יאמרו לי שמו של הקב"ה, שיודעים אותו יותר ממני, 'מה אומר אליהם' איך אוכל שוב לפתוח פי לדבר אליהם בשמך הגדול לגאול אותם ממעמקים.

דגל מחנה אפרים

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

וייטב אלהים למילדות וירב העם ויעצמו מאוד. י"ל"ד שלא הזכיר במאי הטיב למילדות, כ"א בפסוק השני, ויעש להם בתים וכדפי' רש"י בתי כהונה ומלכות, וגם זה דרש רחוק והוא רק רמז על העתיד, ועכ"פ צריך להיות מפורש מהו ההטבה, ותו קשה הלא לעיל כבר כתיב ששה לשונות "פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד" וזה מרמז על ששה בכרס אחד וא"כ מה צריך לכפול כאן וירב העם ויעצמו מאוד, ועוד האי מוסיף גורע הוא שלא הזכיר אלא ג' לשונות "וירב ויעצמו מאוד", וי"ל דהנה אחז"ל במס' סוטה ותחין את הילדים שהי' מספקות להם מים ומזון, פירש"י שהי' טומנות הילדים בבתיהן ושם הי' מספקות להם מים ומזון, וצ"ע מה צורך להטמנה הלא עדיין לא נגזר כל הבן הילוד, ועוד הרי קמן שפרעה הרגיש ותחין את הילדים, על כן נראה כיון שהי' מפורסם שבנ"י יולדות ששה בכרס אחד, ע"כ כשהתנצלו המילדות שבטרם תבא אליהם המילדת וילדו, התינח ב' וג' ילדים שפיר, אבל להוליד כל ששה הילדים בטרם תבא המילדת זהו תירוץ דחוק, ע"כ הטמינו ג' בבתיהם וג' הניחו אצל האם, ואמרו טרם באנו אליהם כבר ילדו ג' והנשארים ילדו אח"כ והמיתו אותם, והנה המלך חשש שמא שקר ענו והטמינו הילדים בבתיהם במטמוניות במחילות במרתפות ומי יכול לידע מטמוניות של חבירו, ע"כ ויהי כאשר יראו המילדות את האלהים ויעש להם המלך בתים שם ישכנו המילדות, ואל בתיהם לא יבואו כ"א אשר עשה להן המלך ושם לא ידעו להטמין, והנה אז אחר ששכנו בבתי המלך אילו היו הנשים יולדות ששה בכרס אחד והי' המצריים מוצאים ששה ילדים, והי' איגלאי למפרע שגם הראשונים לא המיתו ג' מהם אלא הטמינם, ע"כ וייטב אלהים למילדות שכל אותו הזמן לא ילדו כ"א ג' בכרס אחד והיינו וירב העם ויעצמו מאוד, רק ג' לשונות, וכשמצאו המצרים רק ג' ידעו שהמילדות המיתו ג' שהרי לא הי' להם מקום להטמין בבתי המלך, ולפי"ז כך שיעור הכתוב וייטב אלהים למילדות שלא הי' אז לישראל רק ג' בכרס אחד, וטעם הטובה הזאת הוא, כי ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם המלך בתים שלא יכלו להטמין ע"כ הי' צריכין להטבה כנ"ל.

(חתם סופר)

☆

שלח נא ביד תשלח. במדרש פליאה איתא שלח נא ביד תשלח ביד ר' עקיבא, והיא פלאי, והנל"פ עפי"מ דאיתא (קדושין נ"ז.) ר' שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש עד שבא ר' עקיבא ודרש לרבות תלמידי חכמים, ולכאורה קשה למה דווקא ר' עקיבא דרשו, ועוד למה כתיב עד שבא, היה לו לומר עד שדרשה, כמו עד שדרשה בן זומא, אכן י"ל ע"פ מה שאי' במדרש שעשרה הרוגי מלכות היו נגד עשרה שבטים שמכרו את יוסף, אך באמת היו רק תשע אלא שצירפו להקב"ה ולכן היו עשרה ור' עקיבא שהיה מן הגרים היה כנגד הקב"ה, ולפי זה ראיתי לפרש מאמה"כ (ויקרא כ"ז ל"ב) וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה', היינו נוטריקון ו'כי ל'מה מ'ת ע'קיבא ש'היה ר'ועה ב'קר ו'צאן, דהיינו שר"ע לא היה צריך למות כיון לא היה רק תשע שבטים, והתירוץ הוא "כל אשר יעבור" מן העולם "תחת השבט" במקום השבטים שמכרו את יוסף, "העשירי" היינו ר' עקיבא, "יהיה קודש לה'" במקום הקב"ה, ולפי"ז יתבאר ר' שמעון העמסוני היה ירא להשוות ת"ח להקב"ה לכן פירש "עד שבא ר' עקיבא" אחר שראה שר' עקיבא היה נגד הקב"ה ויכולים להשוות ת"ח להקב"ה "ודרש" גם ר' שמעון היה כבר יכול לדרוש, וזה שאמר משה שלח נא ביד תשלח דהיינו שתשלח ביד מי שיהיה נחשב כמוך דהיינו ר"ע שהוא במקום הקב"ה.

(פרדס יוסף)

דורש טוב

למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני, וברש"י למה הרעתה **וא"ת מה אכפת לך, קובל אני על ששלחתני, התמיהה גלויה** האיך יעלה על הדעת שמשה רעיא מהימנא שמסר נפשו תמיד על בני ישראל, לא יכאב לו צערן של ישראל, **ותו קשה** אמאי אם לא אכפת לו יהיה לו טענה על ששלחהו.

ונראה דהנה באמת אמר הקב"ה, וגם את הגוי אשר יעבודו 'דן **אנכי**', משמע שבכבודו ובעצמו ידון את המצרים ויפדה את ישראל ולמעשה שלח את משה, **והטעם** הוא משום שיצאו ישראל ממצרים קודם זמנם, והבטחת השי"ת 'דן אנכי' היתה רק אם יגאלו בזמנם הנכון, **אך אם נימא** כדעת הסובר שקושי השעבוד השלים את הזמן של ארבע מאות שנה אז הדרא קושיא לדוכתא אמאי שלח שליח ולא גאלם הקב"ה בעצמו, **וזה שאמר משה למה הרעותה לעם הזה, והלא הם סובלים צער למעלה מנשוא.**

וא"ת מה איכפת לך והלא ע"ז יצאו קודם זמנם דקושי השעבוד ישלים, קובל אני 'על **ששלחתני**' ולא תפדה אותם בעצמך, **שהרי קושי השעבוד משלים הזמן ושפיר צריך אתה לקיים ההבטחה של דן אנכי. כיון שהזמן הנכון הוא.**

(חתם סופר, הובא בכתב סופר)

ביאורים נפלאים מעשה חש"ב

שבח"י רמב"ן

בדברי הרמב"ן הקדוש בפרשתן

וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (פרק ג פסוק ח)

אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי. יַזְכִּיר בְּכָאן שִׁשָּׁה עֲמָמִים וְיַנִּיחַ הַשְּׁבִיעִי, אוּלַי לֹא הָיְתָה אַרְצוֹ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כָּאֵלֶּה. וְכֵן בַּפָּסוּק כִּי יֵלֵךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ (לְהַלָּן כג כג) הִזְכִּיר אֵלֶּה הַשִּׁשָּׁה. וְאוּלַי הוּא רֶמֶז שֶׁאֵלּוּ כָּבְשׁוּ תְּחִלָּה, כִּי הֵם אֲשֶׁר נִתְקַבְּצוּ עַל יְהוֹשֻׁעַ וְיִתְנֵם ה' בְּיָדוֹ (יְהוֹשֻׁעַ ט' א' ב'). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ הַגִּרְגָּשִׁי פִּנָּה (יְרוּשַׁלְמִי שְׁבִיעִית פ"ו ה"א), וּלְכָךְ לֹא נִזְכַּר עִם הַנִּכְרָתִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן וְהִכְחַדְתִּיו (לְהַלָּן שָׁם). וְכֵן בְּכָאן יִרְמֹז אֶל הַנִּלְחָמִים שֶׁכָּבְשׁוּ[א]. וְעוֹד אֲדַבֵּר עַל זֶה בע"ה (לְהַלָּן כג כה):

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי: (פרק ד פסוק י)

גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל עַבְדֶּךָ... וְהִנֵּה מֹשֶׁה מֵרֹב חֶפְצוֹ שֶׁלֹּא יֵלֵךְ, לֹא הִתְפַּלֵּל לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁיָּסִיר כְּבֵדוּת פִּיו. אֲבָל טָעַן אַחֲרֵי שֶׁלֹּא הֲסִירוֹתָ כְּבֵדוֹת פִּי מֵעֵת שֶׁדִּבַּרְתָּ לִי לָלֶכֶת, אַל תְּצַוֵּנִי שֶׁאֵלֵךְ, כִּי לֹא יִתָּכֵן לַאֲדוֹן הַכֹּל, לִשְׁלֹחַ שָׁלִיחַ עֲרַל שְׂפָתַיִם לְמֶלֶךְ עַמִּים. וְהַקָּב"ה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל בְּכָךְ, לֹא רָצָה לְרַפְאוֹתוֹ, אֲבָל אָמַר לוֹ אָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְהוֹרָתִךְ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר (פסוק י"ב), שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרַי אֲשֶׁר אָשִׂים בְּפִיךָ בְּמִלּוֹת נְכוֹנוֹת שֶׁתּוּכַל לְבַטֵּא בָּהֶן יָפֶה:

וּבְאֵלֶּה שְׁמוֹת רַבָּה (ג כ) אָמְרוּ, אָמַר לוֹ אִם אַתָּה אֵינָךְ אִישׁ דְּבָרִים אַל תָּחוּשׁ, הֲלֹא אֲנִי בָּרָאתִי כָּל פִּיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם וַאֲנִי עָשִׂיתִי אִלֵּם מִי שֶׁחָפַצְתִּי וְחֵרֵשׁ וְעִוֵּר וּפִקֵּחַ לִרְאִיָּה וּפִקֵּחַ לִשְׁמִיעָה, וְאִם חָפַצְתִּי שֶׁתִּהְיֶה אִישׁ דְּבָרִים, הָיִיתָ, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ אֲנִי חָפֵץ. וּבְעֵת שֶׁתְּדַבֵּר יִהְיוּ דְּבָרֶיךָ נְכוֹנִים שֶׁאֲנִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בַּפָּסוּק יב) וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ. וּלְפִי זֶה נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁלֹּא רָצָה לְהָסִיר מִמֶּנּוּ כֹּבֶד הַפֶּה בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה בּוֹ מִמַּעֲשֵׂה הַנֵּס שֶׁסִּפְּרוּ רַבּוֹתֵינוּ (בִּשְׁמוֹ"ר א כו) שֶׁאֵרַע לוֹ עִם פַּרְעֹה.

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁאָמַר ה' לְמֹשֶׁה מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם הֲלֹא אָנֹכִי ה' עֹשֶׂה כֹּל, וּבְיָדִי לְרַפְאוֹת אוֹתְךָ, וְעַתָּה כֵּיוָן שֶׁלֹּא תִּרְצֶה בִּרְפוּאָתְךָ וְלֹא הִתְפַּלַּלְתָּ לִפְנֵי עַל זֶה, לֵךְ אֶל אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה לְךָ, וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְאַצְלִיחַ שְׁלִיחוּתִי. גַּם אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה רֶמֶז מ'וַיִּחַר אַף ה' בְּמֹשֶׁה' (פסוק י"ב) שֶׁלֹּא רָצָה לרפאותו וּשְׁלָחוֹ עַל כָּרְחוֹ[ב]:

מעשה חש"ב

א

הנה שבעה עממים ישבו בארץ, ובפסוק נזכר רק ששה עממים, והגרגשי לא נזכר כלל, וכתב רבינו על זה שני טעמים למה לא נזכר: א. שאולי לא היתה ארצו זבת חלב ודבש. ב. שלא הזכיר כאן אלא העממים שנכבשו במלחמה, אבל הגרגשי נתפנה מעצמו.

ואפשר לומר שלכן כתב רבינו טעם השני, משום דבפרשת בא (פרק יג פסוק ה) נזכר בקרא רק חמשה עממין 'הכנעני והחתי והאמר והחוי והיבוסי', וכתב שם רבינו טעם הדבר שנזכר רק חמשה "ודעת רבותינו שהיתה ארץ ה' עממים הללו זבת חלב ודבש, ולא היתה כן ארץ השנים הנשארים, ולכך יבשר אותם בארץ הזאת".

והנה בטעם א' שנזכר כאן רק ששה עמין כתב רבינו, משום שרק אלו היו זבת חלב ודבש, ולפי"ז נמצא ששה עממין היו ארצם זבת חלב ודבש, והרי הוא סותר למש"כ רבינו שם שרק חמשה עממים היו זבת חלב ודבש, לכן כתב רבינו טעם הב' שלכן נזכר רק ששה משום שאלה נכבשו ע"י מלחמה. ולפי"ז מש"כ כאן בפסוק 'ארץ זבת חלב ודבש' הוא רק על החמשה עממים, והטעם שנקט ששה, ולא חמשה כמו בפרשת בא, ולא כל השבעה, משום דמזכיר רק מה שנכבש ע"י מלחמה. ושם בפרשת בא מזכיר רק מה שהוא ארץ זבת חלב ודבש.

ב

החילוק בין הפשט הראשון, ל'והנכון בעיני', למה לא התפלל משה שיסיר ממנו כבדות פיו, והאם הקב"ה ריפא אותו בשעה שדבר אל פרעה: הנה בפשט הראשון כתב רבינו הטעם שלא התפלל, משום שלא רצה משה לילך אל פרעה. ובשביל שלא התפלל לא רצה הקב"ה לרפאותו. ויש להבין מה הוסיף רבינו ב'והנכון בעיני', ומה הנפ"מ בין הפשטים.

ובספר אור לעינים כתב שלפי ה'ונכון בעיני' הטעם שלא התפלל משה הוא משום שכיון שהקב"ה עשה שיהיה כבד פה, לא היה איכפת למשה שישאר כבד פה. [ולא משום שלא רצה ללכת בשליחותו לפרעה].

ואפשר להוסיף עוד נפ"מ בין שני הפשטים, האם כשדיבר משה עם פרעה נתרפא מכבידות פיו או לא. דהנה בפשט הראשון כתב רבינו "שיהיו דברי אשר אשים בפיך במלות נכונות, שתוכל לבטא בהן יפה". ואפ"ל שהכוונה 'שתוכל לבטא בהן יפה', היינו שלא יגמגם בשעה שידבר אל פרעה. אבל ב'והנכון בעיני' כתב רבינו "ואנכי אהיה עם פיך, ואצליח שליחותי", ולא כתב הלשון שיוכל לבטא היטב. ולפי"ז אפ"ל שזה יהיה הנפ"מ בין שני הפשטים, דלפי פשט הראשון בשעה שדיבר עם פרעה ריפא אותו הקב"ה שלא יגמגם. [ואח"כ חזר להיות כבד פה]. משא"כ ל'והנכון בעיני', לא ריפא אותו הקב"ה גם כשדיבר עם פרעה, רק הקב"ה אמר לו שיצליח בשליחותו.

וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ ה׳ וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ[א]: (פרק ד פסוק כד)

וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל ה׳ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי: (פרק ה פסוק כב)

לָמָּה הֲרֵעֹתָה. אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אֶת מֹשֶׁה פַּעֲמַיִם (לְעֵיל ג יט ד כא) שֶׁלֹּא יִתֵּן אוֹתָם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ מַדּוּעַ יִתְרַעֵם. וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי חָשַׁב מֹשֶׁה כִּי מֵעֵת דַּבְּרוֹ אֶל פַּרְעֹה בִּשְׁלִיחוּת ה׳ יָקֵל מֵעֲלֵיהֶם וְיָחֵל הָאֱלֹהִים לְהַצִּילָם, וְהִנֵּה פַּרְעֹה הִכְבִּיד וְהֵרַע, וְזֶה טַעַם לָמָּה הֲרֵעֹתָה, כִּי זֶה הֵפֶךְ מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי ׳רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי׳ (לְעֵיל ג ז) ׳וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ׳ (שָׁם ח). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ, וְאֵין הַהַצָּלָה רַק יְצִיאָתָם מִן הַגָּלוּת. וּלְפִי דַּעְתִּי, שֶׁחָשַׁב מֹשֶׁה רַבֵּינוּ כִּי יֹאמַר ה׳ שֶׁלֹּא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם פַּרְעֹה לְהוֹצִיאָם מִיָּד בְּמִצְוָתוֹ, וְלֹא בְּאוֹת וּמוֹפֵת, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ נִפְלְאוֹתָיו הָרַבּוֹת, אֲבָל חָשַׁב כִּי יְבִיאֵם עָלָיו תְּכוּפוֹת זוֹ אַחַר זוֹ בְּיָמִים מְעַטִּים. וּכְשֶׁאָמַר לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה׳, יְצַוֶּה לַעֲשׂוֹת מִיָּד לְפָנָיו אוֹת הַתַּנִּין, וְהוּא לֹא יִשְׁמַע, וְיַכֶּה אוֹתוֹ בּוֹ בַּיּוֹם בְּדַם וְאַחַ״כּ בְּכָל הַמַּכּוֹת. וּכְשֶׁרָאָה שֶׁעָמְדוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְהוּא יָרַע לָהֶם בְּכָל יוֹם׳ וַהּ׳ לֹא כָּהָה בּוֹ, וְלֹא נִתְגַּלָּה לְמֹשֶׁה לְהוֹדִיעוֹ מַה יַּעֲשֶׂה, אָז חָשַׁב מֹשֶׁה כִּי אֲרֻכָּה הִיא:

וְיִתָּכֵן שֶׁהָיוּ בָּזֶה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁסִּפֵּר הַכָּתוּב יָמִים רַבִּים, כִּי כַּאֲשֶׁר הֵכּוּ שׁוֹטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ יָמִים עַד שֶׁדִּבְּרוּ עִם פַּרְעֹה עַצְמוֹ, וְאָמְרוּ לוֹ לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ (פסוק טו), כִּי אֵין בִּרְשׁוּת כָּל אָדָם לָבֹא בְּהֵיכַל מֶלֶךְ פְּנִימָה וּלְדַבֵּר אֵלָיו פָּנִים בְּפָנִים, אַף כִּי שׁוֹטְרֵי הָעָם הַנִּבְאָשִׁים בְּעֵינָיו, וְהִנֵּה סָבְלוּ עֲמָלָם וְלַחֲצָם יָמִים רַבִּים, וְהָיוּ בָּאִים עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ, עַד שֶׁנִּשְׁמְעָה צַעֲקָתָם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְצִוָּה שֶׁיָּבֹאוּ לְפָנָיו וַיְדַבְּרוּ עִמּוֹ. וְכֵן אֶפְשָׁר שֶׁשָּׁב מֹשֶׁה אֶל ה׳ וְאָמַר לָמָּה הֲרֵעֹתָה אַחֲרֵי יָמִים מֵעֵת שֶׁפָּגְעוּ בּוֹ הַשּׁוֹטְרִים:

וּבְאֵלֶּה שְׁמוֹת רַבָּה (ה כג) אָמְרוּ וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׂי הָעָם וְשֹׁטְרָיו (פסוק י), כֵּיוָן שֶׁגָּזַר כֵּן הָלַךְ מֹשֶׁה לְמִדְיָן וְעָשָׂה שָׁם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וְאַהֲרֹן הָיָה יוֹשֵׁב בְּמִצְרַיִם, וְאוֹתָהּ שָׁעָה הֶחֱזִיר מֹשֶׁה אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו לְמִדְיָן. וְעוֹד אָמְרוּ (שָׁם ה כד) וַיִּפְגְּעוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן (פסוק כ), אַחַר שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים נִגְלָה הַקָּבָ״ה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן וְאָמַר לוֹ לֵךְ שׁוּב מִצְרַיִם, בָּא מֹשֶׁה מִמִּדְיָן וְאַהֲרֹן מִמִּצְרַיִם, וּפָגְעוּ בָּהֶם שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה[ד] ה׳:

מעשה חש״ב

ג כתב רש״י שלכן רצה המלאך להרגו משום שנתרשל משה במילת אליעזר בנו. וצ״ב היתכן שמשה נתעצל במצות מילה. ואפשר לומר בהקדם ע״פ מש״כ רבינו שבמעמד הסנה היתה צפורה מעוברת ואח״כ כשהלך משה לבקש רשות מחותנו לילך למצרים נולד אליעזר. ואפשר לומר שלכן נתעצל משה מלמולו, דהנה ביום השמיני היה עדיין באמצע הדרך לילך למצרים, והיה עדיין רחוק ממצרים כמה שעות יותר ממהלך שלושה ימים.

והנה ידע משה שאם ימול את בנו ביום שמיני מיד בבוקר, אז אחרי שלשה ימים, שאז יהיה שלישי למילתו, שאז יהא סכנה להמשיך לילך לדרך, יצטרך להתעכב משליחותו לילך למצרים. והנה מתאמרא בשם הגה״ק משינאווע שהשלישי למילה מתחיל אחרי שלושה מעת לעת. לכן המתין מלמולו עד שיעבור כמה שעות, שאז השלישי למילה יהיה כבר כשהוא כבר יהיה במצרים, ועי״ז לא יצטרך להתעכב בשליחותו לילך לפרעה.

ד **תמצית הדברים:** הנה מבואר בכתובים (פרק ה) שמשה ואהרן באו אל פרעה ואמרו לו את דבר ה׳, שיאפשר לבני ישראל לצאת ממצרים למדבר מהלך שלשה ימים, כדי שיוכלו להקריב קרבנות. ופרעה סירב לכך, ואח״כ הכביד פרעה יותר לבני ישראל, וצוה שלא יוסיפו לתת להם תבן ללבנים. ומאחר שלא השלימו ישראל את מכסת הלבנים המוטלת עליהם, היכו הנוגשים את שוטרי ישראל, והלכו השוטרים להתלונן לפרעה, והשיב את פניהם ריקם. ונאמר שם (פסוקים כ כא) שפגשו אנשים מישראל את משה ואהרן, והתלוננו בפניהם, שמשעה שבאו לפרעה וביקשו לשלוח את ישראל הורע מצבם. ואח״כ כתיב (פסוק כב) וישב משה אל ה׳ והתרעם למה הרעותה לעם הזה למה שלחתני.

והוקשה האבן עזרא שהרי הודיע ה׳ למשה, שלא יניח פרעה לצאת עד לאחר שיביאו עליו כל המכות, וא״כ מה היה טענתו של משה, למה הרעותה לעם הזה. ומתרץ האבע״ז שסבר משה שמעת שיתחיל לדבר עם פרעה יקל מעליהם עול העבודה, וזה היתה טענתו שלא זו בלבד שלא הוקל מצבם אלא נעשה רע יותר. וע״ז הוקשה רבינו על דבריו, שמהלשון שאמר משה ׳והצל לא הצלת׳ משמע שנתכוין להוציאם ממצרים, ולא להקלת השיעבוד בלבד. לכן מפרש רבינו בשני אופנים:

א. שסבר משה שיביא ה׳ את כל המכות זו אחר זו בימים מועטים, וכאשר ראה שעבר שלשה ימים והוא ממשיך להרע להם, טען משה שהגאולה מתארכת יותר מדאי.

ב. שיתכן שטענת משה למה הרעות לעם הזה, היה ימים רבים לאחר שבאו השוטרים לפרעה והשיב את פניהם ריקם, או שגם ביאת השוטרים לפרעה לא היתה מיד לאחר שהתחילו הנוגשים להכותם, אלא הוצרכו להמתין ימים רבים עד שנתקבלו אצל פרעה. והביא בשם המדרש שלאחר שגזר פרעה שלא ינתן להם תבן, חזר משה למדין והתעכב שם ששה חדשים, ואח״כ התרעם ׳למה הרעותה לעם הזה׳. והטעם שכתב רבינו פירוש השני, דלכאורה לפירוש הראשון קשה, דשלשה ימים לבד אינה אריכות זמן כדי להתלונן, לכן פירש שיתכן שהיה אחרי ימים רבים.

ה הנה לפי מש״כ רבינו בפירוש השני, שטענת משה למה הרעותה היתה אחרי ששה חדשים, נמצא שכל העשר מכות היו בחצי שנה, שהרי משפט המצרים היו י״ב חודש. נמצא שכל מכה היתה פחותה מחודש ימים. ודלא כפי דרשת חז״ל שכל מכה היתה חודש ימים. ורבינו בזה לשיטתו למש״כ בפרשת בא (פרק י פסוק ד) שהברד היתה בחודש אדר, ומכת ארבה היתה בתחילת ניסן. ואח״כ היתה מכת חשך, ומכת בכורות היתה בליל י״ד ניסן. הרי לנו דעת רבינו ע״ד הפשט שלא היתה כל מכה חודש ימים, ובחודש ניסן היתה שלשה מכות, ויכול להיות שהיה מכות פחות או יותר מחודש ימים.

בשכמל"ו על ברכה לבטלה (ב)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

הנה בגמרא מס' פסחים (דף נו.) **מצינו: "ואנן מאי טעמא אמרינן ליה, כדדריש ר' שמעון בן לקיש דאמר רשב"ל** (בראשית מט, א) **ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם, ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו, אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו אמרו יעקב, התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי, אמר רבי יצחק אמרי דבי רבי אמי משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה, אם תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער, התחילו עבדיה להביא לה בחשאי, אמר רבי אבהו התקינו שיהו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המינין** (שלא יאמרו הכופרים שאנו אומרים בחשאי דבר שאינו הגון)**, ובנהרדעא דליכא מינין עד השתא אמרי לה בחשאי", עי"ש.**

ובדרך אגב ראוי להזכיר מה שנחלקו באחרונים אי אמירת ברוך שם מעכב בדיעבד, כמש"כ ה'מגן אברהם' (סימן ס"א סקי"א) וז"ל: "ואם לא אמר בשכמל"ו אין מחזירין, והלבוש (סימן סג סעיף ה) כתב שאפילו אמרו ולא אמרו בכוונה צריך לחזור, והביא המ"א ראי' דצריך לחזור, דלגבי דיני להפסיק מפני היראה ומפני הכבוד נקטינן דבפסוק שמע ישראל וברוך שם אין מפסיקין בה כלל, רק אם ירא שיהרגנו, ומבואר דדינם שוה", עי"ש. וע"ע ב'שלחן ערוך הרב' שם ובסימן ס"ג סעי' ה', ובבה"ל שם ד"ה אחר, ואכ"מ להאריך.

עוד מצינו ענין אמירת ברוך שם לגבי אם נכשל ואמר ברכה לבטלה, ומקור הדברים הוא בירושלמי (ברכות פ"א ה"ו) **ומובא בתוס'** (שם ל"ט. ד"ה בצר לי') וז"ל: "היכא דבריך אתורמוסא למיכלי' ושקל אחרינא בעי ברוכי זמנא אחריתי, ופריך מאי שנא מאמת המים, הדא אמרה אהן דנסב פוגלא ומברך עילוי והוא לא אתי לידיה צריך למברכה עילוי זמן תניינות, אמר רבי תנחום בר יודן צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה", עי"ש.

וכן נפסק בשו"ע סימן ר"ו סעי' ז', ועוד מקומות שאם בירך לבטלה יאמר ברוך שם, והטעם דמהני ברוך שם כתב ב'ערוך השלחן' (סעי' ט"ז במאמר המוסגר) וז"ל: "התקנה של בשכמל"ו על ברכה לבטלה לא נתבאר הטעם, ואולי מפני שהוציא שם שמים לבטלה פירוש דמברך לשתות והני אזלי והני אחריני נינהו וא"צ לברך פעם אחרת, ומשני הכא הוה דעתו מתחלה לזה שהי' יודע שילכו להן, אבל בתורמסא לא ידע שיפלו מידו, ויאמר ברוך שם וכו' משום ברכה לבטלה, וכן נכון לומר על כל ברכה לבטלה ברוך שם", עי"ש.

וב'ירושלמי' מובא (שם): "אמר רב חייא בר ווא אמר תנחום בר יודן צריך למברכה עילוי זמן תניינות, אמר רבי תנחום בר יודן צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה", עי"ש.

לפיכך צריך לקבל עליו עול מלכות שמים", עי"ש. אולם הטעם מבואר ב'רמב"ם' הל' שבועות (פי"ב הי"א) וז"ל: "ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה, לפיכך אם טעה הלשון והוציא שם שמים לבטלה, ימהר מיד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא יזכר לבטלה", עי"ש.

ובשו"ת 'פנים מאירות' (ח"ט סימן ט) נקט דאם אמר ברוך שם כאילו לא חטא כלל, וז"ל: "ובר מכל דין, כיון דלפי מנהגינו אומר בכל פעם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וזה תיקון שלא עבר על לא תשא כמו שהביא הב"י באו"ח סימן ר"ו (ד"ה נפל), וזה לשונו בשם ירושלמי ברכות פ"ו ה"א אהן דנסיב עיגולא ומברך עלוי והוא לא אתי בידיה צריך לברכא עלוי זמן תנינות, א"ר תנחום צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה עכ"ל, הרי להדיא שאם אומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אחר ברכה שאין צריכה, תיקן שלא הוציא שם שמים לבטלה, וכן משמעות כל הפוסקים א"כ לא חטא כלל בהוצאת שם שמים לבטלה, רק תשובתו נרצה בחרטה, ומודה ועוזב ירוחם מן השמים והבא לטהר מסייעין לו", עי"ש.

והגאון החיד"א ז"ל בספרו 'נחל קדומים' (קדושים) כתב הטעם, וז"ל: "לא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אני ה', אפשר במ"ש בזהר הקדוש פרשת יתרו דהקב"ה כשברא העולם חקק שמא קדישא על צרורא והניחו ע"פ תהום, וכשנשבעין לשקר פורחים אותיות שמא קדישא ואתבדרו גו תהומי, ובעיין מייא לשטפא עלמא, עד הזמין וארמיז לחד ממנא יעזריאל די ממנא על ע' מפתחן, וחקיק בצרורא אתוון כמלקדמין וכו' ע"ש (דף צ"א), וז"ש ולא תשבעו בשמי לשקר שאז שמא קדישא אשר חקוק בצרור על פני תהום פרחי אתוון וכו', וז"ש וחללת את שם אלהיך דהיינו השם החקוק בצרור והמים רוצים לאבד ולשטוף העולם, וכי תימא הרי שבועות לשקר והעולם כמנהגו נוהג לז"א אני ה' מדת רחמים שרומז לחקוק השם כבראשונה, והרב החסיד מהר"א מקראקא ז"ל כתב דה"ט שאמרו בירוש', דאם אמר שם לבטלה יאמר בשכמל"ו, והביאו מרן סימן ר"ו ועיין שו"ת 'פנים מאירות' ח"ג סי' ט', והטעם כי בשכמל"ו גימט' שם יעזריאל ועוד ע' דממנא על ע' מפתחן כי הוא השם החוקק שמא קדישא פעם אחרת בציווי ה' ודו"ק", עי"ש.

ובספר 'ארץ צבי' (לחג הסוכות) מצינו: "במחבר או"ח סי' ר"ו סעיף ו' דהמברך ברכה לבטלה יאמר אחריה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ונראה לענ"ד לבאר איך מתוקן האיסור בזה הנה מצד השי"ת שייך לברך את הברכות תמיד ובכל עת ובכל שעה לאו דוקא כשאוכל ממש, כגון המוציא לחם מן הארץ בורא פרי האדמה הרי השי"ת לעולם עושה כן, וכן בכל הברכות, אך מצד האדם המקבל יש חילוק דאינו ראוי לברך תמיד אלא רק כשיש לו איזה שייכות אל הדבר שמברך עליו, וע"כ כשרוצה לאכול מברך המוציא או בפה"א או בפה"ע, אבל בשעה שאינו נהנה אין לו שייכות אל הברכה, וע"כ בדיעבד אם ברך לבטלה יאמר בשכמל"ו היינו שמזכיר בזה דמצד השי"ת שייך הברכה לעולם ועד בלי הגבלת זמן כלל וא"כ מצד השי"ת אינו לבטלה כלל", עי"ש.

ומתאמרי אימרא נאה מהגאון רבי אליעזר זוסמן סופר ז"ל אב"ד פאקש על מה דהכהנים והעם כשהיו שומעים את השם הנכבד והנורא וכו' ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, דיש בזה גם רמז מוסר גדול, בזה כי הנה אנו מברכים מאה ברכות ביום בהזכרת השם, ועוד אנו מזכירים שמו הנכבד והנורא מאות פעמים ביום, ולפי ההלכה צריך להזדעזע בכל פעם שמזכיר השם (עי' חיי אדם כלל ה' ס"א), והכהנים והעם בשמעם איך שהכהן הגדול מזכיר את השם בקדושה וטהרה, התעוררו מזה מאד איך הם אומרים את השם בכל יום מאות פעמים בריחוק גדול מרגש הכהן הגדול, ולכן נפלו על פניהם ואמרו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כמו שאומרים אחרי ברכה בטעות שלא תהא הזכרת שם שמים לבטלה, כן הם אמרו זאת על כל הזכרת שמותיהם שהיה נראה בעיניהם כאילו אמרם לבטלה לעומת כונתו הקדושה של הכהן הגדול.

המשך המאמר בגליון שבוע הבא בס"ד

חוקים להורותם
הלכות ודינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת ביאורים וטעמים שונים
נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

זהירות קטנים ממאכלות אסורות

המתנה בין בשר לחלב – אכילה לפני קידוש – מניעתם מאכילת איסור

בגמ' (סוטה יב:, מובא ברש"י בפרשתן) החזירתו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק, אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא, דכתיב את מי יורה דעה וגו', למי יורה דעה,,, לגמולי מחלב ולעתיקי משדים.

ומובא בשם מרא דארעא דישראל מרן הגרי"ח זוננפלד זי"ע שחז"ל דרשו את הכתוב "אל תגעו במשיחי - אלו תינוקות של בית רבן", ומבאר הדימיון "תשב"ר" ל"משיח", שצריך להסתכל על כל אחד ואחד מתשב"ר שאולי יום אחד יבוא לדרגת "פה שעתיד לדבר עם השכינה", וכפי שמרע"ה בהיותו תינוק לא אבה לינוק מן הנכרית לפי שעתיד לדבר עם השכינה, ולכן חובה על ההורים לגדל בניהם בקדושה ובטהרת המאכלים שלא יגרמו נזק ח"ו לעתיד לבוא.

האכלת איסור לקטנים

אסור להאכיל קטנים מאכלות אסורות, ואפילו קטנים בני יומם.

שו"ע (סי' שמ"ג) ומקורו בגמ' (יבמות קי"ג.) דילפי' לכל התורה מאיסור דם ואיסור שרצים וטומאת כהנים, ואיסור זה פסק בשו"ע דשייך בין כשמאכילם איסור דאו' ובין כשמאכילם איסור דרבנן, ובאחרונים אריכות לגבי איסור דרבנן במקום הצורך, האם יש לסמוך על הרשב"א.

מניעת קטנים מאיסור

קטן האוכל איסור צריכים למנעו מכך, ואפילו קטן שעדיין אינו בר הבנה.

רמ"א שם, ומדין חיוב חינוך צריך להפריש רק מגיל חינוך, אולם מחמת טמטום הלב יש להפריש מקטנותו.

טמטום הלב וטבע רע

מאכלי איסור לקטן, מטמטמים את הלב וגורם טבע רע ומזיק לו בזקנותו.

רמ"א (שם), ובחת"ס בתשו' (סי' פ"ג) כתב בענין נער שוטה שצריך להכניסו לבית חינוך לשוטים, ומאכילים שם מאכלות אסורות, אף שהיה מקום להקל, אך כיון שהעידו קדמונינו שעל ידי אכילת מאכלות אסורות בנערות מטמטם את הלב ומוליד לו טבע רע, מוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת ע"כ.

וברמב"ן (דברים יד) בפסוק לא תאכל כל תועבה, דכל הנאסרים הם נתעבים לנפש הטהורה... כי המאכלים האסורים גסים יולידו עובי ואטימות נפש.

ובפרי חדש (שם) צריך להפריש הקטן ממאכלות אסורות, מפני שמזיק לו בזקנותו, שגורם לו טבע רע וסופו לצאת לתרבות רעה ורובם הם עזי פנים שבדור, ואין יראת ה' נוגעת בלבם, ואף אם יוכיחום על פניהם לאו בר קבולי מוסר נינהו.

ליתן ביד קטן מאכל איסור

אסור ליתן לקטן איסור בידו, כשיש לחשוש שמא יאכלנו.

דחיישינן שמא יאכלנו, ונמצא דהוי כמאכילו איסור בידיים, ואף אם נותן לו את המאכל בכדי לשחק בו אסור, דמסתמא יאכלנו, מ"א שם סק"ג, ומובא בשועה"ר סעי' ט' ובמשנ"ב סק"ד, עפ"י הגמ' (שבת צ:) דאסור ליתן לתינוק חגב חי טמא לשחק בו, דחיישינן שמא ימות ויאכלנו.

ומסתבר דאיסור זה שייך רק כשיש לחשוש שמא יאכלנו, אבל כשאין לחשוש שיאכלנו כגון קטן בר דעת שיודע שאין לאכלו, אין לחשוש ליתן בידו.

אכילה לפני קידוש

מותר לקטן עד בן י"ג שנה לאכול לפני קידוש.

מ"א סי' רס"ט ואחרונים שם, וכמה טעמים בזה עיי"ש, וה"ה דמותר לפני התפילה מחמת הני טעמים.

האכלת מאכלי חלב לקטנים תוך ו' שעות מעת שאכלו בשר

קטנים שצריכים לאכול חלב כשהם עדיין תוך ו' שעות מאכילת בשר, [מצוי בקטנים שאוכלים בערב חלב], **ובפרט קטני קטנים שהחלב היא עיקר אכילתם** [דייסא, מטרנה] **— יש להקל כשיש להם צורך בכך, ובפרט כשכבר עבר שעה מעת אכילת הבשר.**

ויסוד ההיתר בנוי עפ"י כמה צירופים, **א)** שיטת הראשונים (דעת הארוך והגה' שערי דורא המובא ברמ"א יו"ד סי' פ"ט סעי' א') הסוברים דדי בהמתנת שעה לחוד, **ב)** המתנה מבשר לחלב אינו אלא איסור דרבנן, ויש לצרף שיטת הרשב"א, דאיסור דרבנן מותר להאכיל לקטן לצרכו, **ג)** דעת המאירי (חולין ק"ח) דבקטנים דאוכלים בתכיפות יותר מגדולים, דעיכולם ממהר הן באיצטמוכא והן בין השיניים, יש להקל שאין צריך להמתין ו' שעות, ובבשר עוף יש לומר כן מפני שנקל להתעכל ולהפקע שם בשר עליו, **ד)** קטנים ביותר הם בגדר חולה (רמ"א סי' שכ"ח סי"ז), ובחולה יש להקל ולאכול בסעודה אחרת ולסמוך על הראשונים (תוס' והמרדכי ועוד) מובאים ברמ"א שם, ועי' דרכ"ת שם.

זהירות מינקת במאכלים

בס' מרא דשמעתתא [מהגה"ק רמ"א פריינד זצ"ל] **הביא דבמקום הצורך בקטנים עד בני ד' ה' שנים** [גיל חינוך], **אפשר להקל אחרי רבע שעה מאכילת בשר, ועד בני י' י"א אפשר להקל אחרי שעה, ובשו"ת חלקת יעקב** (מ"ב סי' פ"א) **כתב דקטן פחות מט' שנים כשהוא תאב לאכול מאכלי חלב לאחר שעה אין צריך למנוע ממנו, בשו"ת שבט הלוי** (ח"ד סי' פ"ד) **כתב דלקטני קטנים אין מקום להחמיר כלל, ובקטנים שהוגדלו קצת אפשר להקל במקום הצורך לאחר אכילת בשר עוף.**

זהירות מינקת במאכלים

אשה מינקת תיזהר שלא לאכול דברים האסורים, וכשהתירו לה לאכול דברים אסורים לצורך רפואה, לא תניק את התינוק.

רמ"א יו"ד סי' פ"א, וט"ז ש"ך שם, ומקורו מההגהות אשר"י (ע"ז פ"ב) בשם או"ז, וראיה מאחר שאמו אכלה ממין עבודת כוכבים וזה גרם לו לעת זקנתו שיצא לתרבות רע, ובברכ"י שם הביא בשם ספר בית דוד שציין לדברי רש"י הנ"ל.

דעת כמה ראשונים דלכן אין ליתן לתינוק לינוק מאשה נכרית (כדאיתא בגמ' שם, ונפסק ברמ"א יו"ד סי' פ"א סעי' ז'), **כיון שהנכרית אוכלת דברים טמאים, והם משפיעים על התינוק היונק, וכן פי' רש"י יינק דבר טמא "היינו זו שאכילתה דברים טמאים והתינוק טועם בחלבה כל מה שתאכל", ואין הקב"ה לומד תורה, אלא למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא, וכן כתב הריטב"א** (יבמות קי"ד, בדין שאסרו חכמים שנכרית תניק תינוק ישראל), **שחלב של הנכרית נוצר מאכילת נבילות שקצים ורמשים, ומוליד בטבע רע ואכזריות ביונק.**

אולם כמה ראשונים אוסרים מטעם אחר, דדעת רבינו חננאל שחלב נכרית אסור בעצם כמו חלב בהמה טמאה, ודעת הרשב"א דמעיקר הדין אין איסור לינוק מנכרית ורק ממדת חסידות ומדת זריזות שלא להניקו מן הנכרית אלא מהישראלית, כיון שטבען של ישראל נוח יותר, משום דהם רגילים במצוות והם רחמנים וביישנים בטבע, ואף חלבן מגדל טבע כיוצא בהן, ובמאירי כתב שכל מזון המגדל עושה רושם במדות עושה רושם במדות המגודל ממנו, ולכן ממדת חסידות להניק כמה שאפשר בחלב ישראל, שטבעה נח ורחמן וביישן וצנוע ומגדלת כפי טבעה.

מינקת תהי' בעלת מדות טובות, ולא כעסנית או רגזנית.

ספר צידה לדרך מובא בדרכי תשובה שם.

ריבית בהלוואת חפצים [סאה בסאה] [ג]

אסור מדרבנן להלות חפץ על מנת להחזיר כאותו חפץ. והיא נקרא בחז"ל הלואת 'סאה בסאה'[1].

אופנים המותרים

אמנם באחד מארבעה האופנים דלהלן, התירו חכמים הלואת חפץ על מנת להחזיר חפץ, ובאופנים הנ"ל מותר להחזיר כאותו חפץ אפילו אם עלה המחיר. ואלו הן בקצרה:

א. יש לו – פירוש אם יש ללוה בעת ההלואה קצת מאותו חפץ שלוה.

ב. יצא השער – פירוש אם החפץ שלוה קיים בשוק, ויש לו מחיר קבוע, [ואז מותר ללותו אפילו אין ללוה חפץ כזה].

ג. עשאו דמים – אם קבעו ביניהם שהחוב הוא כפי שווי החפץ בעת ההלואה, ואף אם יעלה המחיר לא יתן לו יותר.

ד. דבר מועט – חפץ ששויו מועט, מותר ללותו ומותר להחזיר חפץ כזה, אפילו אם המחיר עלה.

ובס"ד במאמר זה נרחיב בהיתר השני של 'יצא השער'.

ההיתר של 'יצא השער'

מותר ללוות חפצים / פירות וכדומה ולהחזיר כאותו מוצר [סאה בסאה], אם החפץ שלוה מחירו קבוע בשוק, והוא מצוי לקנותו בחניות. ואז אפילו אם בשעת פרעון עלה המחיר משלם לו כשעת הפרעון[2]. [ומותר ללותו אפילו שאין לוה ממנו בביתו כלל].

קבוע לכמה ימים

הגדרת שער קבוע: סגי שלכמה ימים מחירו קבוע בחניות[3].

אי אפשר להשיג

דבר שיש לו מחיר קבוע, אך מסיבות שונות אי אפשר להשיגו, כגון שחסרי המוצר במפעל, או אצל היבואן, ליכא בזה ההיתר של 'יצא השער'. ולכן אסור ללותו[4] [אלא אם יש לו אחד מההיתרים האחרים].

דוגמא: לווה כמה חלות ביום ראשון, ע"מ שיפרע לו חלות אחרות, ובאמצע השבוע אי אפשר לקנות חלות כאלו, אז אע"פ שיש לזה מחיר קבוע, לכאורה אינו נחשב ליצא השער, כיון שבמציאות אי אפשר לקנותו עד יום חמישי. אבל אם לוה החלות ביום חמישי שפיר נחשב ליצא השער, כיון שבערב שבת מצוי לקנותו.

אין לו מעות

יצא השער מהני אפילו אם אין ללוה מעות לקנות הפירות. כיון שיכול לקנות בהקפה[5].

תאריך פרעון

אם קבעו זמן לפרעון, ואינו יכול לפרוע לפני הזמן, אין מועיל ההיתר של יצא השער [אבל ההיתר של 'יש לו' מהני]. אבל אם קבעו זמן הפרעון, ויכול הלוה להחזירו גם בתוך הזמן, מהני יצא השער[6].

---

1 ונתבאר פרטי הדינים בזה בגליון הקודם.

2 שו"ע (סימן קסב ס"ג). וז"ל השו"ע "היה לאותו מין שער בשוק קבוע, וידוע לשניהם, מותר ללות סאה בסאה". וטעם ההיתר כתבו הראשונים (רש"י ב"מ עב: ד"ה אין לוין, רא"ש פ"ה סימן סא, ועוד) שכיון שיצא השער נעשו הפירות זמינים ויכול הלוה לקנותם, ועל כן נחשב כאילו כבר קנאם, ויש לו כבר את הפירות, וכאילו פרע למלוה מיד באותם הפירות, וברשותו של המלוה התייקרו.

3 רמ"א (סימן קעה ס"א). ולדעת המחבר (שם) בעינן שימשך השער כשער של מדינה.

4 תורת רבית (פ"ז ס"ב) ועוד פוסקי זמנינו, משום שעיקר ההיתר של יצא השער הוא שמחמת כן מצויה לקנות הסחורה בשוק.

5 ז"ל הט"ז (שם סק"ה) "כתב הרא"ש אפילו אין לו מעות כלל ללוה, הוה היתר זה, דיכול לקנות מן השוק באשראי או ללות ממחבירו". וכן כתב הש"ך (שם סק"י) "אפילו אין מעות ללוה, כדעת ר"י ורוב הפוסקים, וכן פסקו ב"י וב"ח".

רוב המוצרים נחשב כיצא השער

המוצרים העומדים בפיקוח ממשלתי פשוט שנחשבים כיש להם מחיר קבוע. כגון לחם חלב ביצים וכדומה.
וכן רוב המוצרים בזמנינו דינם כיצא השער, ואע"פ שנמכר בכל חנות במחיר שונה קצת, מ"מ נחשב כנקבע מחירו, כיון שיכולים לקנותו בשפע בחניות, ובכל חנות השער קבוע[7].

פירות וירקות

יש לעיין האם פירות וירקות שמחירם משתנים בקביעות האם נחשב כדברים שאין להם שער[8] [ואז יהא אסור ללותו אא"כ יש ההיתר של יש לו, או דבר מועט]. ובפירות שלא בעונתם ואינו מצוי לקנותו, אז לכו"ע חשב כלא יצא השער.

קונדטוריות

מוצרים שנמכרים על ידי בעליהם בלבד, ויכולים לשנות המחיר כל הזמן, כגון קונדטוריות וכדומה דינם כדברים שאין להם שער[9].

צריך לדעת

לכתחילה צריך שידעו המלוה והלוה את ההיתר של יצא השער, ושאכן יצא השער, ואפשר להשיגו בחניות. אבל אין צריך לדעת כמה השער[10]. אבל בדיעבד אם לא ידעו הלוה והמלוה שיצא השער והתייקרו הפירות, יש מחמירים שאסור לפרוע רק הדמים שהיו שווים בעת ההלואה[11]. ויש אומרים שאין ידעתם מעכבת וצריך לשלם הפירות לפי זמן הפרעון[12].

---

6 כתב ברמ"א (שם) "והא דיכול ללות על שער שבשוק היינו דהלוה יכול לפרוע לו אימת שירצה. אבל אם התנה שלא יקבל פרעון עד שעת היוקר אסור". וכתב הש"ך (שם ס"ק יא) דהיינו אפילו באופן שקבע לו זמן פרעון, כיון שאם ירצה הלוה לפרוע בתוך הזמן רשאי, דקביעות הזמן הרי הוא לטובת הלוה, שלא יוכל המלוה לתבעו שיפרע קודם. אבל אם הלוה רוצה לפרוע מקודם, שרי. ומה דאסור בקבע לו זמן היינו רק באופן שהתנה שאינו רוצה לקבל קודם הזמן, ואז אסור. והטעם, משום דההיתר של יצא השער משום שבידו לקנות בכל עת ולפרוע לו, אבל כשאינו יכול לפרוע לו עד זמן הפרעון, דמי להלויני כור של חטים עד הגורן דאסור.

וכתב הש"ך עוד "ומשמע מדבריו שם להדיא דאפילו אינו אומר 'לא אקבל הפרעון עד שעת היוקר', אלא אומר 'לא אקבל עד הזמן', אע"פ שאינו ידוע שייתייקר השער אז, אסור, וכו'. ולפי"ז מש"כ הרב 'עד שעת היוקר' הוא לאו דווקא, אלא לישנא דסמ"ק וכל בו נקט. אי נמי לאשמעינן דהיכא דנתייקר השער אין חייב לשלם לו וכו'.

אבל בההיתר של 'יש לו' מותר ללות אפילו כשאינו יכול לשלם לו בתוך הזמן, כיון דהתם נחשב דסאה שיש להלוה נחלטת למלוה תחת כל סאה וסאה שמלוה לו, ולכן אפילו בקבע לו זמן ואינו יכול לפרוע בתוך הזמן מהני.

7 פוסקי זמנינו.

8 בענין פירות וירקות אם המציאות שמשתנה כל הזמן מחירם, לכאורה נחשב כדבר שלא יצא השער. אמנם בספר תורת רבית (פ"ז ס"ד) כתב שנחשב כיצא השער, לפי שמצוי לקנות פירות וירקות בחניות, והוא ע"פ מש"כ השער דעה (סימן קעג סק"ח) שדבר שאין לו שער כלל, אבל מצוי תמיד לקנותו, הרי זה נחשב כיצא השער, ולכן כיון שמצוי פירות וירקות בשוק, ואפשר לקנותם בנקל, מותר ללותה סאה בסאה גם אם אין מחירם קבוע, נחשב כיצא השער. אמנם בפירות שלא בעונתם ואינו מצוי לקנותו, אז לכו"ע חשב כלא יצא השער

וכן כתב בדברי סופרים (סימן קסב עמק דבר ס"ק קיט) שאם החטים מצויים ביותר, וסיבת אי יציבות השער הוא מסיבות אחרות, אף שאין שער קבוע מותר ללות סאה בסאה, כיון שמצוי לקנותם בשוק, אך נסתפק שם שאפשר שצריך שיוכל לקנותם גם באשראי , וכשאין השער קבוע נמנעים הסוחרים למכור באשראי כיון שממתינים שמא יקבע שער ביוקר, ומ"מ באופן שבכל יום יש שער חדש, והסוחרים רגילים למכור באשראי לפי השער של אותו יום, לכאורה יש להתיר וסיים בצ"ע.

וראה גם כעין סברא זו בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן קט) בענין היתר הלואת דולרים בזמנינו, וכתב שם שאפילו אם דינם כפירות כיון שלעולם מצוי לקנותם באיזה שער שהוא, ואף שהשער עולה ויורד, מ"מ כל יום יש לו שער חדש, ותמיד אפשר לקנות דולרים הרי זה נחשב כיש לו שער ע"ש שכתב עוד כמה צירופים.

אמנם בנתיבות שלום (עמוד תקסא) האריך בחידושו של השער דעה והביא שיטות הראשונים בזה וסיים דמלשון הטור והב"י משמע דבעינן שער הנמשך לכל הפחות כמה ימים.

9 ברית פנחס

10 שו"ע (שם) וז"ל השו"ע "וידוע לשניהם", והיינו שידוע לשניהם שיצא השער, וכתב הבית יוסף דמסתברא דאפילו לא ידעו בכמה יצא, רק שידעו שניהם שיצא השער, ואין כאן כוונת ריבית מסתברא דמותר. והובא דבריו בש"ך (שם סק"ט).

11 ב"ח (אות ב) (ט"ז שם סק"ג) ולא דמי להיתר של יש לו דאינו מעכב בדיעבד, דהתם כבר נקנה לו, משא"כ בהיתר של יצא השער לא שייך לומר שכבר נקנו לו למלוה דהרי של אחרים היא.

12 ש"ך (שם). דכיון שיצא השער הרי לא נעשה כאן איסור בהלואה זו. ורק לכתחילה בעינן לדעת את השער.

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

כ"ד טבת

הגה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע
בעל התניא ושו"ע הרב

צור קודש מחצבתו

הרה"ק ר' שניאור זלמן מלאדי זי"ע הי' בן אחר בן דור שביעי לגדול הדורות המהר"ל מפראג זי"ע, ונולד ע"י ברכתו של מרן הבעשטה"ק זי"ע ביום ח"י אלול תק"ה בעיירה לאזני שברוסיא לאביו הצדיק נסתר הרה"ק ר' ברוך זי"ע, מרן הבעשטה"ק הדריך את הוריו איך לחנך ולגדל את בנם, וכשאביו בא אצל הבעשטה"ק שאלו בפרטות אודות הילד, וסיפר אז אביו להבעשטה"ק אשר במלואות להילד רק שנה החל כבר לדבר בלשון ברורה, הבעשטה"ק אמר אז לאביו שלא יאמר להילד שהוא הבעש"ט שאם יאמר לו אזי יגיע לו עבודה יותר בניקל.

במעלליו יתנכר נער

הי' ילד פלא מאד בעל מח עצום וגדול ובעל זכרון להפליא וחכמה למעלה מהשגת אנוש, כשמלאו לו חמש עשרה שנים כבר הי' מלא וגדוש בש"ס ופוסקים, וכשהי' בן י"ג שנה קבלוהו לחבר בחברא קדישא בעירו ליאזנא, ולפנינו עדות נאמנה מאחד מגאוני הדור ר' יעקב מפלענצנא זצ"ל בעל "ישועות יעקב" (על המדרש), שכתב עליו בפנקס חברא קדישא של קהילת לאזני באותה תקופה: "זקני תלמידי חכמים, כל מה שמזקינים דעתם נתוסף בתורה ובירא ה' תוסיף ימים ושנים, בשנתמלא שנת הי"ג, זמן קהלה להקהל בני חבורתא קדישתא, ה"ה החכם המופלג תנא ופליג החתן מוה"ר שלמה זלמן בהרב המופלג מוהר"ב, דין זרע ברוך, זה ינחמנו כי סליק לגבוה בין אסיפת חכמים", כמו"כ כותבים בניו הקדושים בהקדמתם להשו"ע הרב: כי בעודו בן ח"י שנה גמיר לכולא תלמודא עם כל נושאי כליהם ספרי ראשונים והאחרונים.

האיש מקדש

שמו הטוב הלך למרחוק ובהגיע לגיל ט"ז דברו בו נכבדות עם אחד מנגידי וחשובי העיר וויטעבסק ר' יהודה לייב סג"ל ז"ל, ואחרי החתונה לקחו לביתו להיות סמוך על שולחנו, ושם בבית חותנו הוסיף שקידה על שקידתו בדרך פלא, וכאמור דבהיותו בן ח"י שנים גמיר לכולא תלמודא עם נושאי כליו ספרי הראשונים והאחרונים, וגם בלימוד הקבלה עסק אז, ובעבודה שבלב זו תפילה היה מתפלל בהתלהבות עצומה, והי' מובדל מבני אדם תמיד, אך דא עקא שדרכו דרך הקודש הי' מוזר בעיני חותנו ובני ביתו והיה נראה להם לאיש משוגע בכל הנהגותיו, ואמרו לאשתו שתקבל גט פיטורין ממנו, אך היא לא רצתה בשום אופן, ועל כן הרבו לעשות יסורים לו ולה, וכמה פעמים לא נתנו לו נרות והי' לומד לאור הלבנה, ובלילי חורף הי' סובל קור, גם כמה פעמים לא נתנו לו מה לאכול, אך כל זה לא הועיל להם להזיזו אף זיז כל שהוא מעבודתו, וגם היא סבלה יסורים הרבה מהם וקבלה הכל בכי טוב ועמדה על דעתה לא להתפרד ממנו.

בעל רבותיו

בשנת תקכ"ז כשהי' בן עשרים גמר בדעתו לעזוב את ביתו לכמה שנים ללמוד תורה בגולה, בימים ההם נשמע בעולם שמע

ימי ההילולא

כ"א טבת

- רבי ארי' לייב מוכיח מפולנאה (קול אריה) ב"ר יחיאל מיכל - תק"ל
- רבי ישראל אברהם ב"ר משולם זושא מאניפאלי - תקע"ד
- רבי ישראל דוב בער מווילעדניק ב"ר יוסף (שארית ישראל) - תר"י
- רבי משה אליקים בריעה מרומברובא ב"ר ישראל אלימלך מזאבנא - תרע"ז

כ"ב טבת

- רבי שלמה מסטרעליסק ב"ר אורי - תקפ"ז
- רבי נפתלי רובין מראדיחוב ב"ר יצחק מבראד - תר"ל
- רבי שמואל העליר מצפת ב"ר ישראל - תרמ"ד
- רבי אברהם איגר מלובלין ב"ר יהודה לייב - תרע"ד
- רבי שמואל מדעמבין ב"ר ראובן - תרפ"א

כ"ד טבת

- רבי נפתלי הכהן ב"ר יצחק (סמיכת חכמים) - תע"ד
- רבי שניאור זלמן מליאדי ב"ר ברוך (בעל התניא) - תקע"ב
- רבי יוסף מיאמפאלי ב"ר יחיאל מיכל מזלאטשוב - תקע"ב
- רבי אברהם נפתלי ב"ר זאב וואלף מטשערניאוסטראה - תקצ"ג
- רבי מאיר אייזנשטאט מאונגוואר (מהר"ם א"ש-אמרי א"ש) ב"ר יודא לייב -תרי"ב
- רבי משה יוסף מאוהעל ב"ר יקותיאל יהודה מסיגעט - תרנ"ז
- רבי שמואל מסוכטשוב ב"ר אברהם (שם משמואל) - תרפ"ו

תלמידי הבעש"ט הק' וביותר שם מעזריטש ששם מתפללים הרבה, וגם נשמע אז שם ווילנא ששם לומדים הרבה, והי' שוקל בדעתו אם לילך לווילנא או למעזריטש, שוב החליט ואמר: ללמוד כמדומה לי שאני יכול, אך איך להתפלל איני יודע עדיין כלל, על כן שם פעמיו מעזריטשה להסתופף בצל הרה"ק הרבי ר' בער המגיד ממעזריטש זי"ע, ועל דרכו והילוכו הסכימה גם אשתו (מחמת היסורים שהי' לה בבית אביה) רק שלקחה ממנו תקיעת כף שלא ישתהה שם יותר משנה וחצי, ובמה לנסוע לא נתנו לו על כן הלך ברגליו.

המגיד הכיר אותו ואת תוכנו מיד, וקירב אותו מאד, עד שבחר בו להיות חבר עם בנו יחידו ה"ה הרה"ק ר' אברהם המלאך, ולמדו יחד בנגלה ונסתר ודרכי עבודת ה', והי' לומד התניא עם המלאך ג' שעות בנגלה והמלאך עם התניא ג' שעות נסתר (וסיפר דכשלמד עם המלאך בגמר הג' שעות הי' מסבב את המורה שעות בחזרה שילמוד עוד עמו, ואמר שהלימוד בעת ההוא הי' טוב מאוד בבחינת מים גנובים ימתקו). גם בעת שלמד המגיד עם בנו הי' מצטרף עמהם גם התניא, התלמידים הק' של המגיד בעת ששמעו ממנו דברי תורה לא יכלו לעמוד מגודל התפעלות, והתניא הי' יכול לעמוד כל זמן אמירת התורה עד שגמר, ומתחלה חשבו התלמידים שמפני שאינו מבין אינו מתפעל ומשום זה יכול להחזיק מעמד אך אח"כ נתוודע בהיפוך שזה גדולתו, ונתקשר מאד לרבו זה ונעשה מגדולי תלמידי המגיד.

כמו"כ שלחו רבו ביחד עם הרה"ק הרבי ר' מענדעלע מוויטעבסק לפרסם ולהודיע את דרך הבעשטה"ק, ואחרי פטירת המגיד זכה התניא לעסוק בהתעסקות הטהרה והקבורה של המגיד הק' כיון שהי' מהח"ק בעירו (אף שהי' מהתלמידים הצעירים) וזכה ע"י הגורל להתעסק בראשו כתם פז.

גם קיבל מהרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע ומהרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע ששלח אותו המגיד אצלו כששבת במעזריטש, וקיבל ממנו ענין המופתים וכוונות המקה (הנדפס בסידור הרב) וגם קיבל ממנו ניגונים מהבעש"ט הק', כמו כן קיבל מהאחים הקדושים הרה"ק ר' שמעלקע מניקלשבורג זי"ע ובעל ההפלאה זי"ע שהעריצוהו וכיבדוהו.

לאחר פטירת המגיד הק' בשנת תקל"ב המשיך להסתופף בצל בנו המלאך הק' זי"ע שנפטר ב' שנים אחר אביו הק', אח"כ נסע להרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטעבסק זי"ע, ובשנת תקל"ז כשעלה הרר"מ לאה"ק נסע אתו התניא בדעתו לעלות לא"י, אבל בהיותם על אם הדרך בעיר מאהליב בקשוהו שישאר בחו"ל שיהי' המנהיג לעדת החסידים, גם הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע שהצטרף להנסיעה בקשוהו שישאר בחו"ל והוכרח למלאות בקשתם.

רבן של כל בני הגולה

ואכן כך עשה וחזר לרוסיא וקבע ישיבתו בעיר מולדתו לאוז'ני, ובשנת תקמ"ו פונה אליו רבו באגרת שיקבל על עצמו בפועל את ההנהגה, וכך כותב לו: "ולך בכוחך זה והושעת את ישראל", ומסיים שם: "אהובי ידידי, חזק והתחזק לעצור בעם, כי עשה תעשה ויכול תוכל", או אז החל להנהיג את העם ועל ידו נתפשטה תורת החסידות ברחבי רוסיא וליטא, ואלפי ישראל התחילו לנהור אליו, כמו שהעיד פע"א הגה"ק משינאווא באמרו: שיכולים לנסוע לרבי ולא ליכנס אליו והא ראיה דהא הבעל התניא הי' לו שמונים אלף חסידים ואיך אפשר שכולם נכנסו אליו להתברך ממנו, אלא רואים שיכולים ליסע גם מבלי ליכנס.

הרה"ק הרר"מ מוויטעבסק במכתביו אל תלמידיו בחו"ל ציום שיכניעו את עצמם לבעת התניא וז"ל באחת ממכתביו: "אהובינו אחינו מה אנחנו שואלים מאתכם כ"א לאהבה עם לבבנו כבוד הרב חביבא ידידנו האמיתי מעולם אשר נפשנו קשורה בנפשו כ"ק מוהרש"ז נ"י הגדול מאחיו, גדלהו משל אחיו, כולכם חייבים בכבודו, שהרי כמה יגיעות יגע וכתת רגליו הרחק נדוד, נע ונד זמן טובא למען שמוע דברי אלוקים חיים, ואותו משחנו להיות מורה צדק במדינתכם שלא תהי' עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה".

חג הגאולה

התפשטות החסידות על ידו ובפרט הדפסת ספרו לקוטי אמרים - תניא חרה מאוד להמתנגדים ונתעוררה המחלוקת נגד החסידים, ואז הלשינו אותו לממשלה הרוסית ובתחלת שנת תקנ"ט לקחו אותו במאסר ושם עבר עליו עינוים קשים שישב בחושך בהמבצר של מורדים במלכות, ושלשלאות של ברזל על ידיו הק', וגם לרבות החקירות והשאלות באמונת ודת ישראל ודרך החסידות.

ביום י"ט כסלו שנת תקנ"ט יצא הבעל התניא ממאסרו בפעטערבורג וז"ל במכתבו שכותב להרה"ק מבארדיטשוב זי"ע: ברם כגון דא צריך להודיע, כי יום אשר עשה ה' לנו, יום י"ט כסלו יום ג' שנכפל בו כי טוב, יום הילולא רבא דרבינו הקדוש נ"ע, וכשקריתי בספר תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו יצאתי בשלום מה' שלום".

ימי ההילולא

כ"ה טבת

- **רבי משה צבי מסאוראן ב"ר שמעון שלמה - תר"ה**

כ"ו טבת

- **רבי אברהם חיים מזלאטשוב ב"ר גדליה (אורה לחיים) - תקע"ה**
- **רבי ישכר בער ב"ר ארון ארי' מפרעמישלאן - ת"ר**
- **רבי הלל מוראדישיץ ב"ר יצחק - תרס"א**
- **רבי אברהם שוואַרטץ (חתן ר' צבי הירש מליסקא) ב"ר קלונימוס קלמן - תרע"ב**

כ"ז טבת

- **רבי שמשון ב"ר רפאל אריה הירש מפראנקפורט (ר' שמשון רפאל הירש) - תרל"ז**
- **רבי אברהם יהושע העשיל מחלם ב"ר יעקב מאיזביצא - תר"ף**

ומן הענין לציין כי ב"שו"ת מן השמים" (לרבינו יעקב מקורביל זי"ע מבעלי התוספות) נזכר תאריך זה של י"ט כסלו על אחת השאלות ששאל מהשמים, ובתשובה שקיבל נאמר "והיום יום בשורה", ובספה"ק "משמרת שלום" כותב בזה"ל: "ביום י"ט כסלו ברייסין ובכמה מקומות אין אומרים בו תחינה ונוהגים בו שמחה", ומוסיף שם: כי בשו"ת מן השמים לא נרשם בשאלות כל תאריך, פרט לשאלה זו שציין בה תאריך ונודע שבו ביום ההילולא דרבינו הקדוש מוהרד"ב ממעזריטש, גם יצא תלמידו הגדול רבי שניאור זלמן מלאדי מבית האסורים והיה טובה כללית.

יסופר שפע"א כשבא הבעל התניא להמגיד, סיפר לו ר' זושא שרבם אמר לו ליכתוב אליו הגאון שלי, נתעלף הבעל התניא, ונחלש מאד, ונפל למשכב, והחברייא קדישא פחדו לספר לרבם המגיד מה שקרה עם הבעל התניא, ורצו לעשות בעצמם איזה פדיון, אבל הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע אמר שמוכרחים לספר לרבם, ונכנסו התלמידים וספרו לו מה שקרה, אמר בזה"ל: וד' העלים ממנו, הוא יש לו הרגשה כבן, אני נחשבתי כבן אצל הרבי שלי והוא נחשב כבן אצלי, ולא הבינו התלמידים את הדברים, כעבור שנה כמה ימים לפני פטירתו של המגיד אמר המגיד לתלמידיו מה שאתם מרגישים עכשיו כבר הרגיש ר' זלמן לפני שנה, לפני הסתלקותו לקח המגיד את ידיו של הבעל התניא ואמר: י"ט כסלו הוא יום הגאולה שלנו, ואכן בי"ט כסלו נפטר המגיד, ובי"ט כסלו אחר כ"ו שנים נשתחרר הבעל התניא ממאסרו.

בשנת תקס"א נאסר עוד פעם ביום ד' כסליו עד יום ה' דחנוכה אבל אסרו עליו לצאת מעיר פעטערבורג עד חוה"מ של פסח שאז מת הקיסר ונתמנה מלך חדש אשר נטה עליו חן וחסד והרשה לו לצאת מפעטערבורג אחרי שיחרורו בפעם השני' עזב את עיר מולדתו והתיישב בעיר לאדי, ומאז נתפרסם שמו בקרב ישראל ל"הרב מלאדי".

הבעל התניא ראה את רבו הק' המגיד זי"ע כשהי' במאסר פעם הב', כפי שכותב במכתב לתלמידו הגדול הרה"ק רבי אהרן מסראטשעלע זי"ע, וז"ל: "אודיע כי נתנוני בכלא מיוחד ביום ד' כסליו וכמעט שבע ימים ישבתי בלא נטילת ידים, ולא נתתי שינה לעיני בימים ובלילות, עד שברוב רחמי השי"ת הביאו לי מים וזה אירע ביום ט"ב כסליו, והנה לעת ערב באי אלי הפרוקורור פעם הג' מקודם.. הסיר מעלי הנחושתיים מעל ידי ורגלי והרשה ליתן בחדר כלאי שמן למאור, ובלילה נפל שינה עלי והנה בחלומי כי בא לחדר כלאי כ"ק אדמו"ר הצדיק הרב המגיד זי"ע נ"ע בלוית בנו אדמו"ר הק' נ"ע בג"מ, ואמר לי בזה הלשון: מיין טייערער זלמינא תדע אז מיר האבין זיך געירירט פון גן עדן און מיר וועלן זיך צוריק ניט זעצען אויף די ערטער ביז השי"ת וועט די ארויס פירין פון אללע דיינא צרות און גרויסע נוטין און אין גיכן אויף תמיד, ע"כ זלמינא לעב שטארק זיך ע"כ לשה"ק נ"ע מהרב המגיד זללה"ה, ואיקץ וכמעט שראיתי אותם נ"ע עוד בעינים פתוחות".

רב תניא ופליג

כשעלה על דעת רבו הק' המגיד ממעזריטש זי"ע לסדר מחדש את השלחן ערוך שיכיל את כל הדינים בצירוף טעמו ונימוקו ומקורו של כל דין ודין, בחר בתלמידו החביב ופקד עליו לחבר את השלחן ערוך שלו המפורסם בשם שו"ע הרב, והוא הי' אז בן כ"ה שנים, וז"ל בהקדמת בניו: "ויבחר בכבוד אאמו"ר ז"ל אשר בו בזמן הי' מלא וגדוש מים התלמוד והפוסקים והפציר בו עד בוש ואמר לו אין נבון וחכם כמוך לירד לעומקה של הלכה לעשות מלאכה זו מלאכת הקודש להוציא לאור תמצית ופנימית טעמי הלכות הנזכרים בכל דברי הראשונים והאחרונים זקוקים שבעתיים כל דבר על אופניו בלי בילבול ותערובות ופסק ההלכה המתברר ויוצא מדברי כל הפוסקים עד חכמי זמנינו".

ואכן מיד בראשית מלאכתו זכה להערצת גדולי תורה וביניהם האחים הקדושים הרה"ק הרבי ר' שמעלקע מניקלשבורג זי"ע ובעל ההפלאה זי"ע שאחר שראו מחיבורו הל' ציצית והל' פסח שזאת חיבר עוד בהיותו במעזריטש, קילסוהו ושבחוהו עד למאוד, ואמרו לו: "חזק והתחזק לברך על המוגמר, לך נאה ויאה, וזכות התורה יעמד לך ולזרעך ולכל ישראל".

גם מחותנו המגיד הק' ר' מרדכי מטשערנאביל זי"ע ראה חיבורו זה בעין יפה, וכן כותב בהסכמתו הנלהבת: "כי גם אני בשלהוביתא דנורא דלבא התלקחתי מזמן זמנים, ואמרתי מתי יבוא איש אשר ידבנו לבו להאיר אור חדש וקדוש הזה בעולם", הגה"ק בעל אבני נזר זי"ע אף התבטא פעם ואמר: "מי שיש לו עינים מאירות (לעכטיגע אויגן) רואה כיצד מתורצות בשו"ע הרב קושיותיו של הגאון רבי עקיבא איגר זי"ע".

וסיפר הרה"ק ר' ישכר דוב מבעלזא זי"ע כי המגיד הק' ממעזריטש ציוה לתלמידו הק' הבעל התניא לסדר את השו"ע, וכשגמר את ארבעת הסימנים הראשונים נכנס אל הקודש להראותם לרבו הק', אמר לו רבו: לחבר שולחן ערוך בשביל העולם צריכים לכתוב עם לבוש ולא בגלוי... והתחיל הרה"ק הבעל התניא לחבר שוב מחדש את השו"ע, וכידוע נשארו גם ארבעת הסימנים הקודמים.

בשנת תקל"ב שנה אחת לפני פטירתו של המגיד, אמר פעם המגיד להרה"ק הרבי ר' זושא מאניפולי זי"ע תכתוב להגאון שלי, ר' זלמניו ליטווק, שיבוא הנה, ומאז קראו להבעל התניא בשם "הרב", בנו של המגיד סיפר לאביו שהתלמידים קוראים לו "הרב", נענה ואמר שכיונו אל האמת, שמא מילתא, והילכתא כרב, השו"ע הרב יתקבל בתפוצות ישראל.

בשנת תקנ"ז הופיע בסלאוויטא ספרו הק' "ליקוטי אמרים" הנודע בשם "תניא", בהסכמת רעו הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפולי זי"ע, הכותב: "בראותי את הכתבים של הרב האי גאון איש אלקים קדוש וטהור, אספקלריא המאירה, וטוב אשר עשה ואשר הפליא ה' חסדו, ונתן בלבו הטהור לעשות את כל אלה להראות עם ה' דרכיו הקדושים".

ספרו זה נערץ ונקדש ביותר בקרב צדיקי הדור, הרה"ק בעל אוהב ישראל מאפטא זי"ע אמר: שגם אבותינו הק' אברהם יצחק ויעקב הלכו בדרך העבודה הכתוב בליקוטי אמרים", כך מוסר בעל ה"חקל יצחק" זי"ע בהקדמתו לספה"ק אמרי יוסף, עוד כותב שם ששמע פעם מפי אביו הגה"ק בעל ה"אמרי יוסף" זי"ע שהוא עבד את השי"ת כמה זמנים על ידי הספה"ק ליקוטי אמרים ושקד מאוד בלימודו בו.

הרה"ק בעל בני יששכר זי"ע מזכיר בספריו את התניא בהערצה רבה, וכך כתב ב"הוספות מהרצ"א" ל"סור מרע ועשה טוב" של שר בית הזוהר ה"עטרת צבי" מזידיטשוב זי"ע: "אם תרצה לרווות צמאונך עיין נא בספר התניא נקרא בשם ליקוטי אמרים הנדפס מחדש מגאון זמנינו".

אף גאוני הדורות שיבחוהו ביותר, וכפי שהעיד חתנו של הגאון ר' עקיבא אייגער זי"ע שחותנו עסק בספר התניא, וכן מצינו בחתם סופר עה"ת (פר' בהעלותך) שמפרש "על פי מש"כ בספר לקוטי אמרים".

מלבד השו"ע הרב והתניא חבר עוד ספרים אחרים כמו "לוח ברכת הנהנין", "סידור הרב", ולאחר הסתלקותו הופיעו ספריו "תורה אור" על בראשית שמות, "ליקוטי תורה" על ויקרא במדבר דברים, וכן "ביאור הזהר", ו"בונה ירושלים", ומאמרים בחסידות.

גם השאיר אחריו כידוע עשר ניגוני קודש שנתפשט אצל החסידים, שאמרו צדיקי עולם על זה שמרומזים כנגד "העשר ספורות" ואלו הן הידועים: הניגון הידועה ביותר היא ארבעה בבות שחיבר עוד בהיותו מסתופף בצל המגיד הקדוש, ותשע אחרים הן: אבינו מלכינו, קול דודי דופק, אלי אתה, ניגון דביקות לשבת, צאינה וראינה, ניגון דביקות לר"ה, כאיל תערוג על אפיקי מים (וההמשך היא פלא בתיבות: "והיו לטוטפות בין עיניך"), לקראת שבת, וניגון ישן הידוע בין חסידי חב"ד, ועוד חיבור ניגון על הפיוט בני היכלא שחיברו האר"י ז"ל לומר בסעודה שלישית, וי"א שגם צמאה נפשי (שרבינו הקדוש זי"ע ניגנו בסעודת ל"ג בעומר) חיבר התניא, וי"א דגם ניגון "תשב אנוש עד דכא וגו'" חיבר התניא.

אשכבתי' דרב

בסוף ימיו החל המושל מצרפת נאפאליאן לערוך מלחמה נגד רוסיא, כידוע נחלקו גדולי ישראל מה הוא יותר טוב לישראל אם ינצח צרפת או רוסיא, התניא קדישא סבר דהוא סכנה גדולה לכלל ישראל אם ינצח צרפת את הרוסים ככותב במכתבו וז"ל: "ביום א' דר"ה הראו לי אם ינצח נאפוליאן יורבה העושר בישראל ויורם קרן ישראל, אבל יתפרדו ויתרחקו לבן של ישראל מאביהן שבשמים, ואם ינצח אדונינו אלכסנדר אם כי יורבה העוני בישראל ויושפל קרן ישראל אבל יתקשרו ויתחברו ויתעקדו לבן של ישראל לאביהם שבשמים, וזה לך לאות שבקרב הימים יוקח מחמד עיניכם (וכאן רמז על פטירתו באותו שנה) ובקרב הימים יתחילו ליקח לאנשי חיל מאחב"י, והוי זכור במה שנתפרדנו בפ"ב בהביאור שרים רדפוני חינם ומדברך פחד לבי, נ. ב. ולמע"ה לדון את האגרת הזאת בשריפה" ע"כ.

כשהתקרב חיל צבא צרפת ללאדי עיר מגורו התחיל לברוח עם כל משפחתו לתוך ארץ רוסיא, וכמה חדשים טלטל בקור העז של חורף רוסיא והוא בן שישים ושמונה שנים ומתוך כך נחלה מאוד, גם מגודל מרירותו מתלאות עם ישראל מפאת המלחמה, ויצאה נשמתו בטהרה, ולפני הסתלקותו לא פסק פומי' מגירסא עד יום מנוחתו, ואחר שהתפלל תפלת ערבית והבדלה בחונן הדעת בדעת צלולה ומיושבת בדביקות נפלאה במוצש"ק פרשת שמות כ"ב טבת תקע"ג לפ"ק, נסתלק בכפר פייענא והובילוהו לקבורה בעיר האדיק.

ומסופר בשם הרה"ק בעל הצמח צדק מליובאוויטש זי"ע שבאותו מוצש"ק אמר הבעל התניא: הבדלה יש סברא שהיא דאורייתא, ותפילת ערבית רק רשות, והעת קצר, על כן יקדים הבדלה לתפילת ערבית".

על מצבת קדשו חרות: "פה נגנז ארון הקודש הרב הג' האלהי, חסיד ועניו קדוש וטהור ראש גולת אריאל כתר תורה מעין החכמה צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל ורבים השיב מעון אדמו"ר שניאור זלמן במוהר"ר ברוך נ"ע נכסף אל קדשו ושבה אל ה' נפשו ביום ראשון בשבת כ"ד לחודש טבת שנת התקע"ג ליצירה".

גדולים צדיקים במיתתן

שני יהודים נתגלגלו פעם לרגלי מסחרם לרוסיא ונשתקעו שם כמה שנים והצליחו במסחרם אך במשך הזמן פרקו מעליהם עול מצוות ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם, כעבור שנים רבות החליטו לשוב לעיר מולדתם, בלילה הגיעו לכפר אחד וסרו לבית אחד הגוים ובקשו מקום ללון, בעל הבית הגוי קיבלם בסבר פנים יפות והם נכנסו אל הבית ובקשו חמין לשתות, הגוי העמיד מיד את המיחם ונתן להם לשתות, אחרי השתיה שאלו אם יש משהו לאכול כי הם רעבים, שאלם הגוי מה הם רוצים לאכול, והשיבו שהם רוצים סעודה הגונה בשר ודגים וכל מטעמים, והם ישלמו בעד הכל, אמר להם הגוי: הלא אצלי בשר טריפה, חייכו האורחים ואמרו לו שלא איכפת להם ואעפ"כ הם רוצים, הגוי יצא לחוץ כדי להסיק את התנור ולבשל את הבשר, כעבור זמן מה נכנס הגוי עם גרזן בידו ופניו מפיקות אימה, ולתמהונם של האורחים פנה אליהם הגוי בחמת רצח ואמר שעליהם להתכונן למות, כי עוד מעט והוא יהרוג אותם, האורחים נתבהלו מאוד והתחילו להתחנן על נפשם, והוא באחת, לא יועיל לכם כל תחנוניכם, גזלן אני וזו מלאכתי, יצא הגוי מחדרם ונעל את הדלת מבחוץ, והמה שומעים שהוא משחיז את הגרזן ואומר לבנו שכאור הבוקר יכנסו שניהם אל החדר ויהרגו את האורחים, כשראו היהודים שקיצם מתקרב ובא בכו בכי תמרורים והתחילו להרהר בלבם מה ה' להם לעזוב את מקום מולדתם ולנדוד למקומות רחוקים, והגוי פתח את הדלת ונכנס אליהם ואמר: נשאר לכם רק זמן מועט לחיות ואם אתם רוצים לומר ווידוי או להתפלל אתן לכם חדר מיוחד לכך, אבל אל תעשו שהיות מרובות, נכנסו היהודים לחדר שהראה להם הגוי, ופתאום הרגישו חרטה עמוקה והתעוררות תשובה על כל מעשיהם הרעים, ועמדו להתפלל עד כמה שעות זכרו מסדר התפילה מימים עברו, בבכיות וצעקות יוצאות מן הלב.

עבר זמן מה והגוי נכנס שוב אליהם וכמעט שלא הכירוהו, פנים שוחקות ה' לו, ואמר להם: אתם חפשים, מעולם לא נתכוונתי ח"ו להרוג אתכם, איננו רוצח ושופך דמים, אלא מעשה שהיה כך היה: לפני שנים רבות עבר דרך כפר זה יהודי קדוש אחד והתאכסן בביתי הוא חלה כאן ונפטר בחדר זה, לפני פטירתו ברך אותי באריכות ימים, ואמר לי בקשה אחת לי אליך, כשיעברו

עוברי אורח יהודים לכאן תקבלם בסבר פנים יפות ואם מי מהאורחים ירצה לאכול בשר טריפה תאיים עליו באיומים גדולים ואפילו באיום של מיתה, כשנפטר הצדיק הק' הוליכוהו בני משפחתו לקבורה לעיר הסמוכה, ואני סגרתי מיד את החדר בו נפטר ואיני מכניס לשם שום איש מלבד כשבא יהודי ורוצה להתפלל אני מכניסו שם להתפלל, ועכשיו תבינו למה איימתי עליכם שארצח אתכם, אחרי שבקשתם לאכול בשר טריפה, לשמע הדברים נשמו היהודים לרווחה, והתחילו לחקור ולדרוש מי הי' אותו צדיק והיכן נקבר, ונודע להם שהכפר הוא כפר פייענא, והצדיק הי' הרה"ק הבעל התניא זי"ע כשברח יחד עם כל משפחתו בשעת מלחמת הצרפתים ברוסיא, ונפטר כאן בשנת תקע"ג והוליכוהו לקבורה בעיר האדיק, נסעו היהודים ישר לעיר האדיק וסרו אל אוהל הקדוש והשתטחו שם זמן רב על ציונו בתפילה ובפרקי תהלים מתוך בכיות ואנחות היוצאות מן הלב, ולא זזו משם עד שנעשו בעלי תשובה גמורים.

כ"ד טבת

הגה"ק רבי נפתלי הכהן כ"ץ זי"ע מפוזנא בעמח"ס "סמיכת חכמים"

מתולדותיו

נולד באוסטרהא בשנת ה'ת"כ לאביו 'הרב הגדול המופלג בדורו' (מתוך נוסח המצבה ע"פ צוואתו) ר' יצחק הכהן שהי' דרשן בפראג ובלובלין ואב"ד סטעפין, עודו עול לימים נראו בו סימני כשרון וחריצות שכל, ויתנהו אביו ביד רבו החריף ר' יהושע מלמד מפרעמיסלא, עודו צעיר לימים הי' בצרה גדולה שנשבה בידי הטטרים הפראים, ויסחבוהו עמם הרחק מבית הוריו, ובדרך נס נפדה מיד גוי אכזרי, כאשר מספר בשירו הגדול המחובר לספרו 'סמיכות חכמים' וז"ל: נפת תטפנה פי ושפתי שיר ושבח לד' פדה אותי משבי הקשה מצרות, קראתי וענני בצר לי, יללה הגה נהי ושברים בקול שאגתי משבי הקדרים, בשברון לב ובריסוק אברים... נפת צוף מרחמיו טעמתי, מרחוק אשיב למנוחתי אל בית אמי חדר הורתי, אל מקום אוה מושב לי, ע"כ.

האיש מקדש

הודות להנס הנעשה לו שב ללימודו ולשקידתו, לחזור על שיעוריו, ש"ס בבלי וירושלמי וכו' בעל פה, עד כי שמעו הולך בכל מדינות אשכנז ופולין לגאון וחריף איש פלא, ויתן לו הגאון האדיר ר' שמואל שמעלקא אב"ד ור"מ אוסטרהא את בתו לו לאשה, חותנו בראותו גדלותו נתן אותו בראש ישיבתו כאשר מספר בשירו הנ"ל וז"ל: נפתולי אלקים נפתלתי, עם חותני גאון נתחברתי, להיות לראש ישיבה נמניתי, נעימים נפלו חבלים לי, ילוו אלי אשים חשובים, יגילו בי רעים אהובים, בתורתי יהגו ימים רבים, בחשקם יאמרו מזה אל תפן, ע"כ. לאחר הסתלקות חותנו, בשנת תמ"ז, נתמנה למלאות מקומו כאב"ד אוסטרהא והגלילות.

ישיבתו בפוזנא

בשנת ה'תמ"ט נתמנה לכהן כרב בעיר הגדולה והחשובה אשר כיהנו בה גדולי ארץ ק"ק פוזנא, שם בפוזנא, התקין "בית וועד", וציווה לדורות ששום בית–דין לא יפסוק דין תורה הבא לפניו, כי אם באותו בית, וכאשר ציווה כן עשו כל הבתי הדינים אחריו, יסופר סיפור נורא, הגאון רבי עקיבא אייגר זצ"ל שכיהן בפוזנא כמאה ועשר שנים אחר ר"נ, בא לפניו דין תורה ואותו היום הי' יום גשם מאוד והדרכים היו מלאים טיט ורפש, פסק הגרע"א את פסקו, לא ב"בית הוועד" אלא בביתו, כשהוא אומר כי אין דברי ה"סמיכת חכמים" אמורים במקום סכנה וכדו', בלילה ההוא, נתגלה לרע"א בחלומו אביו, ויאמר לו: צו לביתך כי הנך מת.., שאלו מה פשעו ומה חטאתו אשר חטא, באה תשובת אביו יען כי פסק דינו שלא במקום המיועד, ורבי נפתלי התקינו בכח גדול, שלא יוכלו לטעון שם טענה שקר וכוזב, ביקש רעק"א מאביו שיעורר עליו רחמי שמים, והוא יתקן את אשר עיוות, בבוקר השכם הזדרז הגאון לאותו בית לראות ולהתבונן איזה כוחות טמונים שם חיפש ופשפש ולא מצא מאומה, עד שהגיע אל המזוזה הוציאה מנרתיקה וראה שהיתה כרוכה בנייר, עליו הי' רשום "נפתלי הכהן", אז הבין שבשם זה טמונים כוחות הכותב (מאורן של ישראל – רעק"א, ח"א פ"י).

בשנים בהם שרת שם בפוזנא כרב קרה לקהילה דשם תלאות על גבי תלאות בעלילות עלילות ופוגראמים מהגוים על היהודים, והמלאך המשחית לא אמר הרף כי גם בו ובבת עינו נגעה יד ד', כי מת בנו החסיד ר' חיים כאשר מקונן בשירו הנז': נופת אלי נתהפך למר, גם עוגבי לאבל הומר, אף הנה א–ל שלום מר לי מר, כי ענה בי ש–ד–י המר לי ילהגו בי נתנו בי עינים, אשר שבק אל כולנו חיים בני הרב החסיד ר' חיים (שהי' רב דקלויז אוסטרהא).

שמו הטוב הלך למרחוק ודבריו נשמעו בין גדולי הדור ההיא, עד שמנוהו לראש של ועד ארבע הארצות כאשר יאמר בשירו הנז': "ולווני טובה כמה שנים, ונמניתי גם פרנס לקציניים".

ישיבתו בפראנקפורט

ט"ו שנים עמד בראש עדת פוזנא משנת תמ"ט עד שנת תס"ד, אז נפטר הגאון הגדול ר' שמואל אב"ד דפראנקפורט, אז נתנו עליו עיניהם ראשי העדה בראש ה"ועד ארבע ארצות" ה"ה ר' נפתלי ומנוהו כרב בעיר פראנקפורט, לערך שבע שנים ישב בשלוה בפ"פ עד אשר מצאתו התלאה דבכ"ד טבת שנת תע"א, יצאה אש מביתו ותאכל ותלהט את כל רחוב היהודים עם הבית הכנסת וכו' ונשרפו יותר מחמש מאות בתים ולערך שמנה אלף איש נשארו מבלי מחסה וכו' ורבים מצאו חן בעיני נוצרים האזרחים ויאספו אותם הביתה ויתנו להם לחם לאכול ובגד ללבוש, גם רבי נפתלי חנן אותו חייט נוצרי ליתן לו מקום ללון, אבל גם שם לא מצא מנוח כי העלילו עליו בבית המשפט כי ידו היתה במעל השריפה וישב בבית האסורים, ההמון האמינו לשמועות שיצאה עליו ביניהם כי רצה להראות כחו בהשבעות ובשמות, ויצת הוא בעצמו אש בביתו לכבותו ע"י קמיע, אך טעה

וישבע את שר האש תחת שר המים שיעשה פעולתו, רבי נפתלי יצא לחירות כאשר נודע אמת כי חייט אחד עבד עבודתו לצורך בני ביתו ושכח את הנר דולק על השלחן ותאחז האש בכל.

ישיבתו בפראג

אבל לא קמה הסערה לדממה והוכרח לעזוב העיר, וגלה גולה אחר גולה עד שהגיע לפראג מקום מטה אבותיו (כי הי' נכד המהר"ל מפראג) ושם נרגע נפשו מרוב עמל וכעס, שם בבירת בעהמין הי' סמוך ונראה לבניו שכיהנו פאר בערי פלך הנז' ר' שאלתיאל אייזיק בפרוסניץ ר' עזריאל בגאמביטש ר' יעקב באוגאריש–בראד, ר' פנחס יצחק רב בקרעמזיר, ביקש לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של הרשע נחמי' חייא חיון שהי' מכת שבתי צבי ימ"ש שעוד קיננה בעיר סלוניקי, שבא אליו חיון, ובא במסוה פניו לעיר פראג, והוציא בערמה הסכמה על ספרו על קבלה "עוז לאלוקים", ואז הסיר נחמי' המסוה והעיז פניו לפני כל כי ידבר עם המלאך שר הפנים, ומלאכי מעלה הם משרתיו ויודע להחיות מתים וכדו', ויאמינו לו המון עם בראותם כחו בקמיעות, גם רב העיר רבי דוד אופפענהיים סמך על ההסכמה הנ"ל, רבי נפתלי בראותו כי הוא נפל בפח יוקשים ויסרוהו כליותיו להיות כתב ידו לאבן נגף ומכשול לאחרים, יצא נגדו במלחמת קודש עד חרמה לקנא קנאת ד' צבקות בדברים חוצבים להבות אש, ונסע אחריו לברעסלוי ולברלין להוציא מלב ההמון אמונתם בחיון, חיון פגש את רבי נפתלי בברלין בביהכ"נ, ככותב (במכתבו להחכ"צ) מברעסלוי ה' אלול תע"ג לפ"ק: והייתי הולך רכיל ומגלה סוד כל תחבולותיו ומעשיו הרעים, ואח"כ לא ידעתי אז ולא ראיתיו כל ימי היותי שם רק פעם אחת בבית הכנסת בשבת שנתן לי שלום ולא החזרתי לו ושוב לא ראיתיו כל ימי היותי שם כי לא הי' שוב בבה"כ, והי' בדעתי אז לבוא עליו בעקיפין כדי להוציא ממנו את הסכמתו ולרסם את מעשיו, והייתי מפרסם את מעשיו ותחבולותיו ושקריו וכו', כשראה רבי נפתלי את תרמיתו של חיון שטעה אחריו ההמון, כתב להחכם צבי למען יהי' לו לעזר ללחום נגד המין הזה בהמשך מכתב הנ"ל כותב: ועתה נתגלגל שבא האיש הזה למחיצתו הרמה ידי עמו בכל אשר יעשה וכו', ופשיטא להכריז על הספרים לשרפם בבל יראה ובל ימצא וכו' ע"כ עם רום פאר מעלתו החכמה והמדע לידע כדת מה לעשות ואני באתי כמתנצל נגד ד' ונגד אחינו בנ"י שאין לי חלק במעל הזה כי מאז ומעולם אני מרחיק את הדת ההיא..., בשנים תע"ג ותע"ד החליף מכתבים עם הח"צ במלחמתם נגד חיון, ואז יצא אש המחלוקת של הרב הספרדים שהאמין בחיון נגדו וכאשר כותב ר' יעקב עמדין (בנו של החכ"צ ונכדו של ר"נ חתן בנו) בספרו מגלת ספר השתלשלות הדברים, וכשעלה עשן באפם של הספרדים ויתנו דבר בערכאות של גוים אז עזב החכ"צ את אמסטרדם, והודיע לר' נפתלי על החלטתו במכתב וכעבור שנה לא החליפו מכתבים, עד שהגיעו לברעסלוי שם פגש את רבי נפתלי שישב באותו עת בבערסלוי, והי' שמחתם רבה כאנשים שגורלם שוה, כי שניהם לעת זקנתם אבדו רבנותן ושניהם לחמו בעד רעיון אחד קודש לד', גם השתדכו ביניהם שנתן לבנו רבי יעקב (עמדין) את נכדתו רחל בת בנו ר' יעקב מרדכי, והי' שמחתו רבה ויתפאר כי הזוג הזה הוא כ'יעקב ורחל' מבחר האבות (כן כתב היעב"ץ בספרו הנ"ל). בדרך בעיר ליסא נחלה ושכב על ערש דוי בחולי גדול עד שנתחזק וישב לברעסלוי, ומשם לפוזנא, אח"כ חזר לעיר מולדתו אצל בנו הר"ר בצלאל אב"ד דשם.

איש אלקים קדוש

נתפרסם כאיש אלקים קדוש, ועשה נפלאות גדולות לישועתן של ישראל כשהוא משתמש לשם כך בקמיעות ואף בשדים וכמו שכותב הגה"ק מקאמארנא זי"ע ב"זכרון דברים" (ח"ב דף יד) "יש צדיקים שרואים אותן (את השדים) ומשתמשים עמהם... כי הם נכנעין מאד לתורה ולומדיה הצדיקים... וכך עשה רבינו נפתלי הכהן שהיה משתמש עמהם, עכ"ל, וכן כותב עליו החיד"א בשם הגדולים "הי' מקובל מופלא קבלה מעשית ואלקית",

כתוב בספר חוט המשולש וז"ל: אגב אזכיר דבר פלא, בהיותי בפוזנא בדירת זקני הגאון ר' עקיבא אייגר ראיתי על האכסדרה בכותל בולט ראש צבי גדול עם קרניו, ושאלתי לדעת מה זה, והשיבו לו: הראש צבי הזה עשהו הגאון הקדוש רבי נפתלי כהן זצ"ל כאשר בא לישב על כסא הרבנות בפוזנא, נתן שמות הקדושים בתוכו, ומנו אז והלאה בכל הרחוב ההוא אשר רובם יהודים דרים לא היתה שום שרפה (כי היתה שם כמה שריפות גדולות עיין בשו"ת מהרש"ל סי' ס"ד), וכאשר בא זקני זצ"ל (הגרע"א) לישב על כסא הרבנות שמה נטל השמות ובדקן והחזירון לתוכו ועד היום לא היתה שריפה שמה.

ובא השמש

אחר פטירת בנו האב"ד אוסטרהא, בכ"א סיון תע"ז, גמר בדעתו לעלות לארץ הקודש, בשנת תע"ח שם דרך פעמיו ביחד עם בני ביתו, המון רב לווהו ביחד עם רבני וגדולי הדור, ויבוא עד העיר קונסטנטינופל (קושטא, איסטאנבול) שמה חרדו לקראתו ראשי העדה, ויפגוש שם את הרשע חיון, והי' שם גדול אחד שרצה לעשות שלום ביניהם והוא באחד ומי ישיבנו חלילה להתחבר עם המין הזה, לא זכה קדוש זה לחונן את עפר ארה"ק, שם נפל לחולי אשר ממנה לא קם, עיין בספר 'שלשלת הזהב' שמביא באריכות ענינים נוראים ונשגבים אשר ראו אצלו כאשר קרבו ימיו האחרונים עלי אדמות, בהם גילה עתידות למו ושורש נשמתם של כל הסובבים אותו, וכן שנשמתו היא גלגול חזקיה מלך יהודה, לפני פטירתו קיבל את אבותיו הק' באמרו לכל אחד שמו ברוך הבא, וימת בעיר ההוא ביום כ"ד טבת תע"ח ויקבר שם, ידוע שכשהי' הבעשטה"ק בקושטא, בדרכו לא"י, והשתטח על קבר ר' נפתלי, ובלילה נתגלה לו ר"נ בחלום ואמר לו שתכף יחזור לביתו ולא ימשיך בדרכו לא"י כי אם לא כן, יגיע עת פקודתו בעודו בקושטא,

ספריו

"פי ישרים" – על התיבה הראשונה ע"ד הקבלה, "ברכת ה' ב"ח – ח"א 'סמיכת חכמים' שעל שמו נקרא, בו מקשר סמיכות כל מסכתא לזו שאחריה, ח"ב 'קדושה וברכה' עמ"ס ברכות, "שער הכונה וידויים ותפילות לחולה ובסופו צוואתו הקדושה, ועוד.

פנימי | דעת זקנים | בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

המשך השיחה אצל מסיבת לחיים לרגל קישור החיתון של החתן בן הגה"צ רבי קלמן הלברשטאם שליט"א

רב דביהמ"ד ברכות נפתלי צאנז קרית יואל יצ"ו, ומנה"ר במתיבתא הק' סניף קדושת יואל

עב"ג בת הרה"צ רבי **יהודה אלישע הורוויץ** שליט"א, רב דביהמ"ד אור החיים קרית יואל יצ"ו
בן הגה"צ **רב דקהלתינו הק' במאנטשעסטער** שליט"א

יום ד' פרשת נשא תשפ"ג לפ"ק

הגר"ק: ס'איז דא די באקאנטע מעשה, אז אין צאנז איז געווען א בעל תשובה, דאכט זיך מיר אין חמדה גנוזה ברענגט דער זמיגראדער זיידע די מעשה, אז ס'איז געווען א בעל תשובה וואם האט ערב ראש חודש אלול געזוכט א מנין אויף יום כיפור קטן.[1] איז ער געגאנגען דארט אינעם חסידישן ביהמ"ד אין צאנז, און ער האט נישט געטראפן, קיינער איז נישט געקומען זאגן יום כיפור קטן. איז ער געגאנגען פרעגן דעם קרייזער רב, וואו זאגט מען יום כיפור קטן? האט ער אים געזאגט, אין שוהל איז דא א מנין וואו מ'זאגט יום כיפור קטן. איז ער געגאנגען אין שוהל זאגן יום כיפור קטן. ווען ער קומט צוריק, זאגט ער, איך פארשטיי נישט, אלע חסידישע אידן יראי ה', זאגן נישט קיין יום כיפור קטן, כ'בין געגאנגען אין שוהל טרעף איך דאקטוירים, שנעידערם, אדוואקאטן, אלע שוואכע אידן, זיי זאגן יום כיפור קטן, כ'פארשטיי נישט וואם איז דער פשט פון דעם? האט אים דער קרייזער רב געזאגט א ווערטל, 'וואם פארשטייסטו נישט?, ס'איז דא אידן וואם איין יום כיפור איז פאר זיי נישט געזונ, דארפן זיי האבן נאך א יום כיפור...'.[2]

1

הנה מנהג אמירת סליחות בכל ערב ר"ח מובא במגן אברהם (הלכות ראש חודש סי' ת"ץ סוף סק"ג) והוא הנקרא אצלנו 'סדר יום כיפור קטן' שמקור כינוי זה נמצא בדברי הפרי חדש בהלכות ראש חודש (שם) שכותב דמטו משמיה דמהר"ם קארדובירו ז"ל שהיה קורא לערב ראש חודש יום כיפור קטן, לפי שבו מתכפרים עוונות של כל החודש, דומיא דשעיר ר"ח עיי"ש.

וז"ל השל"ה הק' (מסכת פסחים פרק דרך חיים): תוכחת מוסר של ראש חודש מאחר שהוא זמן כפרה יראה האדם שיעשה תשובה גמורה בלב שלם, דהיינו בערב ראש חודש יעשה כמו יום כיפור כפי שנוהגין הרבה מחסידי עליון, ויתקן כל המקולקל הן בממון הן בגוף הן בנפש, ויתודה בבכי רב ובחרטה גמורה ויעזוב דרכו הרעה, וכשיכנס החודש יהיה כבריה חדשה שמכאן ואילך יתלבש בקדושה ובדביקות בו יתברך, ועי' עוד בדברי השל"ה הק' (מסכת חולין פרק תורה אור אות ס"ב ד"ה עוד באתי).

וכינוי זה נמצא ג"כ בדברי הרמ"ע מפאנו שו"ת (סי' ע"ט) וז"ל: חסידים ואנשי מעשה עשו להם יום כיפור קטן ויום צום בכל ערב ראש חודש. אמנם בסידורי האריז"ל לא נזכר ענין אמירת יום כיפור קטן, הגם שבסידורי אריז"ל נזכר כינוי זה על יום ער"ח.

2

עיין בס' חמדה גנוזה (ח"א העתק בת"י הגה"צ מוה"ר סיני הלברשטאם ז"ל בן הרה"ק מגארליץ ז"ל) כשהייתי בצאנז ער"ח אלול שנת תרס"ב, שמעתי מכ"ק דודי הה"ק ר' אהרן ז"ל שהיה מדבר מיום כיפור קטן, ובתוך כך בא אליו אברך א', ושאל לו דודי הה"ק הנ"ל אם אמר יו"כ קטן, והשיב שלא אמר, אמר דודי שהצדק עמו, וסיפר שכשבא הר' משה דייטש ע"ה לצאנז וקיבל על עצמו לעשות תשובה היה זה בער"ח אלול, ובא לבית אא"ז ז"ל וראה לאחר התפלה שהחסידים שותים יי"ש כנהוג ולא אמרו יו"כ קטן, ושאל ר' משה אם כ"ק אא"ז מצאנז ג"כ אינו אומר, והשיבו לו, שגם כ"ק אינו אומר יו"כ קטן, שאל להם באיזה מקום אומרים כיון שהוא רוצה לומר, אמרו לו שילך לשוהל, וגם בביהמ"ד הישן אומרים.

הלך לשם וראה עומדים בכותל מזרח הבעלי בתים, ושאל אותם מי הם, אמרו לו שזה הוא חייט וזה הוא תופר מנעלים, והי' נשאר כמשתומם, שהצדיק שהוא מפורסם בכל קצוי ארץ והחסידים שהמה תלמידי חכמים וירא'ם לא יאמרו, והעמי ארצים יאמרו מה זה והי' קשה לו מאד דבר זה, אך עלה במחשבתו שהענין כן כי יום הכפורים מכפר על העוונות, והנה האיש שיש לו עוונות הרבה אין ביכולת יום אחד לבד שיכפר על כל העוונות המרובים, וצריכים להוסיף עוד יום כיפור קטן שיכפר, אבל למי שאין לו כל כך עוונות יש ביכולת יום הכפורים לבד

רבינו: אבער ס׳איז א חידוש, ווייל אין צאנז האט מען געזאגט צוויי מאל א יאר יום כיפור קטן.[3]

הגר״ק: פון דארט איז משמע אז בימיו פונעם דברי חיים האט מען נישט געזאגט יום כיפור קטן.

רבינו: ס׳איז געווען פלעצער וואו מ׳האט טאקע נישט געוואלט זאגן,[4] אין סיגוט האט מען געזאגט נאר אום ערב ראש חודש אלול. איך האב אייביג געוואוסט אז אין צאנז האט מען געזאגט, ערב ראש חודש ניסן אויך.

הגר״ק: דער מונקאטשער רב ברענגט טאקע אזוי ווי דער רבי זאגט, אז אום ניסן און אין תשרי האט מען געזאגט. אבער די צאנזער אייניקלעך וויסן נישט דערפון. ווייל אין צאנז גופא האט מען נישט געזאגט אלול אויך נישט בימיו פונעם דברי חיים... איך וויים אז מ׳האט אנגעהויבן צו זאגן יום כיפור קטן סוף ימיו פון מיין זיידן דער צאנזער רב רבי לייבוש (בנו ומ״מ של אביו הגה״ק רבי אהרן ז״ל בצאנז), האט מען אנגעהויבן צו זאגן ביי אים אין ביהמ״ד, אבער ער איז קיינמאל נישט איריינגעקומען צו יום כיפור קטן.[5]

למחול לו, ובזה ניחא מה שהרבי עם החסידים אינם אומרים, כי אין להם עוונות, אבל הבעלי בתים ועמי הארצים שיש להם ל״ע עוונות מרובים, מוכרחים המה לעשות להם עוד יום כיפור קטן שיכפר כדי שיהי׳ להם סליחה על חטאם, ע״כ.

3 עיין בס׳ דרכי חיים ושלום (פ״ק תרפ״ו וע״ע פ״ק תקל״ה) שהרה״ק מצאנז אמר סדר יום כיפור קטן בערב ר״ח אלול ובערב ר״ח ניסן, וכתב שם טעם המנהג לאומרה גם בערב ר״ח ניסן, דלר׳ יהושע בניסן נברא העולם ולר׳ אליעזר בתשרי, ונודע כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, ולכן בסוף השנה והכנה לתקופת שנה חדשה צריכין לפשפש במעשים ולשוב בתשובה.

4 כן מובא שהרה״ק העטרת צבי מזידיטשויב והרה״ק מהרי״א מזידיטשוב זצ״ל לא אמרו יו״כ קטן בערב חודש אלול, וכן מנהג בעלוא וסקווירא שאין אומרים יו״כ קטן, אבל מסיימין כל התהלים ברבים, ועיין בס׳ נטעי גבריאל (על ר״ה עמ׳ ל״ה) שציין לספר שארית יעקב שכ׳ על הא דאמרינן בש״ס שבת (דף קי״ח ע״ב) אר״י יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום, איני וכו׳ הרי זה מחרף ומגרף, וכתב שם מכאן אני קורא תגר על המנהג שעושין בער״ח יו״כ קטן, ולא נזכר בש״ס ופוסקים ומפרשים, וג״ל כמו שנזכר בגמ׳ ופרש״י הנ״ל דהוי כמתלוצץ, לפי שיו״כ הוא יום מיוחד לעשותו רק פעם אחת בשנה, עיי״ש עוד.

5 עיי׳ בס׳ נאמנים ונחמדים (עמ׳ שנ״ח): סיפר לי הגאון רבי אברהם צבי וויים זצ״ל אב״ד נוה אחיעזר, שזקינו הגאון רבי אהרן וויים זצ״ל אב״ד בענעדיקאוויץ (אחיו של הרה״ק רבי יוסף מאיר מספינקא זי״ע בעל ה״אמרי יוסף״) סיפר לו, שהיה נוסע לצאנז תמידים כסדרם להסתופף בצל קדשו של הרה״ק רבי חיים מצאנז זי״ע בעל ה״דברי חיים״, ובאחת הפעמים שהה בצאנז בערב ראש חודש. בצאנז היה המנהג, שבכל ערב ראש חודש

אויסמאל האט ער געזאגט א תירוץ אז ער קען נישט זאגן ׳שמתי פני ככלב׳..., ער האט זיך אזוי ארויסגעדרייט...,[6] אויסמאל האט ער געזאגט ער וועט זעהן, ער וועט באלד אריין קומען און מ׳זאל אנהייבן, ער האט זיך ארויסגעדרייט, ער איז קיינמאל נישט אריין געקומען צו יום כיפור קטן.

רבינו: פארוואס האט מען אנגעהויבן צו זאגן?

הגר״ק: זעהט אוים מ׳האט געזעהן אז די דורות האבן גע׳דארפט האבן נאך א יום כיפור....

ווייל אין סידור יעב״ץ – אין עמדין סידור – שרייבט ער דארט אז ס׳איז א מנהג בעלי בתים אז מ׳זאגט יום כיפור

התפללו בבית הכנסת תפילת ״יום כיפור קטן״ ללא השתתפותו של הרה״ק מצאנז, אולם המנהג היה ששמש בית הכנסת היה נוטל רשות מאת הרה״ק מצאנז מדי ערב ראש חודש כדי לערוך תפילת ״יום כיפור קטן״. וכך היה הסדר. השמש היה עובר ליד חלון חדרו של הרה״ק מצאנז להראות בפניו, וראיה זו היתה נחשבת כקבלת רשות.

באותו ערב ראש חודש ששהה רבי אהרן וויים זצ״ל בצאנז, עשה השמש כמנהגו מימים ימימה, ועבר ליד החלון, והחל להכריז בקול: ״יום כיפור קטן״... כדי לקבץ את קהל המתפללים. אולם כאשר אך אבה השמש להמשיך בדרכו, החל הרה״ק מצאנז לדפוק על החלון בקול רעש גדול, וגער בשמש: ״היכן מידת הדרך-ארץ שלכם? הרי לא שאלת ממני אם אפשר לומר יום כיפור קטן...״, לא הבין השמש את כוונת הרבי, באמרו: ״הרי שאלתי כהוגן כבכל ערב ראש חודש״.

השיב הרה״ק מצאנז: ״הרי השעה היא שעת בוקר מוקדמת, ובשעה כה קדומה אין ראוי לשאול רשות על כך. אם ברצונכם לשאול על כך עליכם לבוא אחר כך״ לאמיתו של דבר כבר היתה השעה מאוחרת, אולם הרה״ק מצאנז אחז עדיין לפני התפילה, ועל כן התבטא ואמר, כי השעה עדיין מוקדמת.

6 אגב, יש לציין מה שסיפר כ״ק אדמו״ר הדברי שלמה מבאבוב ז״ל (הובא בפרי הכרם גליון מ׳): פעם בערב ראש חדש אלול אחר תפלת מנחה כאשר נגמר אמירת סדר יום כיפור קטן אצל הרה״ק מראפשין זי״ע, וכבר יצא הרה״ק מראפשין זצ״ל מבית מדרשו חזר ופתח את הדלת, ובעודהו עומד שם קרא לעבריהם של הבורה מהחסידים שעמדו בצוותא: זאג נאר דו שוטה!, קום אהער דא דו נאר!, ורמז בידיו הק׳ לתוך החבורה, הם עמדו והביטו איש אל רעהו בתמהון אל מי כוונתו ואת מי מביניהם הוא קורא, והנה חזר הרה״ק מראפשין זצ״ל שוב על דבריו וקרא אליהם כנ״ל, והחבורה כולה עומדים ומשתאים אחד על חבירו לדעת את מי מכנה הרב בשם ׳נאר׳, אז פתח ואמר הרה״ק מראפשין זצ״ל ושחוק קל נסוך על שפתיו, הנה אך זה אמרתם כולכם את הוידוי הגדול של רבינו נסים ז״ל, וכל אחד ואחד מכם אמר זה עתה ״יודע אני בעצמי שאין בי לא תורה ולא חכמה לא דעת ולא תבונה וכו׳ אבל אני סכל ולא יודע, בער ולא מבין״... ועכשיו כשאני קורא לאחד מכם ׳דו נאר׳, כל אחד ואחד מסתכל על זולתו בוודאית שאליו לא קראתי, ואינו עולה על דעתו אולי כוונתי אליו, האם כבר נשכח מכם מה שאמרתם זה עתה?.

קטן....[7], ער זאגט קלאר אז דאס איז נישט קיין מנהג חסידים.

רבינו: יא, אבער אין סיגוט האט מען יא געזאגט. און יום כיפור קטן איז דאך געווען א פריערדיגער מנהג אין אסאך פלעצער אפילו אויף יעדן ערב ראש חודש, אסאך פריערדיגע ברענגן עס, דער רמ"ע מפאנו ברענגט אזא מנהג פאר חסידים ואנשי מעשה.[8]

די וועלט טראגט ארום א רמז, די אלע מקומות וואס זאגן יעדן ערב ראש חודש, איז דא פיהר מאל וואס מ'זאגט נישט קיין יום כיפור קטן, חשון זאגט מען נישט ווייל ערב ר"ח איז דאך תשרי זאגט מען נישט קיין תחינות, טבת איז דאך חנוכה זאגט מען נישט, אייר זאגט מען נישט ווייל ערב ר"ח איז דאך ניסן, און תשרי זאגט מען נישט ווייל ס'איז ערב ראש השנה.

א' הנוכחים: און תשרי איז דאך נישט ראש חודש מ'בענטשט נישט ראש חודש אויך נישט.

רבינו: זאגט די וועלט א רמז 'מלבד חטא"ת הכיפורים', חטא"ת איז די ראשי תיבות פון ח'שון, ט'בת, א'ייר, ת'שרי, אז דעמאלטס זאגט מען נישט, אזוי זאגן די דורשי רשומות אזא רמז אויף דעם.

עכ"פ איך האב אבער געוואוסט אז אין צאנז האט מען געזאגט נאר צוויי מאל א יאר.

הגר"ק: יא, אין באבוב האט מען מעיקרא אזוי געדרוקט דעם סדר המנהגים. אבער לעצטנס האבן זיי שוין געשריבן אז די יום כיפור קטן אין באבוב קומט פון ווישניצא. אין די לעצטע ספרים וואס זיי האבן ארויס געגעבן שרייבן זיי קלאר אז ס'קומט נישט פון צאנז, נאר ווייל אין שטאט ווישניצא דארט האט מען געזאגט, און דער ערשטער באבובער רב איז געווען דארט רב האט עס פון דארט גענומען. אבער איך וויים אז אין צאנז האט מען אויך אנגעהויבן צו זאגן שפעטער.

גראדע האב איך געהערט טאקע – כ'דערמאן מיך יעצט – אין בארא פארק האט געוואוינט ר' חיים יושע באב"ד'ס שווער. ר' משולם זלמן גלאנץ (בנו של הגה"צ ר' אברהם יושע העשיל הכהן גלאנץ ז"ל מבארדיוב), האט ער מיר פארציילט אז ער געדענקט אז רבי שלום אליעזר'ל איז געווען אין בארדיוב אמאל ערב ראש חודש אלול, און ער האט געזאגט יום כיפור קטן. כ'האב עס פון אים געהערט, ער האט דאס אליינס געזעהן.

רבינו: הייסט אז רבי שלום אליעזר'ל האט יא געזאגט?!.

הגר"ק: יא, אין צאנז גופא האט מען אויך געזאגט שפעטער ביי ר' לייבוש, אבער ער אליינס האט נישט געוואלט אריין קומען.

זעהט אויס אז די גאנצע וועלט האט שוין געזאגט דעמאלטס יום כיפור קטן.

א' הנוכחים: די וועלט זאגט אויך תפילה זכה, און דאס האבן זיי נישט געזאגט.

רבינו: אז מ'הייבט אהן צו זאגן ווערט עס אזוי איינגעפירט, ס'ווערט אזא מנהג און ס'גייט פון איין פלאץ צום צווייטן...

הגר"ק: אבער דער זמיגראדער זיידע ברענגט קלאר אז ביים צאנזער רב האט מען נישט געזאגט. ער ברענגט די מעשה פונעם קרייזער רב אז מ'האט געזוכט א מנין, און ער האט נישט געזאגט קיין יום כיפור קטן.

ס'איז טאקע א חידוש, ווייל דער מונקאטשער רב זאל שרייבן אזא מין זאך. דער דרכי חיים ושלום איז דאך שוין געדרוקט געווארן נאך פאר די קריג. און ער שרייבט דארט אז מ'האט געזאגט ניסן און תשרי. איך מיין צו זאגן, אז ווען דער ספר איז געדרוקט געווארן האבן נאך געלעבט אידן וואס האבן געדענקט, די וועלט איז נאך געווען א וועלט.

רבינו: יא אודאי, ס'איז נאך געווען צאנזער קינדער דעמאלטס.

הגר"ק: יא, ס'איז נאך געווען אידן וואס האבן זיך נאך געווייקט ביים צאנזער רב. מ'האט נישט געקענט שרייבן דעמאלטס א אפענע זאך וואס שטימט נישט מיטן מציאות.

דער רבי האט קיינמאל נישט געהערט קיין שמועס אין דעם נושא?.

רבינו: ניין, כ'האב אויך אלץ אזוי געוואוסט, אז מ'האט געזאגט אין צאנז צוויי מאל א יאר.

הגר"ק: דאס קומט פון דרכי חיים ושלום, דאס איז דער גאנצער מקור פון די מימרא.

אבער דאס וואס דער מונקאטשער רב שרייבט אז אין די שוהל אין צאנז האבן געדאווענט קלים, דאס האב איך

---

7 ונעתיק לשונו הזהב בחלק ב', שער החדש פשפש א', (דיני ערב ראש חודש אות ה'), וז"ל:...וחדשים מקרוב נהגו להתענות בערב ראש חודש, וקורין אותו יו"כ קטן, והוא ידוע ונתפשט ברבים, וטוב הדבר, ביחוד להזהיר העם המתלכלכים כל היום, כדי לשטפם מטינופם, ולהיות להם לזיכרון בין עיניהם, להשגיח על טהרת נפשם וגופם.

8 כנ"ל בהגה 1 מש"כ הרמ"ע מפאנו (סי' עט) שחסידים ואנשי מעשה עשו להם 'יום כיפור קטן' ויום צום בכל ערב חודש.

געהערט פון אידן, ר׳ שלמה זלמן לערער דער ראש הקהל פון אנטווערפן (בעמח״ס צאנז בתפארתה ובחורבנה) האט מיר פארציילט, אז ווען מיין זיידע דער לעצטער צאנזער רב, האט געדארפט גיין בלאזן שופר אין די שוהל – ער איז דאך געווען רב – האט ער נישט געקענט גיין אליינם מיט צוויי גבאים. ס׳איז מיטגענאנגען דער גאנצער עולם. ווייל ס׳האט אזוי נישט געפאסט אז דער רב זאל אליינם דארט אריינגיין מיט אזעלכע מיני אידן. אז מ׳האט געדארפט איבערנעמען דאס ביהמ״ד.[9]

רבינו: יא, עס האבן געדאווענט דארט שוואבע אידן, דער צאנזער רב האט דאך חודש אלול געדאווענט אין די שטאטיש שוהל.[10]

---

9 ויש לציין תשובת הגר״ש קלוגער (בשו״ת עין החיים סי׳ צ׳) בתשובה לאקרו״ט דק״ק צאנז חדש יצ״ו בשנת תרט״ז, בנידון בית הכנסת בצאנז שרצו כמה מראשי הקהלה לעשות ממקום שמתפללין שם אנשים לעזרת נשים, וז״ק: ועוד אף עושים שלא כדין בביהכ״נ, אטו בשביל זה תפקע קדושת ביהכ״נ, ״אפילו אם ח״ו יתנהגו כמה פריצות בבה״כ אשר לא כדת, מ״מ לא תתבטל מזה קדושת בה״כ״ המה יקבלו ענשם על כך והבה״כ נשאר בקדושתה עכ״ל.

ויש לציין מה שכ׳ ר׳ שלמה זלמן לעהרער הנ״ל בספרו הנ״ל שהביהכ״נ נבנית בערך בשנת תק״ל ונגמר ונתחנך בערך בשנת תקל״ו, אבל יש האומרים שבית הכנסת נבנית עוד לפני שנת תק״ו שכן מצא צייר שצייר הבית הכנסת בשנת תרמ״ח שכתוב על שטענדער שזה שייך לבית הכנסת שנת תק״ו. והיה לו דין בית הכנסת ומעולם לא ערכו בו שום סעודה או שתיית לחיים ותיקון, אבל הי׳ שם בית שני (פאליש) ושם היו מתפללים בחורף בימי חול, אבל שם לא נהג דין בית הכנסת ושם ערכו הקידושים בשבת וגם בימות החול היו שם שיעורים קבועים במשניות.

ועיי״ש בבית הכנסת התפללו בנוסח אשכנז ובהבית שני (פאליש) התפללו נוסח ספרד.

10 וז״ל בס׳ דרכי חיים: מחודש אלול היה רבינו הדברי חיים הולך בבוקר להתפלל לבית המדרש של העיר, ואיני יכול לתאר לכם גודל הפחד שהיה בכל העיר כשהתחיל רבינו לילך לבית המדרש דהעיר להתפלל, כל אנשי העיר היו מרגישים שהוא חודש אלול, והיו הקהל אומרים בציבור ח״י קאפיטל תהלים, רק ביום ערב שבת קודש לא היו אומרים אחר התפילה, אלא לפני אור היום היה הציבור ביחד גומרים כל תהלים. ובכל חודש אלול היה רבינו מצוה להתפלל לפני התיבה לבעלי תפילה שהיו מתפללים בהתלהבות כדי לשבר הלבבות בשמחה.

וכן עיי״ש (אות ק״א) היה תוקע בראש השנה תקיעות דמיושב בבית הכנסת דהעיר. ואחר זה היה תוקע בביהמ״ד שלו.

ולתועלת הקוראים נעתיק כאן סיפור נפלא שסיפר האדמו״ר מפשעווארסק שליט״א (פר׳ יתרו תש״פ) למתפללי בית מדרשו שנפרדו ממנו כשנסעו לפקוד הציון הק׳ בצאנז, ונעתיק הסיפור כפי שהופיע

בקובץ בוני צאנז (קובץ י״ב): ...כ׳האב אליין געהערט פון בעל העובדא. הגם כ׳האב עס שוין פארציילט מיין איך אז ס׳איז כדאי איבערצוואגן. נאך די מלחמה זעמער צוריק געקומען פון רוסלאנד און מיר האבן געוואוינט א שטיקל צייט אין ברעסלוי, דאס איז א שטאט אין פוילן. האט די מאמע ע״ה מיך געגומען צו א אויגן דאקטער, וואס האט געהייסן דאקטער קאהן. ער איז געווען א גרויסע דאקטער, ס׳איז געווען דעמאלסט דארט אסאך מענטשן וואס האבן געווארט, אינמיטן איז אנגעקומען די צייט פון מנחה, און דער דאקטער האט געהאט אן אלטן טאטען, דער אלטער דאקטער קאהן, איז פארדעם איז ער ארום געגאנגען אזוי אין הויזן קאפ.

ווען ס׳איז געקומען די צייט פון מנחה האט ער זיך אנגעטוען א קאפל און גענומען א סידור און זיך געשטעלט דאוונען מנחה. אונז האמיר געקוקט עפעס אזוי פארוואונדערט, אזא בילד האב איך נאך נישט גיזעהן, דאס אז שוואבע אידן קומען צו מזכיר נשמות אדער כפרות שלאגן האב איך שוין געזעהן, אבער אין שטוב דארט ביי זעך זיך שטעלן דאוונען האט אויסגעזען זייער אינטערסאנט.

נאך דעם וואס ער האט זיך אויסגעריקט שמו״ע און ער האט געזעהן אז מיר קוקן אזוי פארוואונדערט אויף אים, האט ער פארציילט פון ווי דאס נעמט זיך צו אים. לעבן קראקא איז דא א גרויסע שטאט קאטאוויץ. קראקא איז דאך געווען א שטאט פון תורה מיט חסידות, און קאטאוויץ איז געווען פונקט די היפך א משכיל׳ישע שטאט. דער אלטער דאקטער איז געווען דארט פון קאטאוויץ. האט ער געזאגט אז דער פאטער זיינע האט זיך אויפגעפירט ל״ע ווי א גוי גמור, דער זיידע געדענק איך שוין נישט וואס ער האט געזאגט, צו ער האט יא געפאסט יוה״כ אדער נישט געפאסט, כ׳מיין ער האט געזאגט אז דער זיידע האט יא געפאסט יוה״כ. ווען ער איז אלט געווארן 12 יאר דער אלטער דאקטער, וויבאלד דער פאטער איז געווען א סוחר פלעגט ער פארן קיין לייפציג און קיין דאנציג, האט דער פאטער געוואלט ער זאל זיך אביסל אויסקענען אין עולם המסחר האט ער אים מיטגענומען. האט ער געזאגט מסתם האט עסט דאך געהערט אז אין יענע צייט איז געווען דער וואונדער ראבינער אין צאנז - אזוי האט ער פארציילט - ווייל אזוי האט ער געהערט פון די גוים [דער פאטער האט זיך גע׳חבר׳ט מיט גוים מיט פריצים] און זיי האבן געריידט עפעס מיט אזא התפעלות פון דעם צאנזער ראבינער, איז ער דער פאטער געווען נייגעריג אים צו זעהן, האבן זיי געמאכט אזוי דעם וועג דורך צאנז, און זיי האבן געהאט בערך צוויי שעה פון די באנען פון וואגעט זיי זענען געקומען ביז זיי זענען געפארן וויטער, האט ער געזאגט אז ס׳איז געווען דעמאלס האלב צוועלף דאכט זיך מיר, און זיי האבן געוואלט נאר זעהן דעם צאנזער רב.

איז קודם האבן זיי זיך געדרייט אין די גאסן און זיי האבן געזעהן מענטשן לויפן מיט נאסע פיאות, האבן זיי געפרעגט ווי לויפט מען און ווי זעהט מען דעם רבין?, האבן זיי געטפערט אז מ׳גייט דאוונען יעצט, און אז א גאנץ יאר האט ער א ביהמ״ד ביי זעך אינדערהיים, אבער עס איז געווען דעמאלס חודש אלול, און אין דעם חודש דאוועט ער אין שטאט׳שן ביהמ״ד, זענען זיי אהין געגאנגען, דער צאנזער רב איז שוין דארט געווען ,ער האט שוין געהאלטן אינמיטן דאוונען .ביז צו דעם האט ער פארציילט אזוי כדבר איש אל רעהו, ווען ער איז צוגעקומען צו די ווערטער אז זיי זענען אנגעקומען און זיי האבן גזעזהן דעם צאנזער רב דאוונען, איז דער אלטער דאקטער געוואלט רויט ווי פייער, און ס׳האט

אין סיגוט האבן אויך געדאוועגט שוואבע אידן אין די שוהל.

הגר"ק: מ'האט האט אויך געדאוועגט אשכנז דארט?

רבינו: ניין, מ'האט געדאוועגט ספרד'יש אין די שוהל, אבער שוואבע אידן האבן דארט געדאוועגט.

הגר"ק: אבער דא איז געווען א חסידיש ביהמ"ד, וואס איז געווען א שטאטישע חסידישע ביהמ"ד.

אין סיגוט איז געווען צוויי בתי מדרשים מטעם הקהילה?

רבינו: אוודאי, ס'איז געווען א ביהמ"ד, און ס'איז געווען א שוהל.

א' הנוכחים: דאס ביהמ"ד איז געווען דעם רב'ס ביהמ"ד.

הגר"ק: ס'איז נישט געווען קהל'ס. נאר דעם רב'ס ביהמ"ד.

רבינו: יא, אין סיגוט מטעם הקהלה איז נאר געווען א שוהל, און דעם רב'ס ביהמ"ד.[11]

הגר"ק חזר לענין הנ"ל מעיר צאנז: דא אינעם קאנסום שטייט אז מ'נעמט אים אויף אז ער זאל זאגן 'לדרוש ברבים בבית הכנסת ובבית המדרש הגדול דפה', ווייל דאס איז געווען די שטאטישע חסידישע ביהמ"ד. און דער צאנזער רב אום חודש אלול ווען ער האט שוין געהאט זיין אייגענעם ביהמ"ד, איז ער געגאנגען אין שטאטישן ביהמ"ד. אבער און אין די שוהל איז ער קיינמאל נישט געגאנגען, חוץ ראש השנה אויף צו בלאזן שופר. צו דעם איז ער געגאנגען אין די שוהל.[12]

לעצטנס האט מען געטראפן בילדער פון די גאנצע גאם, כ'האב גראדע געזעהן חידושים דארט. מען זעהט דעם חסידישן ביהמ"ד. דאס האט רבי זלקא געבויעט.[13]

הגר"ק הראה לרבינו את כתב הרבנות של מרן הדברי חיים זי"ע ער שרייבט דא אונטער אויפ'ן צאנזער רב'ס קאנסום.[14]

זיך אנגעהויבן צו גיסן טרערן פון אים ,און ער האט געזאגט: "וואס זאל איך ענק זאגן ווי אזוי ער האט געדאוונט, ער האט געהאט א קראנקן פיס, דאכט זיך מיר דער לינקע" [איך זאג דאס לשון ווי ער האט פארציילט. עס איז געווען די לינקע פיס טאקע], "יעדעס מאל וואס ער האט געגעבן א האק מיט דעם פיס האט דער גאנצער שוהל אנגעהויבן צו ציטערן, נישט קיין גוזמא. דער שוהל האט געציטערט, ביי יעדן קלאפ וואס ער האט געגעבן מיט דעם קראנקן פיס.

זעמיר אזוי צוריידערט געווארן - דער פאטער און ער - אז מ'האמיר נישט געווייסט אין וועלכע וועלט מיר געפינען זיך, ביז ער האט געגדיגט דאס דאוונענן, נאכדעם ווען דער צאנזער רב האט געגדיגט דאס דאוונענן האבן מיר זיך געכאפט אז מיר מוזן לויפן כדי נישט צו פארשפעטיגן די באן קיין דאנציג - אדער לייפציג- האט דער פאטער מיך אנגעכאפט ביי די האנט און מ'האמיר אנגעהויבן צו לויפן ,"נאכדעם האט ער געזאגט, אז דער פאטער איז אויכעט געווארן זייער צוריידערט פון דעם דאוונענן, אבער ער איז שוין געווען אן אלטער מענטש, וואס ס'איז שווער אויף דער עלטער זיך צו טוישן דאס גאנצע לעבן, איז ער געבליבן אזוי, אבער ער דער זון איז געווען א אינגל פון 12 יאר, עס האט אים נישט געלאזט קיין מנוחה, האט ער אויפגעזוכט עפעס א רב, און ער האט געבעטן דעם רב ער זאל אים זאגן א פאר זאכן. ווייל היות ער וויל באלאנגען צו דעם פאלק פון צאנזער רב, וויל ער וויסען וואס ער זאל טוען .

האט יענער רב אים געזאגט א פאר זאכן עסן כשר'ס און לייגן תפילין און שמירת שבת. דער פאטער האט אים שפעטער געשיקט שטודירן קיין בערלין צווישן גוים ער זאל זיין א דאקטער ,ס'האט קיינער נישט געמאָנ נט פון אים גארנישט ,קיין שום אידישקייט, און ס'איז אים אזוי שווער געווען דאס כשרות און שבת ער זאל נישט טוען קיין שום מלאכה, און אזוי וי קיינער האט נישט געמאָנ נט און קיינער האט נישט געווייסט גארנישט וואס ער טוט יא וואס ער טוט נישט, איז וויפיל מאל שוין וואס ער האט געקלערט אז ער קען נישט און ער וויל עס אויפגעבן, אבער יעדעס מאל קומט אים דאס בילד פאר די אויגן ער זעהט דעם צאנזער רב'ס דאוונענן, און ער קען נישט נאכלאזן.

און ער האט געזאגט אז ס'איז שוין זיבעציג יאר פון די מעשה, כ'האב נאך נישט עובר געווען אויף קיין איינס פון די זאכן וואס יענער רב האט מיר געזאגט.

11
להלן תמונת ביהמ"ד הגדול בסיגוט:

12
להלן תמונת ביהמ"ד הגדול בעיר צאנז:

13
ועיי' בשו"ת דברי חיים (או"ח ח"ב ס"ב) וזלש"ק: בגלילותינו אסרתים (ציצית של מאשי"ן) ונכרז בבית הכנסת ובית המדרש שהמה פסולים...

רבינו: דער רבי זלקא איז געווען א תלמיד פונעם רבי'ן פון לובלין.[15] און ער איז געווען אויך א מחותן פון רבי ר' אלימלך, ווייל רבי אלעזר ליזענסקער (בנו של הרה"ק רבי ר' אלימלך ז"ל) איז געווען זיין איידעם.

הגר"ק: יא, און ער האט אריין געברענגט חסידות אין צאנז נאך בימיו, און ער האט געבויעט דעם חסידישן ביהמ"ד. און דארט האט מען געדאווענט. און שפעטער דער קרייזער רב האט אויך געדאוונט אינעם חסידישן ביהמ"ד. אין די צייטן פון ר' לייבוש (אבד"ק צאנז), וואס איז שוין געווען ווי מ'זאגט א מדריגה, אז ער האט עס אוועק געגעבן פאר זיין ברודער רבי שלום – ער האט דאך געוואוינט אין צאנז דער רבי שלום (אב"ד פיעקלא), ער איז געווען דארט ראש בית דין – ר' לייבוש איז דאך געווען פריער רב אין גריבוב. אבער זיין טאטע האט אים ממנה געווען ער זאל אים איבער נעמען מיטן רבנות אין צאנז, האט ער דאך נישט געוואלט אז זיין ברודער זאל בלייבן אהן א ביהמ"ד. האט ער געלאזט דעם ברודער רבי שלום זאל בלייבן מיט'ן טאטנ'ס און זיידן'ס ביהמ"ד, און ער האט זיך אליינס געלאזט בויען א נייעם ביהמ"ד. דאס איז געווען דאס גרויסע ביהמ"ד אין צאנז.

ר' שלמה זלמן לערער אין זיין באשרייבונג פון צאנז שרייבט, אז מ'האט געברענגט ספעציעלע שינעם פון וויען, מ'זאל קענען בויען דאס ביהמ"ד. אבער ס'איז געווען מפני השלום, כדי דער ברודער זאל בלייבן מיט'ן ביהמ"ד, ס'איז געווען א קלענערע ביהמ"ד. און ס'איז שוין געוואקסן דער ציבור מיט די יארן. האט ער געבויעט א גרויסן ביהמ"ד. און אזוי אויך האט מען געדארפט האבן רחמי שמים...[16]

14

להלן תצלום כתב הרבנות של מרן הדברי חיים זי"ע כאשר למטה מופיע חתימתו של רבי זאלקא:

כתב רבנות ששלחו למרן הרב הגאון הקדוש מצאנז זצלה"ה *)

הן היום דלמטה נעשה אסיפה שלמה ראשי ויחידי סגולה פק"ק צאנז יצ"ו בגדון התמנות מו"צ לעדתינו בהוראת איסור והיתר ולהורות לנו בדרכי ד' אשר נלכה בה ואת המעשה אשר נעשה ולדרוש לנו מידי שבת בשבתו בתוכחת מוסר ולקבוע עתים לתורה אחד המרבה ואחד הממעיט, וביחוד עם בחורי חמד בספרא וספרי ובהלכות שונות ע"כ עלה במוסכם כולנו פה אחד מאתנו הח"מ לקבל את כבוד הרב המאוה"ג החריף מ' חיים הלברשטאם נ"י אב"ד דק"ק רודניק דקרייז ריישא להיות לנו פה קהלתנו למורה צדק הנ"ל והקרייז חסרים למשמעתינו ולדרוש ברבים בביהכנ"ס ובביהמ"ד הגדול דפה ולהשניה על כל עניני ועסקי הקהלה ולשמוע ולצוות דברי פי חכם חן, וזאת אשר התחייבנו אנחנו ראשי הקהלה בצירוף י"ס [יחידי סגולה] ובעלי הסכמות הגבוהים כולם מפה קהלתינו הנ"ל ומהקרייז והסרים למשמעתינו להיות לכבוד הרב הגאון הנ"ל מעמד ומצב לפרנסתו בריוח ולא בצמצום ובכבוד גדול שיהיה לו מקופת הקהל ארבעה רייניש מעות כסף לא פחות חוץ כל הכנסות שהיה שייך מאז ומקדם להרב כמו כן ממנו לא יבצר שיהיה לו בתוך הקצוב מידי שבוע בשבוע בלי גרעון ח"ו, כל הנ"ל נעשה באסיפה שלמה מרצוננו הטוב ובדעה שלמה ומיושבת שלא מאונס והכרח כלל וכלל ועלינו הח"מ לאשר ולקיים את כל התחייבות הנ"ל באין שום פוצה פה ומצפצף כלל.

ולראיה מהימנא באנו ראשי נגידי קהלתינו ובצירוף י"ס וראשי בעל הסכמות עה"ח היום ו' עש"ק ב"ך שבט תקפ"ח פה צאנז

נאום מאיר במ"י כ"ץ עהרליך
" משה אליעזר כ"ץ עהרליך
" אליעזר ליזר כ"ץ הללענדער
" אשר כ"ץ קלימאנט
" אברהם פיש
" מרדכי לאנגער
נאום אברהם אביש במא"ח גאלדקלאנג
" דוד שפארר
" אברהם פלאסטער
" יצחק יעקב פאבער
" חיים העניך הערבסט
" גרשון לאנגער

וליתר תוקף ועוז באנו כבוד האלופים געמיינדע פארשטעהער עה"ח יום הנ"ל ושנת הנ"ל

שמואל הורוויץ משה ווילדפייער

וליתר תוקף ועוז באנו דייני ומו"צ דק"ק צאנז עה"ח יום ה' תענית אסתר שנת הנ"ל

הק' אשר זלקי בהרב המנוח מו"ה צבי ז"ל הק' דוד פעלסקיר

מכתב מהגאון בעל דברי חיים זצ"ל שהשיב לק"ק צאנז אודות הרבנות המובא בחוברת הנ"ל *)

ב"ה מ"ד למב"י תקפ"ח

לכבוד אהובי ידידי מחו' הרבני הנגיד המושלם המופלא מו"ה יודל גר"י ויופיע.

הנה אל ידמה מעלתו כי חפצי ותשוקתי לשבת על כסא הרבנות דקהלתכם ובגלל זה עשיתי את כל זה, יאמן מעכת"ה כי הדבר שקול בעיני כי למה זה לי אם בשביל כבוד הלא ידוע מאמר חז"ל לא המקום מכבד וכו' ועינינו רואות דבריהם אמיתים וכו'... כי כמה רבנים וכו'... ות"ל אנכי אף מראשית היותי בכאן בעיר קטנה ובעזהי"ת מצאתי חן בעיני גדולי הדור וכולם מכבדים אותי במכתביהם והן בדברי פיהם, ואם בשביל ריוח ביתי הלא ידוע כי מזונותיו של אדם קצובים מר"ה וע"כ למה לי לעשות איזה השתדלות או פעולה בזה ובפרט כי אפילו ריש גרגותנא משמיא מוקמי' לי' וכו' ומחמת טרדותי כעת אפסיק ואומר שלום.

הכ"ד מחו' ידידו דו"ש

הק' חיים הלבר שטאם

15

הגה"ק רבי אשר זלקא ז"ל היה מתלמידי הרה"ק הרמ"מ מרימנוב והרבי מלובלין ז"ל והי' אב"ד בק"ק צאנז, ועיי' בס' עטרת מנחם שהגאון רבי זלקא מצאנז שבת פ"א אצל רבו הק' ברימנוב בחורף קשה מאוד, שהיו השלגים מרובים, ואין יוצא ואין בא, והיה בבית רבו הק' מרימנוב דוחק גדול ולא הכינו לשבת רק מעט מזעיר, בגמר סעורת ליל שבת כאשר נכבו הנרות הקטנות שהכינו, אז אמר הרה"ק ר' מענדלע לרבי זלקא: בא ושבה עמדי על מטתי, ואני אשמע את החידושי תורה שמחדשים כעת הצדיקים בגן עדן ואגלה לך, ישבו כך כל הלילה והרה"ק השמיע בלי הרף לר' זלקא מאשר תקשבנה אזניו מן הצדיקים שבגן עדן.

וכן איתא בספרים שהרבי מלובלין ז"ל אמר פע"א לרבי זלקא: בגלגול הראשון היית בני, על כן אני אוהבך מאוד מאוד.

ומן הענין לציין מה שמובא בס' פי צדיק (עמ' רפ"א) שהרה"ק מצאנז כתב בצוואתו שיניחו אותו באוהלו של הרה"ק רבי זלקא הטמון בהביה"ח בצאנז, אך מחמת שליד אוהלו של רבי זלקא הניחו את משפחת לאנדא שהיו מתנגדים גדולים להרה"ק מצאנז, אז לא רצו בניו הק' להניח את אביהם לידם, ע"כ הושיבו בי"ד של דיינים ושינו את הצוואה ובנו לו אוהל חדש במקום אחר.

16

להלן תמונת ביהכ"נ והבתי מדרשות בעיר צאנז כפי שמובא בקו' בוני צאנז (קובץ י' תשפ"ג).

רבינו: אז ס׳זאל נישט זיין קיין רייבעררייען....

הגר״ק: יא. ס׳איז דאך געווען ביים באגראבן די באקאנטע מעשה, דער רבי שלום האט דאך געהאט נאר טעכטער.

רבינו: רבי שלום איז געווען אן איידעם ביים אמרי נועם, נישט אזוי?

הגר״ק: יא, ער איז געווען א זוהן פון קרייזער רב און א איידעם ביים אמרי נועם.

און ער איז אוועק אום תרצ״א, וועז ר׳ לייבוש האט נאך געלעבט – ר׳ לייבוש איז אוועק אום תרצ״ג – זענען זיי געגאנגען מדעת עצמן, און אין די זייט פונעם קרייזער רב (היינו במקום קבורתו) דארט איז נאך היינט דא דער וועג וואו מ׳גייט אדורך.

די אנדערע זייט איז שוין נישט דא, ווייל דארט ליגט רבי לייבוש מרדכי.[17] און אין די זייט איז געבליבן א פלאץ. זענען זיי געגאנגען און זיי האבן אויפגעגראבן דארט א קבר צו לייגן דארט רבי שלום. און דאס איז געווען בעצם דער מקום פונעם רבים מ׳זאל קענען אנקומען צום צאנזער רב׳ס ציון, דאס איז געווען אזוי אוועק געשטעלט. האט דער זיידע ר׳ לייבוש געהיימן שטעלן א בית דין, און מ׳זאל דן זיין צו מ׳קען צודעקן דעם קבר. און דער בית דין האט מורא געהאט, ווייל ס׳שטייט זייער הארב וועגן צודעקן א קבר, אין ספר חסידים דאכט׳זיך שטייט אז ס׳איז א סכנה.

רבינו: יא, ס׳טוהט׳זיך וועגן דעם, אויב מ׳עפענט און מ׳דעקט צו דעם קבר אויב ס׳איז נאך א סכנה. ס׳איז דא וואס זאגן לויט דעם צוואת רבי יהודה החסיד (צוואה ב׳) אז ס׳איז א סכנה.[18]

הגר״ק: יא, האט דער זיידע געזאגט, ער נעמט עס אויף זיך, און מ׳זאל צודעקן דעם קבר. און דארט געווען דער ראש פון די חברה קדישא, ער איז געשטאנען אזוי פארגליווערט, ער גייט גיין צודעקן א קבר?, ס׳איז דאך דא א ספר חסידים. האט ער אים געפרעגט – ער האט געהייסן שלום – ״שלום, דו ווילסט מוציא שנתו זיין?, זעה שוין צוצודעקן דעם קבר״. איז ער געגאנגען און צוגעדעקט דעם קבר.[19]

קאושימיערדשא נאס ביים וינקל פון באושינצא. די חסידישע בית הכנסת איז נעווען רעכטס דארט ווי עס די פארקינג לאט, אינמיטן זעהט מע דעם בית הכנסת הישן אדר מיצל כאש אויף רעכטס איז נעווען די דיזיו פון משפחת לעהרער.

קאושימיערדשא נאס ביים וינקל פון טימאוסקענא. נאכן רעכטס ביי די וינקל איז נעווען בית המדרש חברת שומרים. רעכטס אויפן פארקינג לאט האט זיך נעפינען די חסידישע בית המדרש, אינמען ביי די ביימער איז נעווען ביתו נאוה קודש רביה״ק מגאזו זי״ע. אויף לינקס זענען נעווען די בתי מדרשים פון אבה״ק צאנז. שינאווא און תלמוד תורה.

די בית הכנסת הישן איז די איינציגסטע פארבליבענע מקום קדוש פון די יודישע נאס.
עס כאפט א פחד אין ציטער פון אין ייט. אבער פון די עזייטען זייט איז א שכחה אז די מקום קדוש איז נעוויל נעווארן פון די מלחמה. רביה״ק מגאזו זי״ע האט דארט נעראאטעט אין באשטימטען זמנים נעבלאזן שופר נעגאאטעט הקפות נעגאנגו די שכת הגדול אין שבת תשובה הרשה. וואס ווי עס שטייט אין ספרים הקדושים אז פלאנטן ווי א צדיק האט נעדינט דעם איבערשטען בלייבט דארט א רשימה דקדושה אן איז מסוגל אלס א מקום פון קיבול תפילות.

17 בנו ומ״מ של הגה״ק רבי משה׳לע משינאווא ז״ל.

---

18 הנה בצוואת ר׳ יהודה החסיד (צוואה ב׳) כתוב שאם חופרין קבר לאדם מסויים, ומניחין אותו ריק, אז הוא סכנה בדבר ותוך כמה ימים ימות א׳ מבני העיר רח״ל, ע״ש. ויש שחששו מטעם הנ״ל לא לסתום קבר שנחפר לאדם ולחפור לו במקום אחר, וכן נראה מהעובדא המובא למעלה שהרה״ק ר׳ לייביש מצאנז חשש לדבר זה.

ועיי׳ בשו״ת מנחת הקומץ (סי׳ פ״ג) בשאלה לא׳ שחפרו לו קבר ורוצים מחמת כמה טעמים לקבור אותו במקום אחר, וחוששים כי המנהג שלא לסתום קבר שחפרו לא׳, וכן שואלין למי שהמשפחה חפרו לו קבר בלי הסכמת החברא קדישא, וסומכין על זה שכבר חפרו לו, וממילא יחששו לחפור במקום אחר האם יש לחשוש, וכותב שאף שלא מצא בשו״ע או באחרונים שיש סכנה בדבר, אבל אם המנהג הוא כן, הוא חושש להתיר כי בדברים אלו הכל תלוי במנהג, ומביא ע״ז ראי׳ מהגמ׳ בסנהדרין (מו.) ומד׳ הש״ך (סי׳ ש״נ).

אך כתב שאם חפרו לאדם סתם קבר בלי רשות החברא קדישא או הסכמת הקהל אין חשש ויכולין לחפור במקום אחר, כי זה קרקע גזולה ולא קנה מקומו כלל, ומביא שהוגד לו מפי מגידי אמת שחפרו קבר לאדם פשוט ליד קברו של הרה״ק הרמ״מ מוויזניצא זצ״ל הצמח צדיק מבלי רשות בני המשפחה, וסתמו את הקבר וקברוהו במקום אחר, עיי״ש.

אמנם עיי׳ בשו״ת הרי בשמים (ח״ח סי׳ כ״ד) שמביא בזה שאם החברא קדישא הסכימו לחפור קבר א׳ אסור להעבירו למקום אחר, כי כבר נקנה על ידו, וכ׳ שלכאורה מזה נשתרבב המנהג שאין סותמים קבר שנחצב לאדם מסויים, אבל בעצם אין רואה בו שום איסור, עיי״ש.

19 ועי׳ בספר פי צדיק (ציעשנוב) שמביא עובדא זו בזה״ל: ...אחריו (י׳ שבט תרצ״א) נפטר הרה״צ ר׳ שלום אבד״ק פיעקלא (בן הה״ק רבי אהרן אבד״ק צאנז והקרייז), החברה קדישא לא הסכימו לתת לו מקום אצל אביו (מימינו), כי אותו השטח הי׳ מיוחד להבאים לבקר על הציון הק׳ שיהא להם מקום להתפלל. אבל ג׳ בנותיו לקחו בעצמם מרא והציגא וחפרו קבל אצל אביו הה״ק רבי אהרן ז״ל, החבא קדישא בראותם זאת הלכו להמרא דאתרא ה״ה אחיו הרה״צ ר׳ לייביש ז״ל וסיפרו לו את כל הקורות. קרא ר׳ לייביש להבי״ד ואמר להם שיעיינו בדין אם יש היתר לסתום הקבר, היות והמקום מיוחד לרבים. הם עיינו בדין וענו שמותיראים לפסוק בענין חמור כזה. אז קם הר״ר לייביש ואמר: ״אני

רבי ישעי׳לע טשעחויבער (בנו הצעיר של מרן הדברי חיים ז״ל) וועט ער איז געקומען קיין צאנז, האט ער געפרעגט דעם זיידן ר׳ לייבוש ׳פארוואס ביי דיין ברודער האסטו איינגעשטעלט און געהייסן צודעקן דעם קבר, און ביי רבי לייבוש מרדכי האסטו געלאזט מקבר זיין?׳, האט ער געזאגט ׳פאר א ברודער דארף מען זיך איינשטעלן, פאר א קרוב דארף מען זיך שוין נישט איינשטעלן׳. כ׳האב נישט געוואלט אז אין הימל זאל רבי שלום לויידן דערפאר, אז ער ליגט אויף א מקום גזולה. פאר א ברודער דארף מען זיך איינשטעלן, פאר א ווייטערע קרוב דארף מען זיך שוין נישט איינשטעלן.

רבי ישעי׳לע האט מורא׳דיג געקאכט אז דער זיידע וואלט געדארפט מוחה זיין, און נישט לאזן לייגן רבי לייבוש מרדכי פון שינאווא דארט. וועט מ׳איז אים געקומען פרעגן, האט דער זיידע געזאגט ׳איך בין נישט מסכים, אבער איך בין נישט מוחה׳. איך בין נישט מסכים, ווייל מ׳איז א גוזל את הרבים. אבער איך בין נישט מוחה, כדי מ׳זאל נישט זאגן אז איך וויל דא עפעס ווי טוהן שינאווא. איך טשעפע נישט מיט שינאווא. איך זאג קלאר אז מ׳טאר נישט, אבער זיי וועלן לייגן וועל איך גארנישט טוהן. אזוי האט ער געזאגט ׳איך בין נישט מסכים, אבער איך בין נישט מוחה׳.

רבי ישעי׳לע איז געווען זייער ברוגז, פארוואס ער האט זיך נישט געשטעלט אויף דעם. ר׳ ישעי׳לע האט זיך עפעס אויסגעדריקט זייער שארף.

א׳ הנוכחים: וואו ליגט ר׳ לייבוש?

הגר״ק: ר׳ לייבוש האט דעמאלטס געוואלט ווייזן פאר׳ן בית דין אז מ׳זאל נישט מיינען אז ער האלט דאס פלאץ פאר זיך, ער האט געהאט געעגדיגט זיין צוואה פאר עמיצן צו האלטן אז מ׳זאל וויסן וואס צו טוהן מיט אים, האט ער דעמאלטס געהייסן ווייזן אז ער האט געשריבן אין זיין צוואה אז מ׳זאל אים לייגן אונטער זיין מאמע – די קרייזער רביצין – זי ליגט אינדרויסן פון אוהל, און ער ליגט אין אוהל אין די זייטיגע פלינל, דארט ליגט ר׳ לייבוש. האט ער געווייזן אז ער זוכט עס נישט פאר זיך... ער ליגט טאקע דארט גלייך וואו מ׳קומט אריין אין די זייט, ביי די רעכטע זייט.

ס׳איז דא א מעשה מיט׳ן רבי׳ן דער ברך משה, ער איז אמאל געווען אין צאנז, און ער האט שוין מתפלל געווען – כ׳האב עם געהערט פון ר׳ אברהם יהושע רעטעק – און ס׳איז נאכדעם אנגעקומען א גאנצער באס, וועט ער האט שוין געהאט געענדיגט צו נעמען די קוויטלעך, ער איז געווען אויפ׳ן וועג ארויס, און זיי זענען אנגעקומען, זיי האבן געוואלט אז דער רבי זאל ליינען זייערע קוויטלעך ביים צאנזער רב׳ס ציון. האט ער געזאגט ׳מ׳גייט דאך נישט צוריק, איך בין געווען אין צאנז מיט׳ן זיידן רבי שלום אליעזר׳ל, און כ׳בין געווען ביים צאנזער רב ר׳ לייבוש, ער איז געווען אן אדם גדול, מ׳קען דא אויך פועל׳ן, ער איז צוגעגאנגען דעמאלטס צו ר׳ לייבוש׳ס ציון, ער ליגט דאך דארטן פארנט, און ער האט דארטן געליינט די קוויטלעך.[20]

רבינו: יא, דער טאטע ז״ל האט זייער גרויס געערעדט פון ר׳ לייבוש. כ׳האב אסאך מאל געהערט פון אים.

הגר״ק: ר׳ ליבוש איז געווען זייער נחשב ממש, אין יענעם דור איז שוין קיינער נישט געווען אין דעם סארט. ער איז נאך געבוירן אום תרי״א.

א׳ הנוכחים: קען זיין ווייל אידן זענען געקומען צו די יארציים, און ער איז געווען דער רב דארט, איז ער געווען אהנגענומען?

---

20 להלן תמונת ציון הרה״ק רבי לייבוש ז״ל אב״ד צאנז:

פה האב״ד והנני מצוה לסתום הקבר, ועלי ועל צוארי כל האחריות, ומבטיח אני שלא יזיק הדבר לשום אדם״. כן עשו, הח״ק סתמו הקבר והניחו אותו ז״ל אצל זייות ימיומוקברו משוך לתוך חלל האוהל, עי״ש

הגר"ק: חוץ פון דעם, ס'איז געווען א געוואלדיגע הערצה צו אים.

רבינו: יא, ער איז געווען א גברא רבא פאר זיך אויך, נישט נאר אלץ דעם מקום, אלץ דער רב אויפן פלאץ.

הרח"ש: וואו איז ער געווען אן איידעם?

רבינו: ער געווען אן איידעם קודם אין ראזוואדוב, ביים ראזוואדובער רב רבי משה'לע (התנו של מרן הייטב לב ז"ל).

הגר"ק: יא, בזיווג ראשון, ער איז געווען דעם ייטב לב'ס אן אייניקל. וועז די רביצין איז אוועק, ער האט שוין געהאט צוויי קינדער, האט ער נאכאמאל התונה געהאט – דער צאנזער רב האט אים אהנגעטראגן דעם שידוך – מיט ר' אבישׂ'ל קאנער'ס ברודער, ר' איטשע קאנער, אונז זעמיר אייניקלעך פון ר' איטשע קאנער.

*

הרח"ש: האט נישט דער צאנזער רב אויך געהייסן חיים נאך איינעם פון די לאנדא משפחה?

רבינו: ער האט געהייסן 'חיים' נאך אן עלטער זיידן פון זיין טאטן רבי לייבוש, ער האט געהייסן רבי חיים לאנדא, ער איז געווען רב אין פודקאמין,[21] ער איז נפטר געווארן דעמאלטס יענע תקופה פאר וועז דער דברי חיים איז געבוירן, כ'מיין ס'איז געווען פורים תקנ"ז, במילא האט מען א נאמען געגעבן נאך אים, ער איז געווען א זקן מופלג פון באלד הונדערט יאר.[22]

הגר"ק: יא, ר' חיים פודקאמינער. ס'איז געווען פון די זעלבע לאנדא משפחה. דאכט זיך מיר דער רבי ברוך לאנדא איז געווען גאנץ א נאנטער קרוב מיט'ן צאנזער רב. ער איז געווען פון די חכמי בראד.

רבינו: דער רבי ר' שמעלקא אוז דער הפלאה זענען אויך געווען פון די משפחה.

זייער פאטער איז געווען רבי הערשעלע טשארטקובער, ער איז געווען א ברודער מיטן דברי חיים'ס עלטער זיידע,[23] זיי זענען געווען ערשטע קאזינ'ס מיטן דברי חיים'ס זיידע, רבי לייבוש טאריגראדער'ס שווער.

הרח"ש: זיי ברענגן אז בסוף ימיו בעת חוליו האט דער צאנזער רב געהייסן מ'זאל גיין מתפלל זיין ביי דעם זיידן רבי חיים לאנדא נאך וועמען ער האט געהייסן.[24]

הגר"ק: יא, ער האט געהאט עפעס א ספעציעלער קשר מיט דעם זיידן.

א' הנוכחים: איז לכאורה משמע אז דער דברי חיים איז געבוירן הערשט תקנ"ו.

רבינו: אויב האט ער געהייסן נאך אים, האט ער דאך נישט געקענט געבוירן ווערן פריער.

הגר"ק: אבער זיי חשבון'ען אז ס'קען זיין אז מ'האט יא געגעבן בחיים חיותו דעם נאמען.

רבינו: פארוואס האט מען געגעבן בחיים חיותו?

הגר"ק: צו ווייל מ'האט נישט געהאלטן אזוי קיין חשבון. אדער ווייל ס'איז געווען א דור מאוחר.

ער האט געלעבט זייער לאנג דער רבי חיים, ער איז געווען א זקן מופלג, אז נישט איז די קשיא וויאזוי ס'שטימט, אבער דער מציאות איז אזוי געווען.

דער צאנזער רב אליינס האט דאך אויך אמאל א נאמען געגעבן נאך זיך. דעם באבובער רב (נולד בשנת תר"ז) האט ער אליינס א נעמען געגעבן 'חיים שלמה'. מ'קוקט היינט אויף זאכן כאילו ס'איז אזא גרויסע קפידא. עס מוז נישט האבן געווען די גרעסטע קפידא אמאל.

רבינו: שוין, וועל מיר גיין דאוועגען מעריב, כ'האב באמת הנאה געהאט צו זעהן, נייע זאכן, היסטארישע זאכן.

הגר"ק: איך וויל יעצט צוזאמען מיטן מחותן לאדענען דעם רבי'ן צום תנאים מארגן. אי"ה דא הינטן אינעם זאל ביים רבי'ן אין שטוב.

רבינו: אי"ה, בסימן טוב ובמזל טוב.

הגרי"א: מיין טאטע איז אויך שטארק בשמחה, ווייל דאס איז דאס ערשטע מאל וואס עס זענען זיך משדך דער ראחובער רב מיטן אהבת ישראל. דער מחותן איז אן איידעם ביי ר' יושע הורוויץ.[25]

רבינו: יא יא, איך וויים. טאקע נאנטע קרובים.

ונפרד רבינו מהם ברב ברכות

---

21 אביו של מרן הדברי חיים ז"ל ה"ה הגה"צ רבי ארי' ליבוש ז"ל מק"ק טארניגראד הי' בנו של הגה"צ רבי שמחה ז"ל, שהי' חתן ר' ישעי' הלוי הורוויץ ז"ל בן הגה"ק מהר"מ אבד"ק טיקטין ז"ל, ממלא מקום חותנו הגה"ק רבי חיים הלוי לאנדא ז"ל אבד"ק פודקאמין.

22 עי' בס' עשר צחצחות (מערכת ט' אות ב), שהגה"ק רבי חיים לאנדא ז"ל אבד"ק פודקאמין הי' בנו של רבי אברהם ז"ל דודו של הנודע ביהודה.

23 כי אביהם הגה"ק רבי צבי הירש הורוויץ מטשארטקוב ז"ל הי' ג"כ בנו של הגה"ק המהר"מ אבד"ק טיקטין ז"ל.

24 עי' בספר עשר צחצחות (שם) שמביא: "ושמעתי כי בחלותו את חליו אשר מת בה, צוה לכתוב לאנשי בראדי לילך ולהשתטח על קברו של זקנינו הג"מ חיים לבקש רחמים בעבורו" וכו', עי"ש.

25 כ"ק אדמו"ר מדזיקוב ז"ל, בן הרה"צ ר' מאיר הורוויץ ז"ל מדזיקוב, בן הרה"צ ר' אלטר יחזקאל אליהו הורוויץ ז"ל מדזיקוב הי"ד חתן כ"ק אדמו"ר האהבת ישראל ז"ל.

הקושיות

ששלח כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

כתוב הדר הוא בכי"ק - מהתם להכא - מעיר הנופש – פאלם ספרינגס יצ"ו
לתלמידיו היקרים תלמידי מתיבתא הק' תורה ויראה דסאטמאר, פק"ק קרית יואל יצ"ו

ארבע קושיות בדברי הקצות החושן

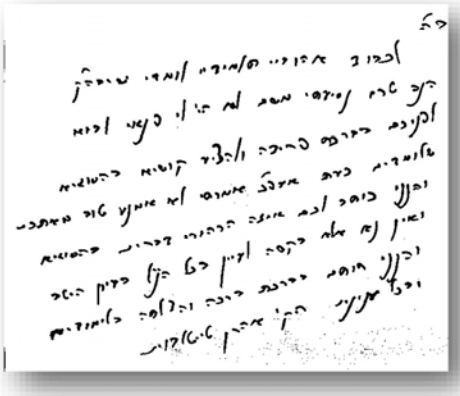

ב"ה, לכבוד אהוביי תלמידי לומדי ישבה"ק.

הנה טרם נסיעתי משם לא היה לי פנאי לבוא לפניכם בברכת פרידה ולהציע קושיא בהסוגיא שלומדים כעת, אעפ"כ אמרתי לא אמנע טוב מאתכם.

והננו כותב לכם איזה הרהורי דברים בהסוגיא, ואין נא אלא לשון בקשה לעיין בכל הנ"ל בעיון היטב.

והנני חותם בברכת ברכה וחצלחה בלימודים ובכל ענינים.

(חו"ק)

(**החתק מכתי"ק**): **ב"ב ל.** שיטת רשב"ם [שאף] אם המערער אין לו עדים שהיתה השדה שלו מ"מ אין הלוקח נאמן במיגו שלא היה שלך מעולם, ומהאי טעמא אינו נאמן לומר מפלוני זבינתיה שאמר לי שובנה ממך. ובתום' חולקים עליו, ושוב כתבו רשב"א בתום' דס"ל נאמן מכח מיגו שהיה יכול לומר המוכר, ור"י דחי ראיית הרשב"א.

ובקצות (החושן, חו"מ) סימן קמו, סקי"א מבאר פלוגתתם בפלוגתת הראשונים במסכת בבא בתרא דף קלה, [בדין] מי שאמר יש לי בנים נאמן, במיגו שיכול לגרשה, אי מותרת גם לכהן, דהא לכהן גרושה אסורה, ואין כאן מיגו.

ויש להעיר כמה קושיות לפי דברי הקצות.

[א] שיטת ר"י בתום' ב"ב ל' שחולק על הרשב"א בתום', סב"ל גבי נאמנות בעל ו[אומר] יש לי בנים דנאמן מכח מיגו, דלכהן דלית ליה מיגו תהא אסורה. ובפירוש סב"ל לר"י בתום' ב"ב קלה ד"ה חזיא מי שאומר יש לי בנים נאמן גם לגבי כהן.

ואולי יש לומר במה שכ' מהרש"א ב"ב ל. שיטת ר"י בתום' כרשב"ם. והש"ך חו"מ קמ"ו סקי"ג כתב דר"י לא סב"ל כרשב"ם אלא כרשב"א בתום' ורק חולק על ראיית רשב"א, אבל לדינא מודה לרשב"א, א"כ לפ"ד הש"ך ר"י ב"ב קלה דמותרת אף לכהן, ה"נ מהני המיגו גם ללוקה.

[ב] – עוד יש להעיר על מ"ש קצות שם, רשב"ם ס"ל ב"ב קלה אסורה לכהן, ובפירוש כתב רשב"ם ב"ב קלה, דמותרת לכהן.

[ג] – גם מ"ש הקצות החושן לשיטת ר"י ב"ב מותרת אף לכהן, ה"נ מהני מיגו מהמוכר ללוקה, לענ"ד לא דמי, דהכהן אינו מכחיש את הבעל, אלא השאלה לגבי נאמנות הבעל מכח מיגו אי מהני גם לכהן כשאין להכהן מיגו, אבל הכהן עכ"פ אינו מכחיש המיגו כיון שבאמת אינו יודע אם יש להבעל בנים או לא. אבל במס' ב"ב ל. שהלוקח מודה שהיה של המערער ומתוך שנאמן מכח מיגו 'במיגו שהלוקח מכחישו', וזה גרע טפי.

[ד] – עוד יש להעיר מ"ש הקצות לפרש שיטת הרשב"ם דאין הלוקח נאמן בטענת המוכר, והיינו כשיטת הראשונים דיש לי בנים דאסורה לכהן דלא מהני מיגו של זה [ישראל] לזה [לכהן], לפ"ז קשה שיטת חידושי הרשב"א רבינו שלמה בן אדרת דסב"ל כרשב"ם, ועכ"ז כתב אם טען המוכר בפני בי"ד טענתו שוב נאמן גם ללוקח, ולדברי הקצות אפי' אם אמר הבעל לפני בי"ד יש לי בנים, אינו נאמן לגבי הכהן, א"כ למה אם טוען המוכר טענתו לפני בי"ד יהא נאמן הלוקח [הא] לדברי הקצות זה דומה לזה.

להלן כתי"ק של
כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

אשר רשם בקצירת האומר הקושיות
לתלמידי ישיבה"ק מעיר הנופש פאלם ספרינגס יע"א

ולתועלת התלמידים העתקנוהו והורחב בביאור הדברים בעמודים הבאים
והי' לעיני כ"ק מרן רבינו שליט"א

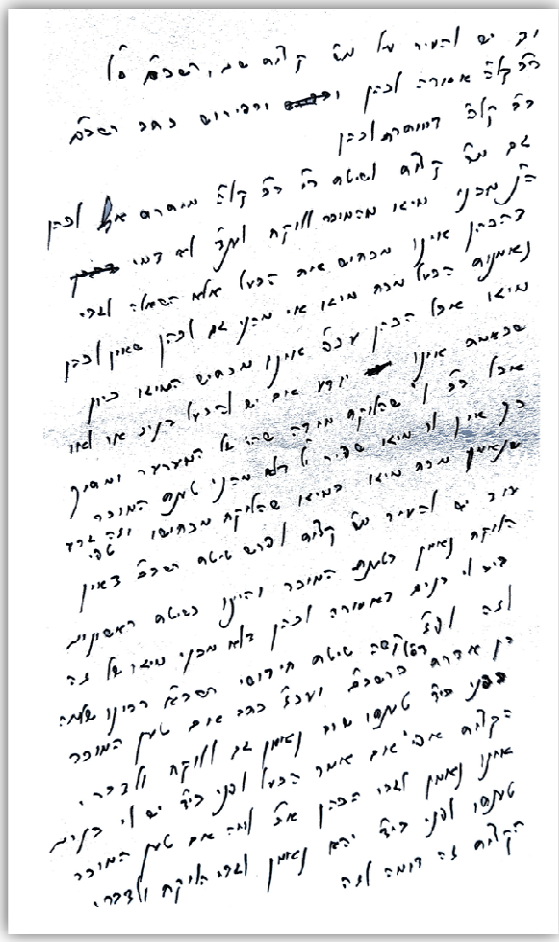

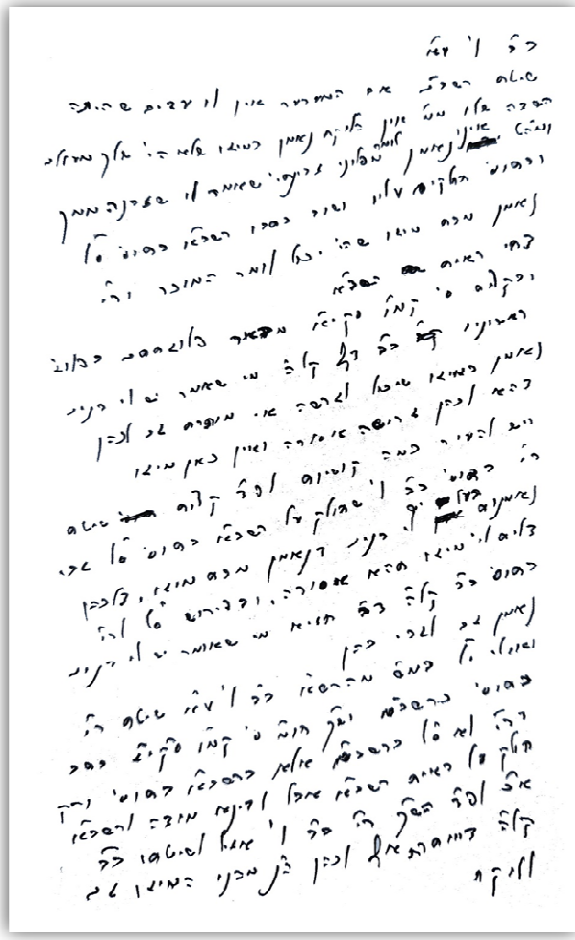

מרן שליט"א הקשה ארבע קושיות חזקות

על דברי הקצות החושן (חו"מ סימן קמו, ס"ק יא)
שחידש לתלות את מחלוקת הראשונים בסוגייתנו (ב"ב ל.)
במחלוקת הראשונים בסוגיית "מיגו דיש לי בנים" (להלן קלד:-קלה.).

בסוגייתנו (ל.) נחלקו הרשב"ם בדין לוקח שטוען "מפלגינן זביתה דזבנה מיקר", והלוקח מודה שהקרקע הייתה של המערער אלא שטוען שקנאה מהמוכר, **שיטת הרשב"ם** (ל. ד"ה אמר ליה): **לא אמרינן בזה "מיגו דלי בעי לאמר לית זביתה מיקר"**, כיון שהלוקח עומד מודה שהייתה של המערער, והודאת בעל דין כמאה עדים דמי, וגם היו יודע אם המוכר קנאה מהמערער, הלכך הפסיד. **שיטת הרשב"ץ** (בתוס' שם ד"ה לאו קמודית): נאמן הלוקח בטענתו, מאחר שהיה המוכר נאמן לומר "זביתה מיקר" במיגו ד"לית הייתה שלך מעולם", ואע"פ שהלוקח יודע שהייתה של המערער, מכל מקום לאמרינן בזה מיגו.

ובסוגיין להלן (קלד:), נחלקו הרשב"ם בדין כהן שאמר "יש לי בנים", אם נאמן במיגו שהיה יכול לומר "גרשתי את אשתי", להתירה להינשא לכהנים (שהרי אם נפטרה בטענת "יש לי בנים' היא מותרת לכהן, אלא בטענת 'גירשתיה' היא נפסלת לכהונה), **שיטת הרמב"ן** (קלה:): נאמן לגמרי, וכיון שהותרה מכח המיגו להינשא לעלמא (שהיה זקוקה ליבם), הותרה אף לכהן. **שיטת התוספות** (ד"ה הואיל): **אע"ג דאשיב מיגו לא מהימן**, דמיגו להכחיש מיבעי, אלא שאין לנו לחוש לדבריו.

וחידש הקצות החושן דשיטת הרשב"ם בסוגייתנו (דטענינן לעולם מיגו של המוכר אע"פ שהלוקח יודע שהקרקע של המערער) **אזלא לשיטת הרמב"ן, דכיון שהמוכר היה נאמן במיגו ד"לית הייתה שלך", והמוכר לא היכפת ליה אם הקרקע תישאר ביד הלוקח או ביד המערער, כיון דלמעשה יש כאן מיגו. ודעת הרשב"ם אזלא כשיטת התוספות** (בדעת ר"י), **לענין הלוקח שיודע את האמת, ליכא מיגו, וכמו שבכהן ליכא מיגו לענין הכהונה כיון שהמיגו גופא פוסלה.**

*

והעיר מרן שליט"א שיש להעיר על דבריו הקדושים בארבע פנים.

א] הגם שבשיטת התוס' להלן דף קלה משמע שאסורה לכהן. מ"מ שיטת ה"י"ר מבעלי התוס' מלינו להלן בדף קלה דסב"ל שפיר שהיא מותרת לכהן, שכ"ה מפורש בתוספות (דף קלה. ד"ה חזיא): חזיא לכהונה רבה. יש מוחקים רבה מכאן ולכל הפחות אלמנה היא ולא חזיא לכהן גדול ומומר ר"י דשפיר גרם רבה דהא לף לכהן הדיוט אסירא דהא מטעם שאמר גרשתיה היה מתיר ולא שהיה לומר שהיו לו בנים דל"ל היה נאמן כדתנן במתניתין דזה בני נאמן ומאי הוי מייתי עלה מילתא דר' יוחנן, ע"כ.

והגה דעת הר"י כאן בסוגין בדף ל. מבואר מפורש בדברי התוס' דף ל. ד"ה לאו קמודית, שהר"י דחה ראיית הרשב"ץ וחולק עליו, הרי לנו דבסוגיא דיש לי בנים סבל שהשאה מותר לכהן, ואיך כתב הקצות החושן "ודעת ר"י יתכן לספרית רשב"ם לאסורה לכהן כיון דלענ"ד כהן ליכא מגו".

[וכ' מרן שליט"א דקושיא זו קשה רק לפי מה שכ' במהרש"ם (ל.) לבאר דדעת הר"י בתוס' הוא כדברי הרשב"ם, אבל לפי מה שכ' לבאר הש"ך בחושן משפט (קמו, יג) דבאמת הר"י כהרשב"ץ בתוס' סד"ל, ולא נח רק לדחות לראייתו, ע"כ חולי היכ"ת לא קשה, דיתכן דגם כאן סב"ל להר"י שאמן במיגו].

ב] עוד, הקשה מרן שליט"א על דבר הפשוט שכתב הקצות החושן, שהרשב"ם סבירא ליה שאינה מותרת לכהן (בסוגיא דיש לי בנים), **והלא מבואר מפורש בסוגיא דסם בשיטת הרשב"ם שמותרת לכהן.**

(עיין רשב"ם דף קלה: ד"ה הא"ר: 'הא"ר חייא בר אבא כו', ואלו ממי הכי קאמר גרשתי את אשתי וחזרו לעלמא ומיהו לכהנים אסורה, דהא לא פטרינן לה אלא בטענת גרשתי את אשתי וגרושה פסולה לכהן, שהרי אינה נפטרת בטענת יש לי בנים דהא מוחזק לן בגוויה דאין לו בנים, ואינו לא בטען יש לי בנים דמיהמניא ע"י מגו דמלי פטר לה בגט, הלכך הכי קאמר גרשתי את אשתי ונאמן הוא דאי בעי מגרים לה', ע"כ)

ג] עוד הקשה מרן שליט"א, בהופן אחר, על עצם הדמיון שחידש הקצות החושן דמיגו דכאן אינו נאמן מחמת שהוא יודע למיגו דהתם, וכמו שהכא אינו נאמן מחמת שהוא יודע

שאין המיגו אמת, דהיינו שחשבינן המיגו כאילו הדבר נעשה כן באמת, הוא הדין שם בסוגיא דיש לי בניס׳ כיון דחשבינן המיגו כאילו היה כן אין להתירו לכהן.

הקשה מרן שליט״א שאין הנדון דומה לראיה כלל, דהתם הכהן אינו מכחיש את הבעל כלל, אלא השאלה לגבי נאמנות הבעל מכח מיגו היא אי מהני המיגו גם לכהן אף שאין להכהן מיגו, דהיינו כשהכהן בא לישא את האשה הזאת, האם אמרינן שיכול הוא לסמוך על מיגו זה, או דנאמר כיון שאצלו אין שייך המיגו לא יוכל לסמוך על זה, והסוברים כן סב״ל שכיון דהימניוהו בהמיגו הרי זה מיגו לכל אחד. ובכל ענין הכהן עכ״פ אינו מכחיש המיגו, כיון שבאמת אינו יודע אם יש להבעל בניס או לא. אבל כאן במס׳ ב״ב (דף ל.) שהלוקח מודה שהיה של המערער, רק שיש לו מיגו שהיה יכול לומר ׳לא היה שלך מעולם׳, בו בזמן שהוא עצמו מכחיש דבר זה ואומר שאינו אמת, אם כן הלא איירי ׳במיגו שהלוקח מכחישו׳, וזה גרע טפי מהמיגו של הכהן שמשום אדם אינו מכחישו.

ד] לפי יסודו של הקצות, שמי דסב״ל שהלוקח נאמן במיגו דמוכר נאמן גם להתירה לכהונה, יוקשה להבין החילוק שהעלה הרשב״א כאן בסוגיין. דהנה בחידושי הרשב״א (רבינו שלמה בן אדרת) הכא בסוגיין סבירא ליה כהרשב״ס דאינו נאמן, וז״ל (ל. ד״ה ומיהו): ׳ונראה דאפילו ליכא עדים דדר ביה קמא חד יומא, אלא שהלוקח הזה אומר כן שבפניו דר ביה, מוקמינן לה בידיה, דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. אבל היכא דדר ביה קמא חד יומא ולא אכלה האי מחזיק תלת שנין, כתב הרב ר׳ שמואל ז״ל דאפילו הכי מפקינן לה מיניה, וטעמא דמילתא, דבכי האי גוונא נמי אלו היתה ביד מי שמכרה לו לא היה זוכה בה אלא מחמת מגו דהכחשה, דאי בעי אמר לא היתה שלך, ובהא הא קא מודה זה, והודאתו כמאה עדים. וכן נראה כדבריו׳, עכ״ל. ושוב הביא הרשב״א דברי הרמב״ן החולק, וכתב הרשב״א בסוף הדברים דאם טוען כן בפני בי״ד חשוב חשיב נאמן במיגו זה.

ומעתה לפי דברי הקצות החושן שהרשב״ס דסב״ל שאינו נאמן במיגו דהכא על כרחך דאסורה לכהונה ג״כ, יוקשה איך יסבור הרשב״א דמהני כל שאמר כן לפני בי״ד חשוב, הלא לשיטת הקצות זהו חסרון בגדר ה׳מיגו׳ שאינו מיגו, דהא אסורה לכהונה, וכמו דהתם פשוט הדבר דלא מהני אמירה לפני בי״ד חשוב להתירה לכהונה, למה נאמר דמהני כאן, הרי לפי יסוד הקצות החושן הם תלויים זה בזה.

[העתקת דברי הראשונים: לשון הרשב״ס (ל. ד״ה אמר ליה) ולא אמרינן מיגו דאי בעי אמר אנא זבינתה מיך ואכלתיה שני חזקה כדאמר מפלניא זבינתה דזבנה מיך נאמן שהוא עצמו אינו יודע אם זבנה המוכר מיניה דמערער אם לאו הלכך כיון דהוא מודי למערער דשלו היתה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי וגם מודה הוא שאינו יודע אם לקחה המוכרה לו מן הבעלים אם לאו דהא לא טעין דזבנה מיך קמאי דידי וגם אין לו עדים שהחזיק בה המוכר יום אחד הלכך הפסיד.

התוס׳ (ל. ד״ה לאו קמודית) שהביאו בשם הרשב״א דתוס׳, נראה לרשב״א דהוה לאוקומי לארעא בידיה אע״ג דליכא מיגו מ״מ טענינן ללוקח מאחר שהיה המוכר נאמן לומר זבינתה מיך במיגו דאי בעי אמר לא היתה שלך מעולם ואף על גב דהאי לוקח ידע שהיתה שלו והוי כחד סהדא מכל מקום הוי מיגו, ע״כ.

הרמב״ן (קלה: ד״ה מפני) כ׳ וקשיא היכי מהימנינן ליה משום גרושין דהא אי מגרש לה אסורה לכהן **ועכשיו אתה מאמינו שיש לו בניס ומתירה אף לכהן** ועוד אפילו לישראל נמי לא הוה לן למישרי לפי מה שאנו סבורין דמגו לאו טענה לא אמרינן כמו שפי׳ בפ׳ חזקת הבתים. ואיכא למימ׳ התם היינו טעמ׳ דכיון דאיהו בטענה זו מתכוין אין אומרין מגו לאליה וכאן נמי אין מאמינין אותו לאלאין אלא נאמן לגמרי דאיהו לא איכפת ליה לבעל אם אינה נשאת לכהן והיה לו לגרשה כדי שלא תזקק ליבם ותנשא לישראל וכשבאין לפינו על כרחינו אנו מאמינין אותן שאינה זקוקה ליבם זה וכיון שהותרה הותרה שאם אינה זקוקה ליבם מפני טענה זו שטען מותרת אף לכהן, עכ״ל. והתוספות חלקו על זה שכתבו (ד״ה הואיל) הואיל ובידו לגרשה אע״ג דהאי מיגו לא חשיבא שאם היה מגרשה היה פוסלה מן הכהונה והשתא שאמר זה בני לא פסיל לה, מ״מ חשיב מינו לפוטרה מיבום עכ״ל.

בקצות החושן (שם) אחרי שהביא דעות הראשונים אלו, כ׳ לחדש ולבאר, וז״ל: ונרא׳ **דטעמא** דהרשב״א דס״ל דטענינן ללוקח שהי׳ המוכר נאמן במגו דלא הי׳ שלך מעולם ויתכן לפי שטת תוס׳ והרמב״ן דלכהן נמי שרי׳ ומשום דלא איכפת ליה לבעל אם לכהן אם לאחר וכיון שהותרה הותרה א״כ ה״נ כיון דהמוכר הי׳ נאמן במגו לו׳ לקוח במגו דלהד״מ ולא איכפת ליה למוכר דמוכרה לזה או לזה וכיון שאנו מאמינין אותו בטענת לקוח א״כ ללוקח זה רשאי לעכבו ודעת ר״י יתכן לסברת רשב״ס דאסורה לכהן כיון דלגבי כהן ליכא מגו וה״נ לגבי לוקח זה ליכא מגו כיון דידע שהי׳ שלו, ע״כ].

לעילוי נשמת

האה"ח

מרת **לאה וועלץ** ע"ה

ב"ר ישכר בעריש ז"ל

נלב"ע כ"ג טבת

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנה הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח

מוה"ר **אהרן וועלץ** הי"ו

מנהל מוסדותינו הק'

בבארא פארק יע"א

קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה

קול צהלה ורינה, שפתותינו תרננה נברך לאלוקינו,
שהשמחה במעונינו עת הזמיר הגיע בגבולינו

ובהדרת קודש ובאותות כבוד ואהבה, נשגר בזה ברכת מזלא טב"א, אל מול פני הדרת גאון מאורינו ומאליפנו, המסור מריחוק מקום וקירוב הלב למענינו, שר התורה והיראה, לוחם מלחמת ה' בעוז ובגבורה, משריש בלבות רבבות אלפי ישראל מסוף העולם ועד סופו השיטה הברורה, מלהיב לבבות בני ישראל בדברים אהובים, היורות זיקים ושביבים, חסידא ופרישא, בוצינא קדישא, נהורא נפישא

כבוד קדושת מרן רבינו הגה"ק שליט"א

◆ לרגל השמחות שבמעון קדשו ◆

שמחת אירוסי נכדו למזל טוב בשעטו"מ

החתן הרב יואל דושינסקיא שליט"א

בן חדב"נ הגה"צ רבי דוד דוב דושינסקיא שליט"א

רב דביהמ"ד "אהל פיגא" בקרית יואל יע"א

שמחת אירוסי נכדו למזל טוב בשעטו"מ

החתן הרב חיים צבי רוקח שליט"א

בן חדב"נ הגה"צ רבי יוסף רוקח שליט"א

רב דביהמ"ד "בית חיים יעקב" בקרית יואל יע"א

שמחת הולדת הבן אצל נכדו

הרב מאיר אליעזר טייטלבוים שליט"א

בן חדב"נ הגה"צ רבי ברוך טייטלבוים שליט"א

רב דביהמ"ד "ברך משה" בקרית יואל יע"א

ומצלאין אנו לחיי מלכא מרנא ורבנא, יזכהו השי"ת לנהל את עדת מי מנה, מתוך נחת והרחבת הדעת, על מי מנוחות ינהלינו ובמעגלי צדק ינחינו, ויזכה לרוות רוב נחת דקדושה, לראות שלשלת הזהב נמשכת במדה גדושה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עדי נזכה במהרה לרגלי מבשר צדק משמיע ישועה, ומלכינו מרן רבינו שליט"א בראשינו בב"א

המברכים בקידה חמש מאות

הנהלת קהילות ומוסדות סאטמאר בארה"ק

ירושלים ◆ בני ברק ◆ בית שמש